

CULTURA 611

Fundația Culturală Augustin Buzura

www.revistacultura.ro

04/20

Vârste și generații Între responsabilitate și conflict

Ioan-Aurel Pop, Roxana Bratu, Ada Cornea, Nicu Ilie,
Carmen Corbu, Dana Gagniuc-Buzura, Aurelian Giugăl

Dincolo de vălul neliniștii

Pandemia și standardul de viață. Politici de protecție socială.
Un studiu realizat de cercetători din cadrul
Institutului pentru Cercetarea Calității Vieții

Publicație editată de

Fundația Culturală
Augustin Buzura

Președinte:
ANAMARIA MAIOR-BUZURA

Redacția

Coordonator editorial:
NICU ILIE

Editori:
DANA BUZURA-GAGNIUC
CARMEN CORBU
AURELIAN GIUGĂL
CRISTINA RUSIECKI
CLAUDIU SFIRSCHI-LĂUDAT
ANA-MARIA VULPESCU

Machetare:
VIZUAL GRAFICANTE PUNCT RO

Adresa:
STRADA ION CREANGĂ, NR. 15-17,
SECTOR 5, BUCUREȘTI
E-mail:
cultura@augustinbuzura.org

ISSN 2285 – 5629
ISSN-L 1584 – 2894

Revista CULTURA promovează, în spiritul dialogului cultural, diversitatea de opinii. Responsabilitatea afirmațiilor făcute în cuprinsul articolelor aparține fiecărui autor, iar punctele de vedere exprimate nu reprezintă în mod necesar viziunea redacției.

sumar

editorial

Remus Ioan Ștefureac / O imensă prăpastie a binelui. **Reziliența surprinzătoare a românilor în vremuri de pandemie**/ pag. 5 /

perspective

James Jay Carafano / **Unitate transatlantică față de China** / pag. 8 /

teme în dezbateri

Vârste și generații.
Între responsabilitate și conflict
/ PP. 13-40 /

Segmentarea pe grupe de vârstă a răspunsului social este una încă incipientă, dar care are tendința naturală de a se accentua pe măsură ce situația generală devine tot mai complexă. Iar discursul despre vârste a căpătat permanent, în anii recenti, o componentă generațională.

Nicu Ilie / **Mobilitatea și incluziunea, în impas**
/ pag. 14 /

Ioan-Aurel Pop / **Bătrânii și marea ... vârtoare**
/ pag. 16 /

Roxana Bratu și Ada Cornea (INSCOP Research) / **Consecințele epidemiei de coronavirus asupra populației. Percepții în funcție de vârstă**
/ pag. 18 /

Carmen Corbu / **Tineri și bătrâni în pandemie. Între capcana discursului populist și proiectul de țară** / pag. 24 /

Nicu Ilie / **Bazele și muchiile generațiilor**
/ pag. 26 /

Nicu Ilie / **Meseriile se nasc și mor cu oameni cu tot** / pag. 34 /

Dana Gagniuc-Buzura / **Generațiile media.**

Nostalgia vârstei mature și ritmul omului-orchestra / pag. 37 /

Aurelian Giugăl / **Ratele de dependență. Cât de sumbră ne va fi demografia?** / pag. 38 /

studii & cercetări

Dincolo de vâlul neliniștii. **Pandemia și standardul de viață. Politici de protecție socială.** Raport elaborat de un grup de cercetători de la Institutul pentru Cercetarea Calității Vieții / pag. 43/

review

Dorica Boltașu / Așa cum doar o fiică ar fi putut să scrie. / **Ioana Nicolaie, „Cartea Reghinei”** / pag. 77 /
 Gabriela Raț / Postcomunism de la distanță /
Andrei Bodiș, „Bulevardul Eroilor” / pag. 79 /
 Yigru Zeltl / Realități posibile / **Centrul de Fotografie Documentară** / pag. 81 /
 Emanuel Copilaș / Narcisismul micilor diferențe. Ascensiunea capitalului cultural postmodern /
François Cusset, „French Theory” / pag. 88 /

interviu

„Cred că soția lui Socrate arăta ca mine” /
 Interviu cu actrița **Coca Bloos** realizat de
Cristina Rusiecki / pag. 93 /

contribuții

Ioan-Aurel Pop /
Nume vechi, nume noi ...
 / pag. 99 /

Adriana Moca /
Împotriva analfabetismului
spiritual. Dreapta măsură a
cărții / pag. 104 /

documentele Augustin Buzura

Interviu cu Augustin Buzura
 relizat de Vasile Lucaciu,
 „Tribuna”, 5 mai 1966
 Rubrică de Ana-Maria Vulpescu
 / pag. 107 /

„Cu alte cuvinte vreau să spun
 că pentru a da opere la înălțimea
 veacului, cunoașterea științelor care
 au legătură cu omul (a științelor
 despre om), cred că este obligatorie.
 Intuiția singură nu le mai poate
 suplini...”

Ilustrația de număr: Felicia Simion, „Not from here”, proiect realizat în cadrul rezidenței
 Tremplin Jeunes Talents residency for Festival Planche(s) Contact, Deauville (2017)
 Pentru proiectul integral și alte lucrări: <https://feliciasimionphotography.com>

Felicia Simion, „Not from here”, proiect realizat în cadrul rezidenței Tremplin Jeunes Talents residency for Festival Planche(s) Contact, Deauville (2017)

O imensă prăpastie a binelui

Reziliența surprinzătoare a românilor în vremuri de pandemie

REMUS IOAN ȘTEFUREAC

Studiile sociologice realizate de INSCOP Research în perioada epidemiei au relevat faptul că românii manifestă, în proporții foarte largi, o atitudine rațională, pe fondul unor frici profunde instalate în societate.

Felicia Simion, „Not from here”, proiect realizat în cadrul rezidenței Tremplin Jeunes Talents residency for Festival Planches Contact, Deauville (2017)

Pandemia de coronavirus a provocat o succesiune de crize fără precedent pentru miliarde de locuitori ai planetei: o criză sanitară, dublată de o criză socială, ambele urmate de o criză economică evidentă. Unii comentatori vorbesc deja despre viitoare crize de securitate alimentară care ar putea „alimenta” conflicte mult mai dure. Peste toate planează procese ample și profunde de dezinformare, care amplifică dezorientarea. Alți comentatori sunt mai optimiști și întrevăd o aterizare controlată, urmată de relansarea economiilor, curățarea lor de entități nesănătoase și evitarea unor crize mai complicate. Iar unii văd chiar oportunități, precum accelerarea puternică a digitalizării, debirocratizarea, relansarea unor structuri supranaționale precum Uniunea Europeană sau localizarea producției și echilibrarea lanțurilor comerciale regionale și globale. Indiferent de scenariile pe care le putem imagina, un numitor comun al acestor vremuri de criză excepțională este incertitudinea, fie și pentru că nu există niciun om în viață care să fi experimentat direct un blocaj global general de o asemenea amploare.

Cu toate acestea, o variabilă cheie, care arată cât de pregătite sunt societățile pentru a rezista unui tsunami prelungit sau pentru a se relansa rapid, este reziliența. Din acest punct de vedere, cel puțin în prima lună și jumătate de la debutul pandemiei, populația României a demonstrat o reziliență neașteptată de mare pe toate categoriile de vârstă. Atât analiza studiilor sociologice, cât și a comportamentului social pe care l-am putut observa cu toții, sugerează că majoritatea românilor s-au adaptat destul de rapid la noua situație, apreciind și respectând măsurile restrictive luate de autorități. Populația a înțeles gravitatea situației și a respectat până acum măsurile de limitare a drepturilor și libertăților activate odată cu declararea stării de urgență. Sigur, în perioade de criză majoră răspunsurile oamenilor la chestionare sociologice, chiar și la cele aplicate profesionist, trebuie interpretate cu atenție. Riscul disonanței cognitive este întotdeauna prezent, iar, în asemenea vremuri excepționale, când presiunea apasă direct asupra libertății de mișcare, a capacității de asigurare a veniturilor, este cu atât mai important să identificăm răspunsurile conforme și diferențele dintre ceea

ce spun oamenii că fac și ceea ce fac ei în realitate. Tocmai de aceea, rezultatele cercetărilor sociologice trebuie comparate cu observațiile propriu-zise asupra comportamentelor sociale. Iar, după aproape 50 de zile de la declanșarea acestei crize, avem avantajul de a putea face astfel de evaluări care arată o congruență destul de bună între evaluările inițiale din sondajele de opinie și comportamentul ulterior al populației. În cele aproape 7 săptămâni scurse de la debutul stării de urgență, românii au respectat măsurile de distanțare socială. Sigur, au existat și excepții, supramediatisate, deci foarte vizibile, însă, în mod cert, izolate și nerepresentative pentru comportamentul majorității populației. Evident, ele nu trebuie minimalizate, mai ales că, lăsate necontrolate, riscul de contagiune al unor comportamente sociale deviate de la regulile stricte și dificil de respectat pentru întreaga populație este la fel de mare precum riscul de contagiune al virusului COVID-19.

Motivațiile acestui tip de comportament rezilient al românilor sunt mai multe, variind de la valorile civice internalizate de o parte a societății, până la teama concretă de infectare (peste 50% cred că riscul personal de a se infecta este mare sau moderat) sau de consecințele sancțiunilor potențiale aplicate de autorități (în special amenzi foarte mari, dar și carantinarea instituționalizată). Oricare ar fi cauza, manifestarea comportamentului rezilient este o veste bună pentru noi toți. Indiferent de tipul de criză cu care ne vom confrunta în viitor, populația României pare a avea un nivel de maturizare suficient de ridicat pentru a fi capabilă să reziste și să reacționeze într-o manieră coerentă sub influența unor factorii de coordonare reprezentanți de autorități ale statului. Este o constatare testată pe teren într-o situație concretă de viață reală, foarte relevantă pentru că situațiile de criză cu siguranță nu ne vor ocoli, fie că vorbim de crize sanitare, alimentare, energetice, ecologice, calamități naturale sau conflicte de altă natură.

O altă veste bună pe care am primit-o în acest context este legată de reactivitatea scăzută a societății românești la provocatorii publici care emit mesaje extremiste sau care propagă interpretări extreme ale unor idei/ideologii deviate în raport

cu normele de echilibru și bun-simț social. Și în România, ca și în alte țări, creșterea puternică a emițătorilor de informații determinată în special de extinderea ariei de acoperire și utilizare a rețelelor sociale stimulează agresivitatea. Cu cât un emițător de mesaje publice se manifestă mai zgomotos și emite puncte de vedere mai șocante, cu atât cresc șansele ca semnalele sale publice să fie recepționate de un public mai larg. Cu toate acestea, influența reală a unor asemenea puncte de vedere în societatea românească este încă limitată, fără ca această realitate de moment să ne protejeze apriori în fața unor degradări viitoare. Acum însă, într-o perioadă în care consumul de media tradiționale și mai ales neconvenționale a crescut puternic, deci expunerea oamenilor la informații nefiltrate, la dezinformări, conspirații și poziții extreme s-a amplificat proporțional, românii, tineri și bătrâni deopotrivă, rezonează marginal la asemenea provocări. De exemplu, între pozițiile religioas-extremiste lansate, în contextul Sfințelor Sărbători de Paști, de unele voci active în spațiul public și pozițiile extremist-seculare care mângâie cu noroi orice asociere cu biserica, se deschide o imensă „prăpastie a binelui” în care trăiesc vieți normale peste 80% dintre români. Acești oameni nu rezonează la provocările mesajelor radicale. Dimpotrivă, sunt raționali, guvernați de bun-simț și echilibru. Este majoritatea tăcută care fie respinge activ, fie ignoră pur și simplu vocile extremiste cu vocație narcisistă sau, după caz, tributare unor tulburări mesianice clinice. Îi văd pe acești 80% în toate cercetările sociologice. Nu sunt vedete, nu sunt formatori de opinie, nu sunt salvatori de serviciu și nici nu se uită în gura radicalilor, dar duc greul acestei națiuni și îl duc într-o direcție bună. Poate nu atât de repede pe cât ne-am dori unii dintre noi, dar direcția este corectă, infinit mai bună decât rețetele apostolilor falși ai conflictului, care nu precupețesc niciun efort în a-și impune punctul îngust de vedere.

Prin urmare, dincolo de pierderile evidente pe care le suferă întreaga societate din cauza epidemiei, avem și o mică veste bună. Am aflat cu această ocazie un lucru important despre românii anului 2020, și anume reziliența lor în fața unei crize grave. Iar, în lumina imenselor sacrificii făcute de națiunea română în contextul altor crize grave, dacă e să ne

***Îi văd pe acești 80%
în toate cercetările
sociologice. Nu sunt
vedete, nu sunt
formatori de opinie,
nu sunt salvatori
de serviciu și nici
nu se uită în gura
radicalilor, dar duc
greul acestei națiuni
și îl duc într-o direcție
bună.***

gândim numai la cele două conflagrații mondiale, poate că acest comportament rezilient nu ar trebui să fie tocmai o surpriză. Sper să observăm împreună o confirmare a sa și în lunile care urmează. ■

Remus Ioan Ștefureac este director al INSCOP Research și coordonator al proiectului Strategic Thinking Group

Unitate transatlantică față de China

JAMES JAY CARAFANO

Să fim realiști: nu există consens cu privire la viitorul relațiilor între China și Occident. Cu toate acestea, este clar că acest lucru se schimbă. Până acum, multă lume a considerat Beijing-ul doar un „carnet de cecuri” care investește în Europa și în Statele Unite, dar și un spațiu care oferă oportunitățile unei piețe de desfacere de peste un miliard de clienți chinezi.

Această perspectivă devine rapid una minoritară. Chiar și cei nerăbdători să continue să se angajeze în relația cu R. P. Chineză sunt nevoiți să recunoască caracterul destabilizator al ascensiunii chineze. Dacă nu va exista nicio reacție, influența Beijingului va amenința libertatea, prosperitatea și securitatea comunității transatlantice. Doar împreună SUA, Canada și partenerii europeni pot asigura un viitor stabil care să permită națiunilor libere să prospere.

Trecutul nu este un prolog

Nu este realist să presupunem că vom avea de a face cu un nou Război Rece, în care planeta va fi divizată în tabere adverse. Trăim într-o lume globalizată și interconectată, o lume în care regulile contează și în care accesul liber la spațiile și bunurile comune este nerestricționat. Acest lucru înseamnă că viitorul va fi complicat. Vom continua, cu toții, să facem afaceri cu China. Prezența Chinei va fi globală. SUA nu se va retrage și nu se va dezangaja din nici o parte a lumii.

Deși nu vom trăi niciodată într-o lume în care China este izolată, un Occident unitar nu poate fi neutru în abordarea sa asupra chestiunilor globale și asupra rolului Chinei. Fiecare membru al comunității transatlantice crede în suveranitatea populară, drepturile omului, libera inițiativă și păstrarea unei planete sănătoase. Partidul Comunist Chinez nu crede în niciunul din lucrurile acestea. Dacă nu ne raliem și nu apărăm aceste valori, vom pierde lumea pe care o iubim.

În Europa și în SUA conștientizăm din ce în ce mai mult că a interacționa cu China așa cum obișnuiam este o întreprindere riscantă. Însă asta ridică întrebarea: ce vom face?

Cum întâmpinăm provocarea Chinei

În parte, problema Chinei a fost adusă în prim plan din cauza comportamentului revoltător al Partidului Comunist Chinez în răspunsul față de epidemia COVID-19. Nu există dubii că guvernul chinez a permis oamenilor să călătorească în străinătate, știind că aveau un potențial ridicat de contagiune. Mai mult, China a întârziat raportarea cazurilor de COVID-19 potrivit reglementărilor internaționale de sănătate și nu a furnizat altor țări eșantioane vii ale virusului pentru cercetare și dezvoltare de vaccinuri. Conduita regimului nu este o excepție. Lipsa de transparență, încălcarea flagrantă a normelor internaționale și acțiunile de intimidare reflectă o istorie îndelungată de practici comerciale și de creditare exploatare, furt de proprietate intelectuală, ingerință în organizațiile internaționale,

***În Europa și în SUA
conștientizăm
din ce în ce mai mult
că a interacționa cu
China așa
cum obișnuiam
este o întreprindere
riscantă.
Însă asta ridică
întrebarea:
ce vom face?***

criminalitate cibernetică, diseminare de informații false și alte activități destabilizatoare.

Pandemia globală a demonstrat consecințele catastrofice ale inacțiunii față de acțiunile destabilizatoare ale Chinei. Așa cum avem nevoie de un vaccin pentru COVID-19, tot așa avem nevoie de profilaxie pentru a face față unui Partid Comunist Chinez agresiv și necooperant. Iată mai jos câteva dintre componentele politice necesare pentru a proteja Occidentul.

NATO. Alianța trebuie să abordeze serios amenințarea chineză. Acțiunile și puterea Chinei ar putea eroda semnificativ capacitatea de apărare a NATO. De la telecomunicații la sistemele de control

***... dacă China poate
întrerupe sisteme
vitale sau dacă are
capacitatea de a
desfășura activități
perturbatoare sau de
blocare, capacitatea
de autoapărare a
NATO va fi serios
compromisă.***

industriale, de la spațiul extra-atmosferic și spațiul cibernetic la poduri, căi ferate și porturi, China are deja o prezență masivă în comunitatea transatlantică. NATO are nevoie de toată această infrastructură pentru a descuraja orice potențial conflict și a-și asigura propria apărare. Cu toate acestea, dacă R. P. Chineză poate întrerupe sisteme vitale sau dacă are capacitatea de a desfășura activități perturbatoare sau de blocare, capacitatea de autoapărare a NATO va fi serios compromisă. În raport cu China, misiunea primară a NATO trebuie să fie prevenirea situației în care Beijingul ar dispune de capacitatea de a periclita apărarea ariei de responsabilitate a Alianței.

NATO trebuie să continue să demonstreze capacitatea de autoapărare împotriva amenințărilor externe. SUA este o putere globală cu interese și responsabilități globale. În plus față de participarea la protejarea comunității transatlantice, SUA trebuie să

facă față Chinei în zona indo-pacifică și să asigure un Orient Mijlociu stabil. Pentru ca SUA să poată executa toate aceste sarcini eficient, NATO trebuie să își îndeplinească propria datorie, în special gestionarea amenințărilor externe majore la adresa securității europene.

Prioritatea principală a NATO trebuie să fie contracararea activităților destabilizatoare ale lui Vladimir Putin. Liderul rus dorește spargerea alianței transatlantice și scoaterea SUA din Europa. Apoi, într-o Europă fragmentată, Putin poate face ce dorește. Singurul lucru care îl împiedică acum este solidaritatea Alianței Nord-Atlantice.

O altă amenințare majoră este reprezentată de problemele Orientului Mijlociu care se pot revărsa și destabiliza Europa. Această amenințare se poate materializa în forma unui Iran instabil, a unei campanii teroriste islamiste devastatoare sau a haosului generat de conflictele din Siria și Libia. Pentru a gestiona aceste scenarii foarte realiste, NATO trebuie să dispună de capacitatea de a monitoriza și a acționa pe flancul său sudic.

Pe scurt, o Alianță Nord-Atlantică puternică va permite SUA să se concentreze în mai mare măsură pe răspunsul la provocarea globală a Chinei.

UE. În gestionarea amenințării destabilizatoare a Chinei la adresa Europei, Uniunea Europeană (UE) este celălalt partener indispensabil al Americii. Liderii europeni au constatat în trecut modul în care China a uzat de relațiile sale individuale cu țări europene pentru a dezbină și cucerii, a manipula o țară contra alteia și a submina solidaritatea europeană pentru a acționa în propriul interes. Mai mult, UE deține multe dintre competențele necesare pentru a limita conduita exploatare a Chinei în special în domeniile comerțului, finanțelor și investițiilor.

Cooperarea UE-SUA este vitală și în gestionarea provocărilor din Africa. Unele țări africane se confruntă cu multiple provocări, de la chestiuni legate de drepturile omului și absența libertății economice la terorism, probleme de mediu și sănătate publică, toate agravate de o guvernare și de o siguranță publică deficitare. Incursiunile Chinei în Africa au

condus doar la exacerbarea acestor probleme. China a favorizat corupția, a utilizat practici de creditare abuzive și a diseminat informații false.

UE, nu NATO, este cel mai potrivit partener pentru a aborda multe dintre aceste provocări.

Organizații internaționale. Eforturi comune ale SUA și Europei sunt esențiale pentru a genera transparență și responsabilitate în cadrul organizațiilor internaționale. De ani de zile Partidul Comunist Chinez încearcă în mod agresiv să plaseze în organizațiile internaționale oficiali și lideri obedienți față de regimul de la Beijing. Obiectivul acestora nu este de a servi interesul comun, ci de a submina eficacitatea acestor organizații, văzute ca obstacole la adresa acțiunilor agresive ale Chinei. Astfel de practici nu vor înceta până când celelalte statele nu se alătură SUA pentru a contracara această conduită abuzivă.

Redresarea economică SUA-Europa

SUA și Europa nu pot face față Chinei dacă economiile noastre nu sunt puternice și reziliente. Redresarea economică a comunității transatlantice este complementară. Avem nevoie de un Program de Redresare Economică SUA-Europa. Ar trebui să începem cu programe strategice „la cheie” de care să beneficieze ambele maluri ale Atlanticului. Un asemenea program nu ar fi de tip tradițional, ci s-ar sprijini pe investiții și parteneriat cu sectorul privat. Spre exemplu, SUA ar trebui să își dubleze imediat investițiile în Inițiativa celor Trei Mări. SUA ar trebui, totodată, să își extindă paleta de investiții pentru a include infrastructura digitală și fizică, precum și proiectele din domeniul energiei. SUA are nevoie să extindă participarea în Programul Visa Waiver. SUA și Europa ar trebui să coopereze pentru a dezvolta alternative de piață liberă la dezvoltarea infrastructurii de telecomunicații 5G. Inițiativele de mai sus, dar și altele, ar putea facilita repornirea economiilor noastre și ar permite reîntoarcerea la muncă a mai multor oameni.

America și Europa au nevoie una de alta mai mult ca niciodată. Este timpul ca lideri de pe ambele maluri ale Atlanticului să investească în cel mai important parteneriat din lume. ■

***Avem nevoie
de un Program de
Redresare Economică
SUA-Europa.
Ar trebui
să începem cu
programe strategice
„la cheie” de care
să beneficieze
ambele maluri
ale Atlanticului.***

James Jay Carafano este unul dintre cei mai cunoscuți și apreciați experți americani în domeniile securității naționale și politicii externe. În prezent este vicepreședintele Fundației Heritage, coordonând întreaga echipă de experți în politică internațională și securitate. Dr. Carafano este profesor asociat al Universității Georgetown și al Universității Naționale de Apărare din SUA. A absolvit Academia Militară West Point, deține un master și un doctorat la Universitatea Georgetown, precum și un master în strategie la Colegiul Militar al Forțelor Terestre al SUA. De asemenea, este analist pentru postul TV Fox News. De-a lungul carierei sale a predat la numeroase instituții academice de prestigiu și a servit drept consultant de specialitate pentru numeroase instituții guvernamentale americane. A fost militar activ în cadrul Forțelor Terestre ale SUA, avansând până la gradul de locotenent-colonel. Este autorul a numeroase lucrări și articole de referință din domeniile apărării, securității naționale și politicii externe.

Felicia Simion, „Not from here”, proiect realizat în cadrul rezidenței Tremplin Jeunes Talents residency for Festival Planche(s) Contact, Deauville (2017)

Vârste și generații Între responsabilitate și conflict

NICU ILIE

Generație e un termen-umbrelă introdus, relativ recent, de vârsta postmodernistă a științelor sociale. Chiar dacă obiectivul, la început, nu a fost acela de a descrie conflictul, ci relațiile intergeneraționale, viziunea și teoriile generaționaliste au introdus ca element de studiu alteritatea grupelor de vârstă ca fiind opusă unei continuități omogene sub forma unui continuum social.

Felicia Simion, „Not from here”, proiect realizat în cadrul rezidenței Tremplin Jeunes Talents residency for Festival Planché(s) Contact, Deauville (2017)

Mobilitatea și incluziunea, în impas. Către o cultură a protejării grupelor de risc

Un studiu demografic din 2019 indica faptul că în 2050 Japonia urma să aibă peste un milion de persoane cu vârsta de peste 100 de ani. Peste tot în statele dezvoltate vârsta medie a populației este în creștere, iar ponderea „vârstei a treia” în totalul populației devine an de an tot mai mare. Însă prognozele sunt puse sub semnul întrebării de apariția epidemiei de coronavirus, care afectează cu precădere grupele de vârstă de peste 60 de ani, din care ar urma să provină viitoarea populație centenară. Chiar dacă la sfârșitul lui aprilie Japonia avea o afectare a populației cu virusul Covid-19 de 0,113 la mie, incomparabil mai mică decât Spania (peste 5 la mie), evoluția ulterioară a epidemiei este imprevizibilă, iar prognozele demografice sunt resetate și puse pe „draft”. Datele preliminare arată, nu doar în Japonia, ci oriunde în lume, o afectare diferită a categoriilor de vârstă.

În România, cifrele oferite de INS indică, până în ultima săptămână a lui aprilie, că grupa de vârstă cu cele mai frecvente îmbolnăviri este 40-49 de ani (aproape 25% din cazuri), urmată de grupele 50-59 și 30-39. Vârsta mediană a celor diagnosticați pozitiv este de 48 de ani. În schimb, statistica INS arată că virusul este mortal cu precădere pentru populația vârstnică: deși ponderea totală a bolnavilor de peste 60 de ani este sub 25%

din cazuri, aproape 70% dintre decese sunt din aceste grupe de vârstă. Pentru comparație, în Australia, țară care se află aproape de închiderea epidemiei, cea mai afectată grupă de vârstă este 20-29 de ani, iar îmbolnăvirile au afectat aproape exclusiv grupele de vârstă activă, media fiind, ca și în România, de 48 de ani. Totuși, deși înregistrează sub 10% din cazuri, grupele de vârstă de peste 60 de ani au dat majoritatea deceselor, iar vârsta medie a deceselor este de 80 de ani. În Statele Unite 73% dintre decese au fost în cazul persoanelor de peste 65 de ani, în Italia, 77% dintre decese sunt din grupa peste 70 de ani, iar în Spania 86% dintre decese aparțin aceleiași grupe de vârstă.

Asemenea cifre, care se conturaseră încă din datele pe care China le-a dat publicității încă din luna februarie, au stat la baza măsurilor de izolare socială pe care majoritatea statelor le-au impus în martie și în aprilie și încă domină tabloul general al pandemiei, atât în ce privește răspunsul medical, cât și cel social-economic. De asemenea, preluate în discursul public și în comunicările media, marchează modul în care se raportează la pandemie nu doar autoritățile, ci și cetățenii. Iar, dacă în prima etapă, răspunsul masiv a fost acela de susținere masivă a măsurilor restrictive luate de guverne, pe măsură ce criza medicală tinde să se prelungească fără perspective certe de contracarare,

fiecare grupă de vârstă tinde să își individualizeze percepția și discursul, dar și acțiunea socială.

De notat că, sub aspect demografic, Covid-19 nu are un comportament comun cu alte epidemii și pandemii documentate. Victimele Ebola au avut, cu precădere, vârste între 25 și 45 de ani. Malaria afectează, majoritar, copiii sub cinci ani. Epidemiile SARS și MERS au provocat cele mai multe decese în grupele de vârstă 45-59 de ani. Variola, care a provocat pandemii devastatoare înainte de apariția vaccinului, afecta în primul rând copiii sub doi ani, avea o incidență minimă asupra celor cu vârste între 10 și 15 ani și dădea forme foarte grave celor de peste 40 de ani. Gripa spaniolă, cu un secol în urmă, a avut un impact major asupra tinerilor cu vârste între 10 și 20 de ani, și un foarte mic impact asupra persoanelor vârstnice. Epidemia H1N1 din 2009 a provocat îmbolnăviri masive în grupele sub 24 de ani, dar cea mai mare parte a deceselor au fost din intervalul de vârste 24-49 de ani. În cazul H1N1, grupele de peste 65 de ani au avut ponderea cea mai mică și în ceea ce privește numărul de cazuri, și în ceea ce privește rata mortalității.

Efectul este că nu există o cultură a protejării grupelor de risc. Cei protejați încep să perceapă măsurile de protecție ca pe unele în defavoarea incluziunii lor sociale, grupa de vârstă fiind, oricum, una care, în perioada recentă, dominată de noile tehnologii și transformarea modelului social, manifestă o tot mai redusă putere de integrare. Prin opoziție, grupele tinere resimt restricțiile ca pe o limitare nenecesară a mobilității, în condițiile în care discursul public accentuează asupra riscului redus de deces pentru aceste grupe de vârstă. La rândul lor, cei din generațiile active resimt presiunea randamentului economic și imposibilitatea menținerii pe termen lung a unei izolări radicale. Segmentarea pe grupe de vârstă a răspunsului social este una încă incipientă, dar care are tendința naturală de a se accentua pe măsură ce situația generală devine tot mai complexă. Iar discursul despre vârste a căpătat permanent, în anii recentți, o componentă generațională.

Genurile, vârstele și pandemia

Datele existente după 50 de zile de la declararea pandemiei arată că nu doar vârsta constituie un element de departajare a grupelor de risc, ci și că

Segmentarea pe grupe de vârstă a răspunsului social este una încă incipientă, dar care are tendința naturală de a se accentua...

riscul nu poate fi redus exclusiv la mortalitate. Astfel, bărbații prezintă un risc mai mare pentru forme grave ale bolii provocată de coronavirus, iar cifrele disponibile în România arată că, deși doar 43% dintre cei infectați sunt bărbați, ei reprezintă 64% din decese. Un alt indicator ce trebuie avut în vedere este cel al cazurilor care necesită îngrijire în terapie intensivă. Din nou, bărbații au o pondere mult mai mare în cazurile ATI – 75% în Suedia și aproape 70% în Spania. Totodată, cazurile ATI, care necesită ventilare mecanică și intubare, arată o mult mai mică disparitate pe grupe de vârstă. În Spania, țara care oferă cele mai detaliate statistici privind terapia intensivă, grupa de vârstă din care au provenit cei mai mulți pacienți ATI a fost 60-69 de ani (o treime din cazuri), dar 5% din cazuri au fost ale celor sub 39 de ani – care au avut nevoie de terapie intensivă într-un număr mai mare decât cei peste 80 de ani. Alte riscuri care privesc nediferențiat grupele de vârstă sunt legate de necunoașterea acțiunii pe termen lung a noului virus, respectiv de faptul că poate provoca, inclusiv în cazul celor vindecați, leziuni pulmonare permanente sau afectări ale altor sisteme vitale și, de asemenea, că nu este cert faptul că imunitatea dobândită prin boală sau vaccinare este una permanentă, care să poată împiedica reîmbolnăvirea. ■

Bătrânii și marea ... vâltoare

IOAN-AUREL POP

Bătrânețea nu este agreată nici de către cei care o trăiesc, deși nu toți recunosc asta. Tinerii, de regulă, sunt politicoși, dar, cei mai mulți, nu se dau în vânt după compania seniorilor. Sentimentul nerostit al celor activi și viguroși este, câteodată, unul de lehamite față de pretențiile de înțelepciune, de sfătoșenie, de intruziune ale celor trecuți de prima tinerețe. Când apar situații-limită legate de supraviețuire, când se insinuează la orizont spectrul morții, crește și nesiguranta, iar lupta pentru existență trece pe prim plan.

Sunt multe comunități care, de-a lungul timpului, și-au blamat ori îndepărtat bătrânii și nu întotdeauna cu intenții rele. Perpetuarea speciei – cum ar fi spus Darwin – nu este o intenție rea, ci un scop nobil. De fapt, nici nu contează intențiile, ci rezultatul. Din păcate, nu există „tinerețe fără bătrânețe și viață fără de moarte”. Societățile post-industriale se îndreaptă spre nașteri tot mai puține. În paralel, se produce creșterea duratei medii și a speranței de viață a oamenilor. Astfel, tot mai mulți oameni vor fi în putere la vârste mai înaintate și, prin urmare, vor fi activi la asemenea vârste. Omenirea îmbătrânește, dar acest fapt nu este neapărat o tragedie, din moment ce ne extindem viața activă spre vârste care odinioară erau destinate odihnei. Se schimbă încet și abordarea ideii de bătrânețe. Unii nici nu mai vorbesc direct de bătrâni – termen cu nuanță depreciativă în românește –, ci se referă la seniori, la vârstnici, la persoane de o anumită vârstă, la persoane de vârsta a treia sau a patra etc. Izolarea bătrânilor în momente de criză sau chiar îndepărtarea lor din colectivitate atunci când condițiile o impuneau nu reprezintă noutăți. Revin, în acest cadru, la măsurile recente de izolare a bătrânilor într-un mod diferit de cele de izolare a celorlalte categorii de cetățeni. Trec peste faptul că nu toți oamenii sunt bătrâni la 65 de ani, așa cum se întâmplă în urmă cu secole sau chiar cu decenii. Izolarea specială a bătrânilor, după cum suntem asigurați, se face din rațiuni de protecție a lor. Totuși, în conștiința publică, ideea că bătrânii ar fi vulnerabili

s-a pervertit pe nesimțite în alta, învecinată, dar cu semnificație nouă: bătrânii ar fi mai mari purtători ai păcatosului decât alte categorii de vârstă. Se știe că acest lucru nu este adevărat. Tocmai de aceea, ideea de a-i înghesui pe toți în spațiul public (mai ales în magazine, adică în locuri închise) preț de două ore, în condițiile în care celelalte categorii sunt libere să iasă și ele în același interval, mi se pare nefericită. Dacă între orele 11 și 13 pot fi pe stradă și bătrânii (grupați cu toții atunci) și pot fi și ceilalți, este clar că sporește riscul de îmbolnăvire, mai ales că, în acest moment, în cele mai multe locuri din țară, masca și mănușile sunt doar recomandate, nu obligatorii. Ele vor deveni – ni se spune – obligatorii după 15 mai. Oare dacă bătrânii s-ar putea distribui pe toată durata zilei, nu ar fi mai avantajos pentru limitarea contagionii, nu s-ar răi posibilități răspânditori ai bolii?

Pentru a vedea exact care este starea bătrânilor, cât de vulnerabili sunt ei, ne-ar fi fost util să știm câți oameni mureau în medie pe zi în România înainte de a veni această pacoste peste noi. Am putea aprecia, astfel, cât de distrugătoare este pandemia pentru cei slabi. Nu cred că Institutului Național de Statistică i-ar fi fost greu să ne spună acest lucru, fiindcă nu era vorba de calcule prea complicate. În plan mondial, am văzut recent că s-au relevat asemenea date și că molima a făcut să crească numărul decedaților, în medie, de aproape trei ori față de perioada de dinaintea flagelului. Este foarte grav, dureros și trist. Pentru milioanele de familii care au morți este tragic, iremediabil, catastrofal. Acestor familii statistica nu le ajută la nimic. Revin, totuși, la statistică și constat, din date accesibile publicului larg, următoarele: în 2018, au murit în România 263 463 de oameni, ceea ce înseamnă 721,8 oameni, în medie, pe zi. Proporțional, sunt ceva mai mulți decât în Germania (de patru ori mai populată decât România), unde mor, în vremuri obișnuite, cam 2200 de oameni pe zi. E firesc să fie așa, deoarece în Germania speranța de viață e mai mare decât în România. Am urmărit – după datele Anuarului Statistic al României și după alte câteva surse coroborate – care este repartiția decedaților pe grupe de vârstă. Astfel, din cei 263 463 morți din 2018, erau 147 094 de persoane de peste 75 de ani, adică 55,8% din total. Morții de peste 60 de ani erau

223 740 și însemnau 84,9% din total. Acestea sunt, să zicem, două extreme. La mijlocul acestor extreme se situează morții de peste 65 de ani, care au fost în 2018 în număr de 201 399, adică 76,4% din total.

Ce constatăm în cazul îmbolnăvirilor și deceselor cauzate de acest virus? Las deoparte faptul că, între cei infectați din România, 70-80% aparțin grupei de vârstă cuprinse între 30-69 de ani și că grupa de vârstă cea mai afectată se referă la persoanele între 40-49 de ani. Prin urmare, cele mai multe cazuri de îmbolnăvire se înregistrează în rândul maturilor și nu în rândul bătrânilor. Dar nici statisticile morților nu-i culpabilizează pe bătrâni. Conform unor calcule mai vechi, de când aveam doar 150 de morți, 68% dintre ei erau persoane de peste 60 de ani. Să admitem că astăzi (când avem, din păcate, de aproape patru ori mai mulți decedați) procentajul bătrânilor morți ar fi crescut, ajungând la 75% dintre toți cei care ne-au părăsit. Să admitem – deși nu avem date – și că media mondială i se potrivește și României și că acum, în vreme de pandemie, mor și la noi de trei ori mai mulți oameni decât în timpuri normale.

Ce dovedesc toate aceste date? În primul rând ele arată un lucru elementar, care poate să-i surprindă pe unii, dar care nu este surprinzător: bătrânii mor în acest timp al pandemiei cam în aceeași proporție în care mureau în vreme de liniște. Nu reiese de nicăieri că mor acum – proporțional vorbind – mai mulți bătrâni decât odinioară. Dimpotrivă, dacă ar fi să ne luăm după datele parțiale invocate mai sus, procentajul bătrânilor care mor în vremuri normale este mai mare decât al celor răpuși de Coronavirus. În consecință, trebuie să constatăm un fapt natural, vechi de când e lumea: bătrânii oricum mor pe capete și este absolut normal să fie așa, până când nu se va găsi secretul vieții veșnice. Bătrânii sunt bolnavi de diferite boli și vulnerabili în orice perioadă istorică. Virusul acesta – după cum se vede – nu i-a făcut mai vulnerabili decât erau. Dacă am fi avut, înainte de Covid-19, doar 50 de bătrâni din 100 de decedați, iar acum am fi ajuns, din pricina molimei, la 80 de bătrâni din 100, atunci ne-am putea mobiliza – din dragoste pentru ființa umană de orice vârstă, de oriunde și de oricând – să-i protejăm pe bătrâni prin măsuri speciale restrictive. Dar lucrurile nu stau așa, după cum e lesne de observat.

Ce soluție se impune? Una singură, anume să-i lăsăm pe bătrâni în plata Domnului și să nu-i „protejăm” acum mai

mult decât i-am „protejat” înainte. Bătrânii nu au nevoie de discriminare pozitivă. Ei sunt gata să stea în izolare, în carantină, să poarte măști și mănuși, să respecte și orele de libertate impuse conform ordonanțelor militare din timpul stării de urgență etc. Dar nu împingeți „bunavoința” aceasta față de bătrâni și după 15 mai, pentru că ar fi dureros și grav! Chiar dacă ar veni o criză economică distrugătoare – cum spun unele voci de Casandră – nu bătrânii vor sărăci țara și nu bătrânii îi vor priva pe tineri de bunuri. Ei au muncit în timpuri mai grele ca să-și asigure bătrânețea și nu au nevoie de milă și de pomană. Nu este nevoie să fie umiliți cu grija excesivă, ci vor să fie lăsați în rând cu lumea, să nu fie individualizați mereu, ca și cum ei ar fi purtătorii răului. Izolarea discriminatorie a bătrânilor – în condițiile în care nu se dovedește necesară – îi va îndreptăți pe cei care-i învinuiesc pe bătrâni că mor acum mai mult decât altădată. De ce? Simplu! Ținuți în izolare și arătați mereu cu degetul, vor muri într-adevăr mai mulți, dar nu de boala aceasta teribilă, ci de inimă rea, de supărare, de lehamite de viață.

Evident, ne putem „certa” pe tema bătrâneții, numai că bătrânii nu-și mai permit nici să se certe prea mult. Se spune că un mare scriitor, cunoscut pentru supărările lui pe confrăți, pentru disputele nu întotdeauna principiale, venerabil fiind ca vârstă, aflat spre apusul vieții, a fost întrebat de ce nu se mai ceartă. Răspunsul ar fi fost memorabil: „Nu mă mai cert, fiindcă nu cred să mai am când să mă împac!” Aș vrea ca cineva să mă contrazică. În acest caz, voi reveni asupra judecăților de mai sus. Firește, aștept argumente raționale, logice, statistice și nu invective, jigniri, răstălmăciri sau apostrofări. Cel mai ușor lucru pe lumea asta este, dincolo de sfaturile date altora, să facem ironii gratuite. Ne-am cucerit dreptul de a nu fi de acord întotdeauna unii cu alții, dar se cuvine ca dezacordurile să se producă în condiții civilizate, de respect. Altminteri nu au rost. Pe de altă parte, chiar dacă nu aș avea dreptate și chiar dacă bătrânii ar muri mult mai mulți acum decât înainte de molimă, nu ar trebui discriminați prin izolare excesivă. Izolarea îndelungată ucide ființa umană la orice vârstă. Dacă va trebui să trăim mai mult timp cu acest virus printre noi, atunci o vom face în distanțare, cu mască, cu mănuși, fără adunări, fără petreceri, fără călătorii îndepărtate etc., dar nu în singurătate. Singurătatea distruge omul, indiferent de vârstă, și nu are nevoie de implicarea teribilului virus. ■

Consecințele epidemiei de coronavirus asupra populației Percepții în funcție de vârstă

ROXANA BRATU ȘI ADA CORNEA
(INSCOP RESEARCH)

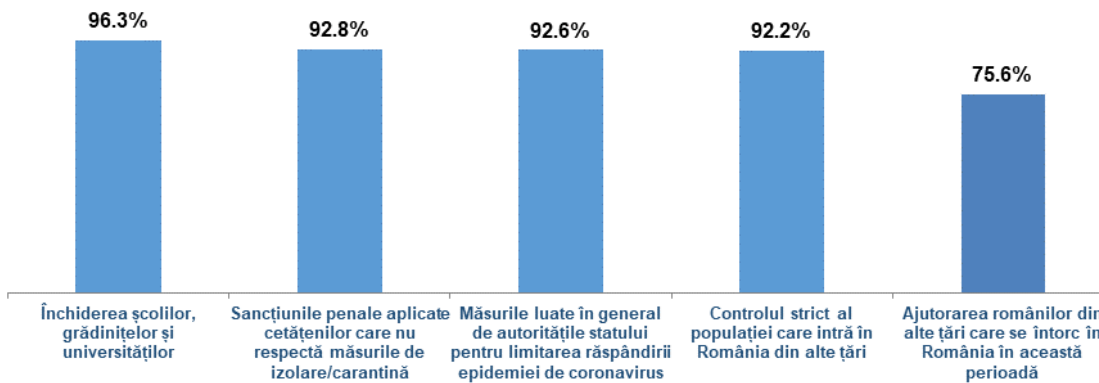
Din dorința de a-și proteja cetățenii de riscul de îmbolnăvire în contextul pandemiei de Covid-19, societățile din întreaga lume, iar cea românească nu face excepție, au încercat să limiteze drastic interacțiunile sociale ale persoanelor de toate vârstele, și în mod special ale celor de peste 65 de ani. Ca urmare, acestea s-au văzut mai izolate ca niciodată, fapt ce ne-am putea aștepta să se reflecte și în opiniile pe care vârstnicii le au despre subiectele fierbinți ale momentului, în raport cu modul în care se raportează la acestea tinerii sau populația de vârstă matură.

Pentru a testa această ipoteză, vom folosi date sociologice privind modul în care au perceput românii gestionarea crizei sanitare în primele săptămâni și, mai ales cum ar trebui gestionate efectele negative ale epidemiei de coronavirus asupra economiei românești puse la dispoziție de ultimele două sondaje INSCOP Research realizate în parteneriat cu Verifield. Atât cercetarea desfășurată în parteneriat cu Adevărul între 16-19 martie 2020 cât și cea efectuată la comanda revistei Capital între 20 și 24 martie au fost realizate pe eșantioane de 800 de câte respondenți, prin metoda CATI.

Punând cap la cap cele două cercetări, putem constata de la bun început că, în ceea ce privește evaluarea măsurilor preventive de restricționare a circulației, de închidere a școlilor, controlul granițelor, nu există niciun fel de discordanță între tineri și persoanele vârstnice.

Atitudinea față de măsurile autorităților

Vă voi citi mai multe propoziții legate de epidemia de coronavirus și vă rog să vă exprimați Acordul sau Dezacordul față de fiecare dintre situațiile descrise mai jos? (% ACORD din total esanțion)

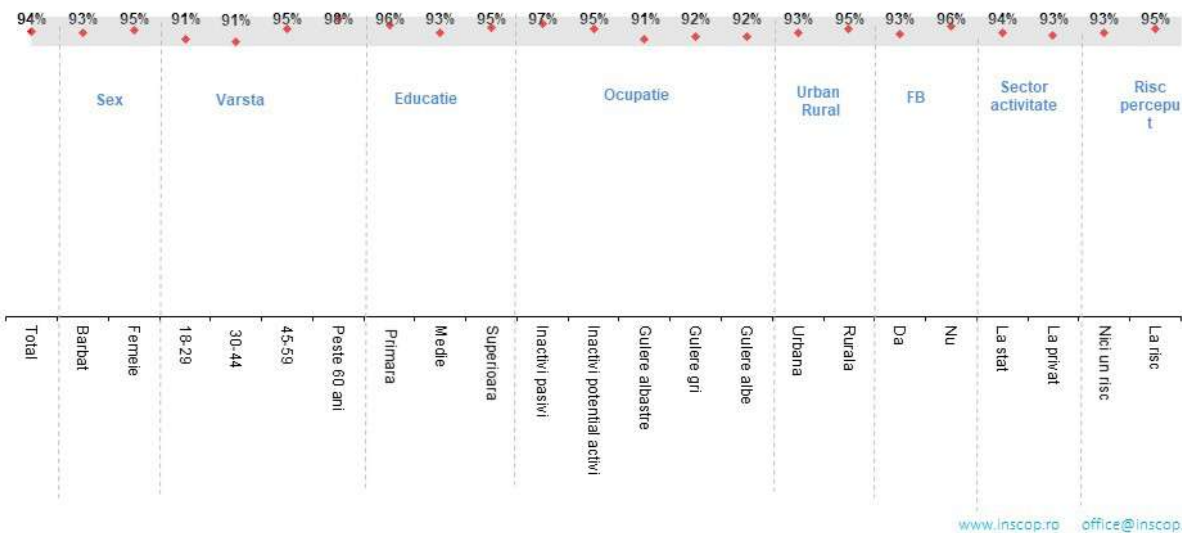

www.inscop.ro office@inscop.ro

Sursa: <https://www.inscop.ro/23-martie-2020-perceptia-populatiei-cu-privire-la-epidemia-de-coronavirus/>

Acord afirmatii - detaliat

Declararea stării de urgență pe teritoriul României pentru limitarea epidemiei de coronavirus (% ACORD)

www.inscop.ro office@inscop.ro

Sursa: <https://www.inscop.ro/26-martie-2020-sondaj-realizat-de-inscop-in-parteneriat-verifield-la-comanda-revistei-capital-partea-a-ii-a/>

Marea majoritate a populației sprijină masiv aceste propuneri, absența diferențelor de percepție în funcție de vârsta respondenților indicând starea de anxietate puternică și, poate mai important, faptul că populația înțelege amploarea

crizei și gravitatea consecințelor nerespectării măsurilor impuse de starea de urgență.

De asemenea, românii sunt puternic conștienți de efectele negative pe care le resimte economia

românească în această perioadă și sunt de acord într-o majoritate covârșitoare cu sprijinirea de către stat a companiilor afectate.

Dincolo de ratele ridicate de aprobare a diverselor măsuri de combatere a efectelor negative ale epidemiei asupra economiei, distribuția răspunsurilor la întrebările legate de măsurile de sprijinire a mediului privat relevă anumite diferențe de opinie în funcție de categoria de vârstă a respondenților.

De la bun început, trebuie punctat că măsurile de sprijinire a firmelor private cuprinse în chestionar (inspirate de cele vehiculate în spațiul public) se subscriu unor scheme mai extinse sau mai restrânse de asistență guvernamentală, respectiv unei implicări mai puternice sau mai scăzute a statului în economie (spre exemplu: necesitatea demarării de proiecte de investiții majore finanțate din fonduri publice sau de sprijinire a celor private). Prin urmare, răspunsurile la aceste întrebări pot fi privite ca reflectând, într-o anumită măsură, orientarea populației către anumite tipuri de politici economice.

În primul rând, sondajul INSCOP Research realizat între 20 și 24 martie, la comanda revistei Capital,

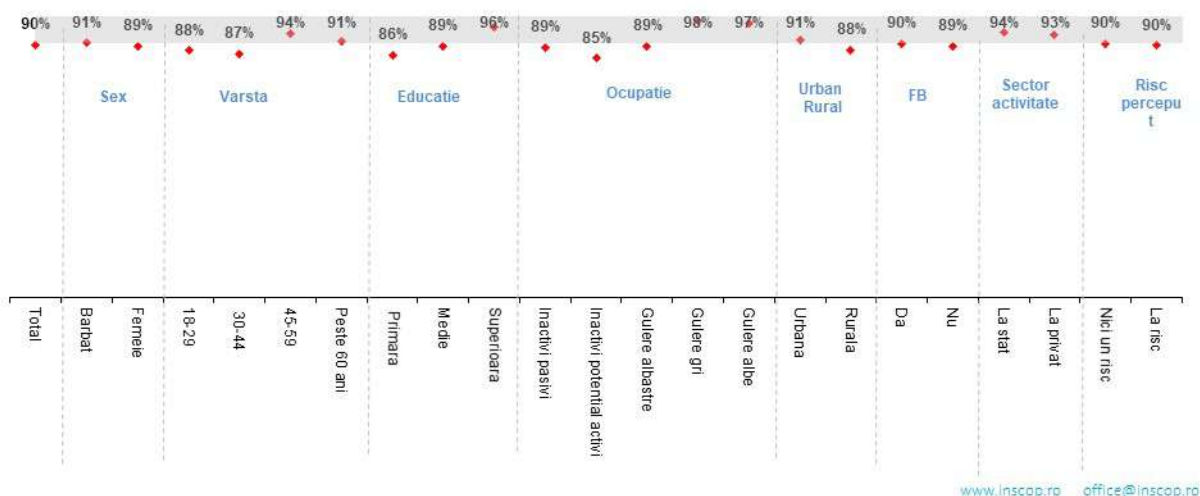
relevă diferențe semnificative între categoriile de vârstă în ceea ce privește acordul față de sprijinirea de către stat a companiilor afectate de pandemie. Astfel, cei peste 45 de ani sunt de acord într-o proporție mai mare decât cei sub această vârstă cu ideea potrivit căreia statul ar trebui să ia măsuri speciale pentru ajutorarea firmelor private a căror activitate economică a fost afectată de epidemia de coronavirus.

Faptul că, pe măsură ce crește vârsta, crește și receptivitatea la ideea sprijinirii firmelor private de către stat poate părea surprinzătoare la o primă vedere, întrucât ne-am fi așteptat ca generațiile mai tinere, socializate în perioada post-decembristă și implicit într-un sistem economic capitalist, să aprobe cel mai puternic ajutorarea mediului business.

La o privire mai atentă însă, distribuția răspunsurilor pe alți itemi indică faptul că, în general, cei mai în vârstă au așteptări mai mari legate de o asistență mai sporită a statului, inclusiv când este vorba de sprijinirea firmelor private. Aceste așteptări, care se subscriu unei viziuni paternaliste asupra statului, pot fi explicate inclusiv din prisma socializării lor extinse în perioada regimului comunist.

Acord afirmatii - detaliat

Statul ar trebuie să ia măsuri speciale pentru ajutorarea firmelor private a căror activitate economică a fost afectată de epidemia de coronavirus (% ACORD)

www.inscop.ro office@inscop.ro

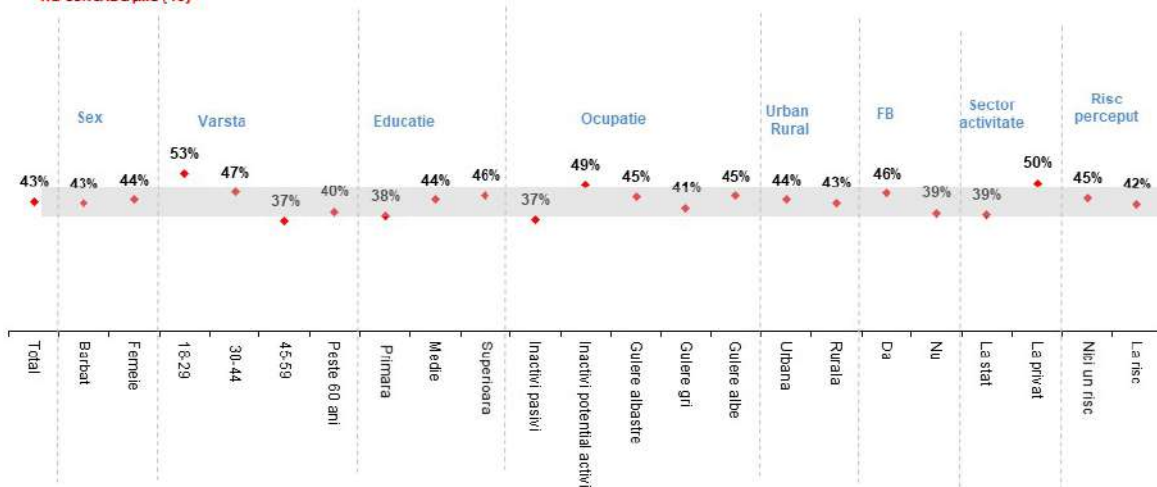
Diferențe în funcție de categoria de vârstă se remarcă și în ceea ce privește opinia asupra modului de direcționare a sprijinului oferit de stat către companii. Menționăm că sondajul realizat de INSCOP Research a inclus și câteva întrebări cu privire la companiile pe care statul ar trebui să le ajute în contextul crizei generate de epidemia de Covid-19. Mai precis, respondenții au fost chestionați cu privire la sprijinirea firmelor cu datorii către stat, respectiv sprijinirea firmelor în funcție de cât de puternic a fost afectat sectorul lor de activitate. Astfel, cei sub 45 de ani consideră într-o proporție mai mare decât cei trecuți de această vârstă că statul ar trebui să ajute toate firmele private afectate de

epidemia de coronavirus, indiferent dacă înainte de criză și-au plătit sau nu contribuțiile. Este de presupus că persoanele sub 45 de ani – mai expuse culturii antreprenoriale decât generațiile mai vechi – sunt înclinare să vadă întârzierile în plata dărilor către stat nu ca reflectând neapărat rea-voință din partea antreprenorilor, ci ca putând fi cauzate de dificultăți economice obiective.

De asemenea, tinerii sub 30 de ani consideră într-o proporție mai mare decât celelalte categorii de vârstă că ajutorul statului ar trebui direcționat către toate sectoarele economiei, indiferent de cât de mult a fost afectată activitatea lor de epidemia de coronavirus.

Acord afirmatii – susținere firme private (datorii)

Statul ar trebui să ajute toate firmele private afectate de epidemia de coronavirus, indiferent dacă înainte de criză și-au plătit sau nu contribuțiile (%)

Sursa: <https://www.inscop.ro/26-martie-2020-sondaj-realizat-de-inscop-in-parteneriat-verifield-la-comanda-revistei-capital-partea-a-ii-a/>

Practic, generațiile mai tinere tind să fie de acord într-o proporție mai mare decât celelalte categorii cu scheme mai extinse de sprijinire a firmelor private, indiferent de comportamentul acestora în raport cu obligațiile fiscale (plata contribuțiilor sociale la timp), respectiv indiferent de sectorul economic în care acestea activează.

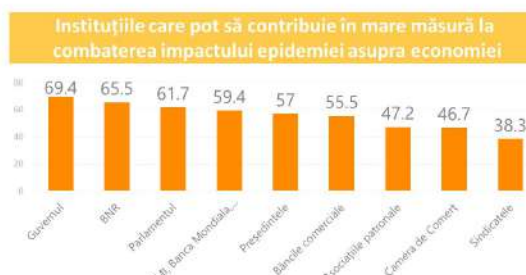
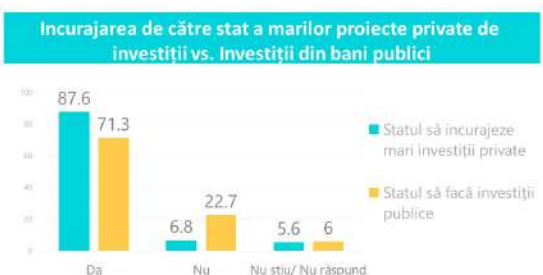
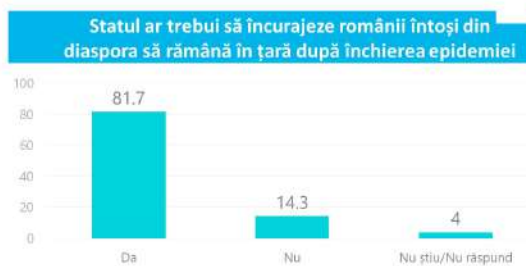
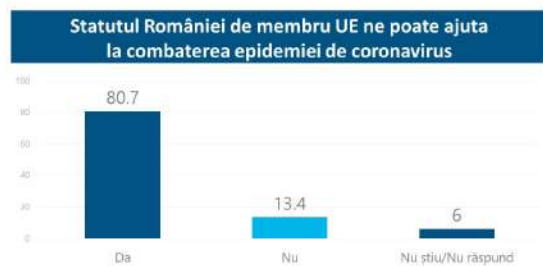
Datele din sondajul realizat de INSCOP Research în parteneriat cu Adevărul, privind măsurile specifice de sprijinire a firmelor, completează tabloul variației în funcție de vârstă a opiniilor legate de sprijinirea

sectorului privat. Astfel, tinerii sub 30 de ani consideră într-o proporție mai mare decât celelalte categorii ca fiind importantă și foarte importantă achitarea de către stat a datoriilor către firmele private (recuperarea TVA). Cât privește acordarea de împrumuturi cu dobânzi reduse firmelor care investesc și creează locuri de muncă, măsura este apreciată ca fiind importantă și foarte importantă mai ales de cei cu vârsta cuprinsă între 45 și 59 de ani. Un alt set de întrebări care pune în lumină diferențe de opinie în funcție de vârstă este cel referitor la demararea de proiecte majore de investiții.

În acest sens, participanții la sondajul realizat la comanda revistei Capital au fost rugați să-și exprime acordul față de ideea ca statul să încurajeze

prin măsuri concrete proiectele private mari de investiții, respectiv ca statul să inițieze proiecte mari de investiții finanțate din bani publici.

Sondaj INSCOP Research – Verifield realizat la comanda revistei Capital în perioada 20-24 martie 2020, CATI, eroare +/- 3,5%

Sursa: <https://www.inscop.ro/graficul-saptamanii-sondaj-inscop-verifield-la-comanda-revistei-capital/>

Deși la nivelul întregii populații există un sprijin ridicat pentru ambele tipuri de investiții, analiza socio-demografică relevă că vârstnicii (cei de peste 60 de ani) susțin într-o măsură mai mică decât celelalte categorii atât inițierea de către stat a unor proiecte mari de investiții susținute din bani publici, cât și ideea că statul trebuie să sprijine proiecte de investiții private. Datele sunt confirmate și de celălalt sondaj INSCOP Research realizat în luna martie, în parteneriat cu ziarul Adevărul. În cadrul anchetei, cei intervievați au fost rugați să aprecieze cât de importantă este susținerea unor mari proiecte de investiții publice sau private în vederea stimulării economiei românești și creării de locuri de muncă. Distribuția răspunsurilor pe grupe de vârstă arată că cetățenii peste 60 de ani consideră într-o măsură mai mică decât celelalte categorii ca fiind importantă și foarte importantă susținerea unor mari proiecte de investiții, fie ele publice sau private.

O posibilă explicație rezidă în faptul că vârstnicii sunt înclinați să susțină direcționarea eforturilor bugetare mai mult către acoperirea cheltuielilor sociale decât

spre investiții. Dat fiind că aceștia și-au trăit mare parte din viața adultă în perioada comunistă și au trecut prin turbulențele economice din anii 1990, este firesc să fie mai preocupați de probleme legate de traiul de zi cu zi și de orientarea resurselor publice în această direcție.

La polul opus, generațiile mai noi, active economic, tind să aibă așteptări mai ridicate legate de îmbunătățirea infrastructurii și de creșterea calității serviciilor publice (ca parte a aspirațiilor influențate de modelul occidental), obiective care sunt condiționate, printre altele, de creșterea investițiilor, atât publice, cât și private.

Putem constata așadar că există variații de opinie în ceea ce privește modul în care autoritățile ar trebui să gestioneze efectele economice ale epidemiei de coronavirus. Totuși, variațiile observate nu marchează o prăpastie generațională insurmontabilă din punctul de vedere al viziunii asupra politicilor economice în contextul pandemiei. Chiar dacă în multe cazuri au fost izolați în această perioadă de restul populației, vârstnicii împărtășesc, cu unele

nuanțe inerente, opiniile preponderente în celelalte categorii de vârstă. Ca urmare, per ansamblu, distribuția răspunsurilor privind acordul cu diferitele măsuri enunțate arată orientarea respondenților către un mix de politici economice. Mai precis, cei intervievați își exprimă concomitent un acord ridicat cu măsuri care reflectă viziuni economice diferite, lucru explicabil din prisma caracterului

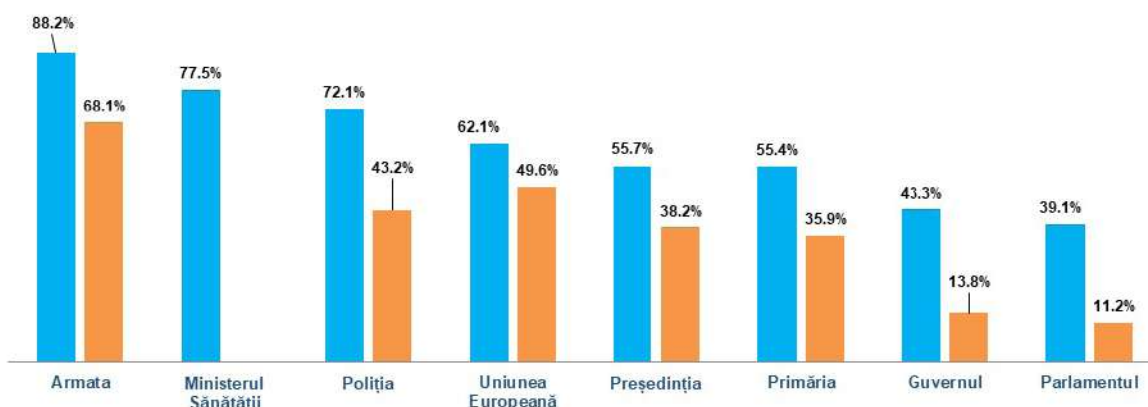
excepțional al acestei crize care ne provoacă, printre altele, să regândim rolul statului în economie.

În ceea ce privește încrederea în instituții măsurată în contextul epidemiei de coronavirus, am constatat o creștere puternică a încrederii în toate instituțiile măsurate comparativ cu un sondaj INSCOP Research realizat în urmă cu exact un an.

Comparație încredere instituție (martie 2020 vs. martie 2019)

Câta încredere aveți în fiecare dintre următoarele instituții.... (% „multa și foarte multă încredere” din total esanțion)

■ Sondaj INSCOP-Verifield: Martie 2020 cules telefonic, 800 respondenți ■ Sondaj INSCOP: Martie 2019, cules pe teren la domiciliu, 1053 de respondenți

Sursa: <https://www.inscop.ro/23-martie-2020-perceptia-populatiei-cu-privire-la-epidemia-de-coronavirus/>

Fenomenul este firesc și nu s-a produs doar în România, ci a putut fi remarcat și în alte state chiar mai puternic afectate de epidemie. Într-o situație de nesiguranță oamenii caută întotdeauna repere de stabilitate și funcționalitate, iar cele mai facile sunt instituțiile statului cărora le acordă încredere cu generozitate.

Un fenomen foarte interesant și oarecum surprinzător pe care l-am observat, în ceea ce privește modul în care populația din diverse categorii de vârstă acordă încredere instituțiilor, este faptul că tinerii din categoria 18-30 de ani par să acorde ceva mai multă încredere decât persoanele vârstice, de peste 60 de ani, unor instituții precum Uniunea Europeană, Președinția, Guvernul, Ministerul Sănătății și Parlamentul. Pe de altă parte, nivelul de încredere în Armată, Poliție și Primărie este relativ similar atât în rândul tinerilor, cât și al persoanelor cu vârsta de peste 60 de ani.

Concluzionând, „conflictul dintre generații” în vremuri de pandemie există, însă amploarea sa este mai redusă comparativ cu diviziunile pe care le putem observa în „vremuri de pace”. Crizele de asemenea amplou tind să niveleze opiniile, mai ales în condițiile în care fluxul informațional este destul de controlat și relativ uniform. Sigur, în vremurile de astăzi, nu lipsesc provocările determinate de avalanșa de știri false, dezinformări menite să provoace panică sau lipsă de încredere și solidaritate în societate. Iar victimele acestor campanii sunt deopotrivă și tineri și vârstnici. Cu toate acestea, percepția publică pare a urma o linie de echilibru în care vârstele și generațiile au opinii ceva mai congruente, indicând un grad mai ridicat de omogenitate socială. Acest fenomen este probabil una dintre explicațiile rezilienței pe care o observăm la națiunea română în primele două luni de la declanșarea crizei globale a generației noastre. ■

Tineri și bătrâni în pandemie Între capcana discursului populist și proiectul de țară

CARMEN CORBU

Sub 65 de ani și peste 65 de ani. Conflictul între generații nu a fost inventat în martie 2020 și nici nu s-a documentat că ar aparține exclusiv spațiului românesc. E un fundal social permanent, cunoscut și asumat. E un joc fără sfârșit, în care participanții doar schimbă locul pe scaunele din jurul mesei.

Conflictul între generații este absolut normal, pentru că normal este ca generațiile să aibă priorități diferite, viziuni diferite asupra unor evenimente, acces la instrumente și soluții diferite pentru rezolvarea unor situații. Pericolul apare când el este instrumentalizat politic, pentru a cumpăra susținerea unei generații sau a alteia, prin crearea unor prăpastii artificiale. Cu regularitate, diversele tipuri de discurs populist au accesat exact acest potențial: excluziunea celuilalt, ca rezultat al atribuirii unor intenții și culpe dacă nu inventate, măcar exacerbate.

Discursul populist centrat pe segregarea populației pe criterii generaționale a mers foarte bine în februarie 2017, de exemplu, când au fost antagonizați artificial părinții care stăteau în casă cu tinerii care protestau în piețe. N-a mai mers la fel de bine în august 2018, când părinții rămași acasă, deși

persuadați insistent, s-au concentrat mai mult pe viața și integritatea copiilor lor asaltați de forțele de ordine, decât pe discursul care îi viza. Nu a mers în niciun caz în martie 2020, deși mesajele cu caracter populist veneau pe un fond de emotivitate crescută și instrumentalizau o diferențiere precisă, cu caracter de literă scrisă alb pe negru, extrasă din măsurile autorităților: „sub 65 de ani” și „peste 65 de ani”. S-au precipitat unele voci care să le semnaleze celor sub 65 de ani că, în timp ce ei ies o dată pe săptămână la cumpărături, vârstnicii folosesc cele două ore aprobate de autorități pentru a se „înghesuși” zilnic în piețe. Sau că ei și-au pierdut locurile de muncă, iar ceilalți așteaptă creșterea pensiilor din toamnă. Cum s-au inflammat și altele în încercarea de a le semnala celor peste 65 de ani că cei mai tineri îi consideră „periculoși” și vor să îi țină închiși în case, „lăsându-i” la cumpărături doar două ore pe zi. Sau că asta e o pedeapsă pentru cei care ar fi „votanții PSD”. În ciuda acestor discursuri impresionate, care adresau emoții primare în momente în care starea emoțională a tuturor era, oricum, afectată, oamenii au acționat suficient de omogen. Cel puțin raportat la condițiile date. #separațidarîmpreună sau #suntemresponsabili au funcționat cam la fel pentru toate generațiile.

Sunt mulți cei care susțin că românii nu au stat în casă dintr-un ridicat spirit civic sau dintr-o solidă

încredere în autorități și că motivul principal a fost teama de sistemul sanitar din România. Comună tinerilor și bătrânilor în egală măsură. Există și date statistice care susțin o astfel de teorie. Lor le putem adăuga, fiecare dintre noi, setul de experiențe personale. Așadar, da, sigur că în România nimeni nu voia să aibă de a face cu sistemul sanitar. Nimeni nu voia să meargă într-un pat de spital plin de bacterii. Și nimeni nu voia să se afle în fața unui halat alb în al cărui buzunar trebuia să pună picul cu bani.

Dar mai există o perspectivă asupra consimțirii comune generațional: cea a proiectului comun. Un proiect adresat tuturor, nu încredințat unor elite și unor reprezentanți care nu prezintă încredere pentru nimeni. Un proiect în care fiecare a avut un rol și fiecare a fost conștient cu privire la cine este responsabil pentru acțiuni și pentru rezultate. Am ieșit din comunism cu un capital social deteriorat la maximum și am atribuit roluri de elite unor oameni care fie proveneau din vechiul regim, fie erau mentorați de aceștia. Sigur că autovalorizarea unui potențial colectiv a lipsit sau a fost repede înfrântă. Cum a lipsit și încrederea și implicarea și căutarea binelui comun. Poate că apelul la izolare a fost tocmai apelul la libertatea – și la demnitatea – umană. Poate rolul primit în acest proiect, accesat și asumat individual, a dus la o masă critică de oameni responsabili. Poate că două luni de izolare au însemnat momentul critic al apariției patriotismului la români. În cea mai viabilă și mai performată formă a sa, cea a unui proiect comun. A unui proiect de țară: respectarea unei reguli, într-o țară în care, multă vreme, toată lumea a disprețuit regula și norma. Și ar fi foarte frumos ca toate sacrificiile umane și economice pe care le facem în această pandemie să nu fie o pierdere, ci o investiție a noastră în capitalul uman. Un punct de plecare pentru viitor. Pentru că tot se vorbește despre cum lumea nu va mai fi ce a fost. Iar mulți dintre noi nici nu își doresc ca lumea să fie la fel. Mulți vor ca lumea să fie mai bună ca înainte: cu oameni mai conștienți, mai responsabili și mai solidari, cu medici mai umani și mai preocupați de respectarea normelor profesiei, cu profesori mai deschiși și mai onești. Vrem, poate, să ne vindecăm. Să nu ne mai înghesuim în autobuze, să ne ajutăm vecinii mai în vârstă, să nu mai ținem copii departe de tehnologie în școli, să nu mai traversăm pe culoarea

Poate rolul primit în acest proiect, accesat și asumat individual, a dus la o masă critică de oameni responsabili. Poate că două luni de izolare au însemnat momentul critic al apariției patriotismului la români. În cea mai viabilă și mai performată formă a sa, cea a unui proiect comun. A unui proiect de țară: respectarea unei reguli, într-o țară în care, multă vreme, toată lumea a disprețuit regula și norma.

roșie a semaforului. Să învățăm să respectăm regulile și să renunțăm la convingerea că „merge și așa”. Indiferent cărei generații îi aparținem. ■

Bazele și muchiile generațiilor

NICU ILIE

Generație e un termen-umbrelă introdus, relativ recent, de vârsta postmodernistă a științelor sociale. Chiar dacă obiectivul, la bun început, nu a fost acela de a descrie conflictul, ci relațiile intergeneraționale, viziunea și teoriile generaționaliste au introdus ca element de studiu alteritatea grupelor de vârstă ca fiind opusă unei continuități omogene sub forma unui continuum social. Simpla definiție a generațiilor ca personaj colectiv (cu o viață spirituală, un „psyche” propriu), ridică problema bivalentă a comunicării/conflictului, iar, în contrapartidă, dinamica socială, cu linii de fractură estetică, etică, etologică și cutumiară, dar și economică, a cerut o dezvoltare a studiilor despre generații. Comportamentele comerciale distincte, laolaltă cu instrumentele performante de cercetare cantitativă a „cohortelor” de consumatori, au făcut ca acest câmp de cercetare să devină unul de maxim interes și pentru companii, ca parte

esențială a țarhetării publicului și, finalmente, pentru designul producției și calibrarea investițiilor. Studiul generațional e abia la început pentru că – unu – fragmentarea culturală este accelerată de tehnologiile comunicaționale și cognitive recente, iar tendința de granulare socială, în baza oricărui set de criterii, este una accelerată și – doi – pentru că secolul medicinei, anii 1900, a schimbat radical, chiar dacă nu atât de evident, structura demografică a populației: pe de o parte, speranța de viață s-a dublat, ducând la constituirea unui grup social consistent și distinct, acela al vârstnicilor, spre deosebire de secolele precedente, în care aceștia erau rari și integrați în verticala socială, nu într-o orizontală, ca azi, iar, pe de altă parte, mortalitatea infantilă a scăzut radical, ducând, indirect, la apariția unui grup social consistent și omogen, cel al tinerilor, diferențiat cultural de celelalte generații sociale.

Generațiile și teoria

Parte dintre antropologi, cu precădere cei veniți din lingvistică, definesc cultura ca fiind valorile, credințele, cunoașterea sau practicile transmise de la o generație la alta. Într-o asemenea accepțiune,

populară îndeosebi în studiile africane, cultura este pur și simplu sinonimizată cu generațiile, făcându-se abstracție de materialitatea ei, de monumentalitatea ei și de autonomia hermeneuticii (imanență sau transcendentalitate), lucruri de maxim interes în gândirea europeană.

Totuși, rămâne o întrebare fundamentală: dacă generațiile există într-adevăr sau sunt o ficțiune care idealizează existența vârstelor. Și, consecutiv: De ce este vârsta un parametru esențial al cercetării sociale? Sunt diferențele pe grupe de vârstă relevante indiferent de subiect? În ce măsură vârstele se suprapun cu generațiile? Au ele – vârstele sau generațiile – propriul narativ intrinsec ce trebuie avut în vedere în proiectarea unei cercetări sociale? Cum se ilustrează, din punct de vedere antropologic și sociologic, „conflictul între generații” și care este magnitudinea sa reală? Există posibilitatea ca „problema generațiilor” și „teoria generațiilor” să fie tocmai un efect al studiilor demografice care s-au făcut în ultimele decenii și să aibă ca punct de plecare însuși mecanismul de colectare a datelor? Sau diferențele pe generații/grupe de vârstă sunt unele reale, iar cercetările demografice nu fac altceva decât să le pună în evidență?

Deși termenul (și conceptul) nu este unul nou, totuși abia foarte recent au apărut (importate din psihologie) instrumente pentru descrierea științifică a generațiilor. Totodată, omniprezența statisticii în lumea de azi oferă suportul pragmatic al acestui concept de psihologie socială.

Originea studiilor dedicate generațiilor datează de acum un secol. (Normal, recenziții temei au găsit argumente pentru a merge mult în vechime și a o lega de Socrate, Platon și Aristotel.) Termenul de „generație” a apărut în sociologia franceză la sfârșitul secolului 19 (Auguste Comte, Antoine Augustin Cournot) și a fost teoretizat în anii 1920 de François Menétré, Karl Mannheim și José Ortega y Gasset. Descrisă ca fiind o cohortă de oameni cu vârste similare, generația este privită ca un produs local și istoric al unor evenimente politice și sociale care marchează adolescența și tinerețea cohorții respective și care, astfel, îi calibrează comportamentul și alegerile pe toată durata vieții. Inițial, doar războaiele și războaiele

***Totuși, rămâne
o întrebare
fundamentală:
dacă generațiile
există într-adevăr
sau sunt o ficțiune
care idealizează
existența vârstelor.
Și, consecutiv: De
ce este vârsta un
parametru esențial
al cercetării sociale?***

civile erau privite ca fiind capabile să definească o generație, dar, ulterior, lista a fost completată cu alte evenimente sociale (mișcarea pentru drepturile civile, 1968-ul) sau fenomene (aparitia erei digitale).

Studiul generațiilor a devenit cu adevărat relevant abia în anii 1990, iar generalizarea s-a datorat unor best-seller-uri contestabile științific. Astăzi se pune semnul egal între Teoria generațiilor și Teoria Strauss-Howe, după ce cărțile semnate de William Strauss și Neil Howe, „Generații: istoria viitorului Americii din 1584 în 2069” (1992) sau „Ascensiunea

***O filosofie a vârstelor,
chiar dacă nu
sistematizată, a
existat întotdeauna
și a fost deosebit de
populară în perioada
medievală. Principalul
motiv al acestei
filosofii populare
a fost roata vieții,
cu patru momente
decisive de la naștere
la moarte și cu
prezumția că primele
două vârste sunt
unele ascendente
pentru individ,
iar ultimele două
înseamnă decădere.***

milenialilor: următoarea generație măreață” (2000) au dominat timp de decenii topurile de vânzări (este drept, după cum remarca David Greenberg

în „Politico”, la categoria „divination” pe Amazon). Totuși, dincolo de o certă notă protocronistă dată de unele asocieri forțate și de lipsa rigorii științifice, capacitatea explicativă a teoriei Strauss-Howe depășește cu mult nivelul dacopatiei de la noi. Cel mai important este că a stabilit și a impus termeni unanim cunoscuți azi și folosiți în studii cu un caracter științific din ce în ce mai pronunțat: generația X, millennials, generația Z. Totodată, a stabilit o mecanică ce va denumi generațiile viitoare (desemnate, după Z, cu literele alfabetului grecesc).

Strauss și Howe au integrat și au adaptat la spațiul saxon, completându-le și cu un vizionarism specific dreptei americane, toate ideile majore care, înaintea lor, circulară în cercul restrâns al sociologiei. Generația se păstrează în cadre istorice și localizate (în granițele unor state-națiuni) și, în continuare, este considerat ca decisiv momentul intrării generației pe piața ideilor și pe piața muncii. Urmându-l pe François Mentré, care, în 1920, construisese în spațiul francez o istorie a generațiilor, Strauss și Howe reiașază istoria anglo-saxonă și americană în propria paradigmă, rezultând o lectură a epocilor care relevă cicluri de 20-30 de ani și puncte de cotitură corelate nu doar cu evenimente istorice sau dezvoltări sociale, ci și cu oamenii prin care acestea s-au manifestat. Pentru a defini dinamica generațiilor, Strauss și Howe au preluat de la Ortega y Gasset o teorie a vârstelor pe care au dezvoltat-o în foma unor arhetipuri istorice (în linii mari, asemănătoare celor patru temperamente teoretizate de Hippocrates) și stadii de evoluție socială care descriu viața fiecărui om în funcție de vârstă și a fiecărei generații într-o succesiune istorică presupusă a avea o mare rigiditate.

O filosofie a vârstelor, chiar dacă nu sistematizată, a existat întotdeauna și a fost deosebit de populară în perioada medievală. Principalul motiv al acestei filosofii populare a fost roata vieții, cu patru momente decisive de la naștere la moarte și cu prezumția că primele două vârste sunt unele ascendente pentru individ, iar ultimele două înseamnă decădere. Motivul roții vieții a fost preluat și în iconografia creștină, inclusiv în bisericile românești din secolele 18-19, deși maximum de popularitate s-a înregistrat în zona Europei Centrale. De altfel, cele patru momente sunt prezumate în multe dintre religiile lumii, oricare ar

fi înțelesul care li se dă, și, adesea, există ritualuri de trecere dintr-un stadiu în altul. Cu structura sa tetradică, predicativă, și nu demonstrativă, teoria Strauss-Howe se plasează într-un spațiu relativ neutru apărut între credințele pop și încercările de teoretizare pozitivă, pe baze științifice.

Totuși, o parte dintre conceptele lansate (nomenclatura și întinderea generațiilor) au făcut ulterior obiectul unor studii sistematice și fac astăzi parte din corpusul esențial al sociologiei. Ele pot fi regăsite în cele mai bine cotate universități și în cele mai serioase publicații din domeniu. La 20 de ani după apariția principalelor studii ale lui Strauss și Howe, discuția despre generații nu mai are loc în spațiul predicției, ci al sondajelor cu mii de participanți, desfășurate simultan în mai multe țări, cu rezultate pertinente științific. Mai mult, ele tind să demonstreze că generațiile au un specific local tot mai mic și că generațiile Z și, prezumtiv, Alpha, vor fi tot mai unitare la nivel global, dincolo de specificul cultural al națiunilor. Astfel, un studiu publicat în 2017 în „Harvard Business Review”, având la bază o cercetare asupra unui eșantion de 18.000 de persoane (studenți și profesioniști) din 19 țări și care a testat opiniile despre leadership, anteprenoriat, încrederea în tehnologii și satisfacțiile oferite de profesie descrie un peisaj social în schimbare, marcat de diferențe culturale cu variații de două cifre, dar și de asemănări valabile la nivel global, unele dintre ele contraintuitive. Astfel, dacă pentru generațiile X și Y tentația anteprenoriatului se manifestă cu mare intensitate și variații de la o țară la alta, pentru cei din generația Z de oriunde din lume principala opțiune o reprezintă angajarea în companiile internaționale. De asemenea, alte cercetări și barometre arată, pretutindeni în lume, o dezangajare politică și ideologică a generației Z, descrisă în mai multe studii ca fiind individualistă, dar și creativă sau responsabilă. Studii la nivel global dedicate generațiilor Strauss-Howe sau uneia sau alteia dintre generații au constituit o prioritate și pentru companiile de consulting, cum este cazul celor realizate de Deloitte, PwC ș.a. Totuși, chiar și măsurată prin barometre și sondaje specializate, utilizarea unor asemenea caracteristici ca având un caracter general este contestată de mulți sociologi care văd în munca lor una în care prevalează

În România, teoria generațiilor și-a făcut loc treptat, după anul 2000, venită în pachetul cu investiții străine și cu studii de piață făcute de marile companii. Autohtonizarea categoriilor s-a făcut preluând ca atare etichetele pentru generațiile recente, dar și prin adaptarea unora dintre noțiuni...

finețea măsurării diferențelor, nu obținerea unor statement-uri mai mult sau mai puțin forțate.

În România, teoria generațiilor și-a făcut loc treptat, după anul 2000, venită în pachetul cu investiții străine și cu studii de piață făcute de marile companii. Autohtonizarea categoriilor s-a făcut preluând ca atare etichetele pentru generațiile recente, dar și prin adaptarea unora dintre noțiuni: generația „baby-boom” sau „boomers” descrie în Statele Unite pe cei născuți în perioada 1940-1960, când este un

maximum demografic în țările apusene, însă în România „boomers” sunt cei născuți în anii 1966-1980, care reprezintă cea mai numeroasă generație autohtonă (numită și „decreței”, întrucât creșterea natalității a fost forțată prin Decretul 770 din 1966 și prin măsuri polițienești). Pe de altă parte, bazându-se pe un context istoric specific, aceeași generație este etichetată ca

fiind „generație de sacrificiu”, „generație pierdută” sau „Lost Generation” (revista „Sinteza”, 2015), preluându-se o etichetă care în America desemnase cohorta tinerilor din primul război mondial. Astăzi, categoriile strauss-howeliene apar cu frecvență în cercetările care privesc consumul cultural, piața muncii și impactul tehnologiilor.

Generațiile active conform teoriei Strauss-Howe pentru spațiul american

Generația veteranilor de război, persoane născute între 1901 și 1927. Factor formator: marea criză economică din anii 1930. Caracteristici: civism, pragmatism, stabilitate familială. „Generație eroică/civică”.

Generația tăcută, cu date de naștere între 1925 și 1920. Factori formatori: boomul economic de după cel de al doilea război mondial. Caracteristici: conformism (dublat de o tendință „rebel fără cauză”). „Generație artistică/adaptativă”.

Generația Baby Boom, cohorta 1943-1960. Factori formatori: contracultura anilor 1960; războiul din Vietnam. Caracteristici: secularism, yuppie. „Generație idealistă/profetică”.

Generația X, X-ers, „a 13-a generație” (de după independența SUA) sau „generația MTV”. Date de naștere: între 1965 și 1980. Factor formator: revoluția sexuală. Caracteristici: independență, libertate de mișcare. „Generație nomadă/reactivă”.

Generația Y sau „millennials” (1982-2004). Factori formatori: epoca informației, digitalizarea, social media; 9/11. Caracteristici: stabilitate, pragmatism. „Generație eroică/civică”.

Generația Z, „nativii digital”, „generația patrioților” sau „generația fulg-de-nea” (persoane născute după 2005 – cf. Strauss și Howe; persoane născute după 1997 – cf. Asociației Americane de Psihologie; persoane născute între 1997 și 2012 – cf. Bloomberg). Factori formatori: criza financiară, războaiele din Afganistan, Iraq, Orientul Mijlociu; (probabil) pandemia Coronavirus. Caracteristici: pesimism, preocuparea pentru siguranță și securitate. „Generație artistică/adaptativă”.

Generația Alpha (date de naștere după 2025, cf. Strauss și Howe; după 2012 – cf. Bloomberg). „Generație idealistă/profetică”.

Generațiile în România, conform Institutului European din România („Studii de strategie și politici”, SPOS 2018, nr. 4)

Generația X (1965-1979)

Xenials (1979-1985)

Generația Y (Mileniali) (1980-1994)

Generația Z (1995-2012)

Generația Alpha (2013-2025)

O nouă generație a studiilor despre generații

Teoria Strauss-Howe are meritul de a oferi, „à coup d’oeil”, o perspectivă inteligibilă a societăților. Totuși, stabilind în liniștea biroului etichete și atribute unor cohorte și comunități, o asemenea generalizare forțată nu este suficient de sensibilă la vectori sociali, la dinamica unor idei, la grupuri de interese transgeneraționale, însă dependente de vârstă. Astfel, dacă generația 1950-1959, din care fac parte Bill Gates și Steve Jobs, avea o pondere infimă de entuziaști ai tehnologiei, un asemenea vector a crescut de la generație la generație (sau de la grupă de vârstă la grupă de vârstă) până la o pondere arhi-majoritară în perioada recentă. Totuși, prezumția că ea ar cuprinde astăzi totalitatea tinerilor este una exagerată chiar și dacă reducem universul de referință la populația statelor dezvoltate. Pentru a trece de predicatelor plate și (mai mult sau mai puțin) abuzive este necesară segmentarea generațiilor pe vectori culturali urmăriți transgenerațional. O altă problemă fundamentală a teoriei S-H este că nu are un aparat pentru obiectivarea intereselor specifice vârstelor (ca exemple, bătrânii sunt interesați de pensii, tinerii de educație, părinții, dintr-un alt unghi, tot de educație), iar aceste interese se activează, indiferent de apartenența la generații, prin intrarea dintr-o vârstă în alta (în măsura în care vârstele sunt constante pentru care sunt calibrate diverse instituții sociale și politice). Pandemia de coronavirus este un alt exemplu – prin acțiunea ei asupra grupelor de vârstă, nu asupra generațiilor culturale (aici discuția fiind mai complexă întrucât afectarea ține și de nivelul general al sănătății populației, care este un factor dependent de cultura administrativă). Prin urmare, vârstele au o realitate intrinsecă, statuată juridic și cutumiar, iar tabloul general indică numeroase momente când ele capătă prevalență asupra psyche-ului generațional, fie el conceput pe cohorte atotcuprinzătoare sau pe vectori sociali.

Dacă realitatea generațiilor a ajuns să fie pusă sub întrebare tocmai datorită popularității discursului pe această temă (și a integrării sale în „pop culture”), mediul academic a căutat căi alternative pentru a păstra conceptul între cele de interes științific. O asemenea abordare aparține colectivului care

Dacă realitatea generațiilor a ajuns să fie pusă sub întrebare tocmai datorită popularității discursului pe această temă (și a integrării sale în „pop culture”), mediul academic a căutat căi alternative pentru a păstra conceptul între cele de interes științific.

a redactat lucrarea multilingvistică „Generații. Politici generaționale și relații intergeneraționale”, apărută în 2016 la editura Universității din Konstanz: cineva aparține unei generații dacă se autopercepe sau este perceput ca aparținând acelei generații. Dispare astfel nevoia de a stabili (arbitrar) granițe temporare fiecărei generații, precum și cea de a stabili granițe fizice. Generația este recuperată ca fenomen eminent cultural, chiar dacă are amprentă economică și politică. Problematika temei este redusă la termeni care în România îl evocă pe Noica: „Credința că ceva «nou» ar putea evolua / să fie generat din ceva existent stă la baza cuvântului «generație». Este crucial faptul că această «nouă» generație este distinctă de cele existente anterior și, în același timp, are caracteristici comune cu acestea din urmă”.

Descrierea generațiilor fiind relativizată la aplicarea unor criterii de apartenență sau de participare, focusul trece de la grupuri la relații: „conflictul intergenerațional”, „dialogul intergenerațional”, „echitatea intergenerațională”, „solidaritatea intergenerațională”. Nu toate au aceeași natură și aceeași relevanță, existând, chiar și la nivel conceptual, o tensivitate care domină întregul domeniu. „O caracteristică a retoricii intergeneraționale este structura antagonică între idealizare (solidaritate) și amenințare (conflict), unde diferențele sunt adesea dramatizate”, spun

autorii. O altă tensiune fundamentală este cea dintre „geneză”-„creație”-„procreație”, care constituie originea termenului, și „continuitatea și ciclicitatea” generațiilor, suprafața lor culturală, care domină conceptul în uzul său actual. Totodată, conceptul social al generației este o extrapolare imprecisă a conceptului familial de generație, unde folosirea sa e clară și precisă: părinții sunt o generație, copiii alta. Astfel, având o semantică proprie redusă, dominată de uzul metaforic, generația (și studiul generațiilor) se dezvoltă interdisciplinar, prin tensiuni, polivalențe și ipoteze euristice.

Dimensiuni ale discursului despre generații

1. Generațiile genealogice – grade de rudenie, strămoși și roluri familiale.
2. Generațiile pedagogice se referă la relații educaționale și roluri în școli, firme (de ex. mentoring) și în societate și cultură în general.
3. Generațiile istorice socio-culturale se referă la războaie, mișcări economice și politice și la identitățile colective rezultate.
  - a) războaie, instabilitate economică și politică și identitățile colective rezultante.
  - b) mișcări culturale, stiluri de lucru formatoare.
  - c) statutul social de bunăstare, beneficii și obligații (de ex. finanțarea securității vârstnicilor).
4. Generațiile timp-diagnostic includ subgrupele specifice fiecărui moment, subliniind idealtipurile generațiilor adolescente.

(după Kurt Lüscher, Andreas Hoff, Gil Viry & Eric Widmer, Mariano Sánchez, Giovanni Lamura & Marta Renzi, Andrzej Klimczuk, Paulo de Salles Oliveira, Ágnes Neményi, Enikő Veress, Cecilia Bjursell & Ann-Kristin Boström, Gražina Rapolienė & Sarmitė Mikulionienė, Sema Oğlak & Ayşe Cana, „Generații. Politici generaționale și relații intergeneraționale”, Universitat Konstanz, 2016)

Știința și retorica generațiilor

Privit în detaliu, discursul despre generații cuprinde un set de politici (formale sau cutumiare) care includ natalitatea, parentingul, îngrijirea (pentru oricare dintre generațiile asistate, copiii și batranii), performanța educației, tranzitivitatea generațiilor, drepturile generațiilor, circulația intergenerațională de bunuri și informații, justiția schimbului, justiția performanței, justiția istorică (în ideea că generațiile actuale nu au drepturi și obligații doar în raport unele cu altele, ci și cu generațiile

viitoare). Astfel, chiar dacă discursul ia adesea aspectul unor comunicări emoționale (pertinent, ntruct generația e o metaforă a familiei), oricare ar fi teza susținută și emoția generată, în background-ul său se află aceleași concepte pe care se fondează justiția socială, egalitatea de șanse, reciprocitatea, creditul și încrederea.

Deși fiecare dintre aceste elemente pare logic și de bun-simț, practica socială nu le validează în mod consecvent. Epuizarea resurselor naturale, pe de o parte, sau poluarea excesivă, până

la a pune în pericol sustenabilitatea vieții pe pământ, sunt cele mai clare exemple. Penuria de resurse nu va fi resimțită de către cei care au provocat-o și nici fenomenele planetare extreme nu vor fi suportate de populația care le-a cauzat și le cauzează. Pe scale mai mici de timp și spațiu, generația postbelică a fost, în multe țări, acuzată că a provocat dezechilibre economice grave și datorii publice care afectează și vor continua să afecteze capacitatea de dezvoltare și bunăstarea generațiilor mai tinere. De asemenea, chiar și fără să vrea asta, generațiile supranumerice (boomers) din orice țară creează, prin simpla matematică, o problemă a sustenabilității fondurilor de pensii și de asigurări. O altă sursă de dezechilibru este volatilitatea modelelor politice și sociale în epoca modernă, care determină modificarea imprevizibilă a termenilor contractului social, făcând ca rezultatul investițiilor sociale (educație, profesionalizare, îngrijirea altor generații, insurență) să nu aibă rezultatul scontat atunci când ele au fost făcute: ca exemple, cei care au făcut România Mare au sfârșit în închisorile comuniste sau, la o scară micro, bătrânii nu primesc asistența pe care și-au imaginat-o atunci când au decis să devină părinți, adulții nu își mai pot păstra locul de muncă și chiar profesia pe durata vieții active, tinerii nu primesc o educație potrivită pentru viitorul lor, ci pentru al unor generații mai vechi.

În mod special, noile tehnologii afectează structura generațiilor și relațiile dintre acestea. Spre deosebire de tehnologiile precedente, care au avut impact major asupra nivelului de trai (agricultura, industrializarea, producția de masă etc.), dar care au afectat după un timp foarte lung cultura efectivă a comunităților, noile tehnologii sunt esențialmente culturale și cognitive, iar simpla lor inserție într-un mediu provoacă alterări ireversibile ale aceluia mediu social. În această fază, de tranziție spre o lume a cunoașterii (cum se zicea în urmă cu un deceniu) sau spre una a hiper-comunicării, nu toate generațiile au aceeași capacitate de a participa la schimbare. Ca efect, sociologii disting subclase ale fiecărei generații, sincronice și diacronice. Efectul observat este că hipercomunicarea se instalează nu în raport cu toate comunitățile sociale, ci doar cu unele de apartenență, în timp ce comunicarea în afara clusterelor scade, în loc să crească. Sunt

... având o semantică proprie redusă, dominată de uzul metaforic, generația (și studiul generațiilor) se dezvoltă interdisciplinar, prin tensiuni, polivalențe și ipoteze euristice.

favorizate relațiile intrageneraționale și sunt defavorizate relațiile și comunicarea între generații.

În linii mari, tinerii relaționează cu alți tineri, adulții cu adulții, bătrânii cu bătrânii, având fiecare propriile cercuri, canale și instrumente mediatice. Totuși, comunicarea intergenerațională este strict necesară unei societăți pentru ca ea să nu-și piardă coerența și să poată dezvolta proiecte comune. Lipsa comunicării intergeneraționale provoacă izolare socială, asimetrii în asumarea drepturilor și obligațiilor, injustiție intergenerațională, chiar pierderea masivă a cunoașterii și a capitalului social. Studii mai vechi arătau că în comunicarea strict intragenerațională se pierde până la 85% din informația socială, iar acest fenomen nu îi afectează doar pe tineri (care, în paradigma clasică, sunt cei care au de primit bunuri și informații de la celelalte generații), ci orice generație și grup care înregistrează devianțe față de standardul de cunoaștere al unei societăți sau față de contractul social specific fiecărui moment istoric în parte. ■

Meseriile se nasc și mor cu oameni cu tot

Este deja știrea zilei de ieri că mare parte dintre cei născuți în zilele noastre vor activa în meserii care încă nu s-au inventat. În contrapartidă, multe dintre meseriile pe care cu toții le știm vor rămâne în istorie sau în literatură.

Cei 300 de ani ai revoluției industriale stabiliseră, în timp, un model al profesionalizării valabile pe toată durata vieții. Școala este captivă încă într-un asemenea model industrial, iar de aici rezultă și o parte dintre disfuncțiile majore ale sistemului educativ. Însă nu doar școala, ci multe alte instituții și structuri sociale păstrează o asemenea paradigmă, deși sunt tot mai clare semnele falsificării ei. Însă, pur și simplu, în unele ocupații nu există vreun alt model ocupațional.

O scurtă istorie a economiei recente arată că, începând cu anii 1970, s-a conturat un fenomen masiv de export a industriilor low-tech și a celor poluante din țările dezvoltate spre cele cu o forță de muncă mai ieftină. În consecință, ponderea industriei la PIB a intrat pe un trend de scădere, reprezentând azi doar circa 20% în multe dintre state, inclusiv în România. În paralel, au dispărut (sau s-au mutat în Orient) vechi meserii care caracterizaseră epoca industrială.

În România nevoia de mobilitate ocupațională a apărut abia în anii 1990, pe măsură ce industria comunistă a colapsat. O mare parte dintre vechii profesioniști au pierdut ocazia de a-și continua vechile ocupații, iar, din păcate, mobilitatea profesională s-a dovedit una dintre cele mai reduse

la nivel european. În fapt, schimbarea ocupației, pentru cei mai mulți, a însemnat retrogradarea spre meserii și ocupații necalificate. Fenomenul a căpătat o scară și mai mare după ce românii au avut acces pe piața europeană a muncii, iar cea mai mare parte a celor plecați în țări ca Italia și Spania lucrează în munci necalificate și/sau sub nivelul lor de calificare profesională. Este în primul rând povestea unei generații, cea a „decreștelor”, născuți în anii 1960-70 și încă activi pe piața muncii. Din aceste motive, dar și din altele, „recalificarea” are un prost renume în România.

Generațiile mai tinere au dovedit o mult mai mare putere adaptativă, tendința fiind una din ce în ce mai corelată cu cea din state dezvoltate. Lumea de după 2000 a completat caracteristica migrării spre est a vechilor meserii (sau robotizarea lor) cu transformările radicale pe care le-au adus tehnologiile comunicaționale. Profesii noi, anticipate sau nu de Jules Verne sau Isaac Asimov, fac parte din nomenclatorul actual de meserii. Ca provocare suplimentară, se conturează deja o lume în care stabilitatea ocupațională va deveni din ce în ce mai rară și va avea caracter de excepție. Prognoza „Future Skills Needs in European Union”, realizată de Cedefop, indică variații de până la 10% în fiecare sector economic în fiecare deceniu până în 2050. Competitivitatea și diversificarea merg umăr la umăr și îi favorizează pe cei formați în acest sens – având astfel o dimensiune generațională.

Cercetările privind piața muncii din Statele Unite arată că tinerii sunt mult mai pregătiți pentru această volatilitate ocupațională care se conturează ca trend. Conform unui studiu al US Bureau of Labour Statistics, cei cu vârste între 20 și 24 de ani au o mobilitate ocupațională de 10 ori mai mare decât cei de peste 65 de ani.

Majoritatea meseriilor recent apărute sunt din IT, din servicii financiare și din educație. Meseriile dispărute sau pe cale de dispariție sunt din industrie și servicii (în acest caz fiind vorba tocmai despre serviciile reconfigurate prin tehnologiile inteligente). Ziarul Financiar făcea o listă de 17 meserii pe cale de dispariție, poziții importante în listă aparținând unora binecunoscute, precum poștaș, mecanic de locomotivă, ceasornicar, cismar sau unor specializări din cadrul tipografiilor. Alte meserii, nu cu mult timp în urmă populare, sunt deja compet dispărute: dactilograf, telefonist, depanator tv. În discuție intră și meseriile care nu au dispărut, dar și-au redus semnificativ ponderea sau și-au schimbat specificul: siderurgist, miner, ziarist. Așa cum noile meserii sunt preluate aproape exclusiv de oameni noi, recent intrați pe piața muncii, vechile meserii, cele în restrângere sau cele pe cale de dispariție, sunt practicate cu precădere de lucrători cu mare vechime care, de la caz la caz, continuă să le mai țină în viață din inerție sau din pasiune.

Pseudogenerații artistice

După noul-val-de-la-Cannes, filmul narativ românesc părea că a suferit răni incompatibile cu viața. Mai rămânea, pe cont propriu, Nae Caranfil, care cultiva un montaj liniar, în care secvențele curgeau unele din altele și se construiau cronologic unele pe altele, dar alți regizori relevanți ai aceluși moment, chiar și cei care lucrau de mai mult timp, abandonaseră, ca filosofie, orice narativ și migraseră spre simbolic, oniric, flamboiant pe alocuri (fie el și cu note „mizerabiliste”) sau redusese filmul la un conceptualism și la un minimalism cât mai pur. Sigur, terminologia folosită doar conotează tendințele deceniului de după intrarea României în Uniunea Europeană, iar autorii, de fapt, au o atitudine neutră față de conceptele artelor vizuale, pe care cinematografia le reduce la unghiuri și încadraturi standard. Cert este că noul-val-de-la-Cannes a fost urmat de Berlin, iar filmul românesc, rămânând în esență unul de festival, abandonează accentul discursiv-polemic și favorizează în ultimii ani producții construite pe poveste – dacă nu pe extraordinaritatea ei, cel puțin pe dinamica etică-epică a personajelor (Daniel Sandu, Netzer). Chiar și atunci când filmele rămân unele de stare, nu de acțiune (pot fi rezumate

**... se conturează
deja o lume în
care stabilitatea
ocupațională va
deveni din ce în ce
mai rară și va avea
caracter de excepție.**

cu „être”, nu cu „avoir”), regizorii, excluzându-i pe Puiu, Mungiu și Munteanu, păstrează doar unele elemente din NVR („noul val românesc”) și explorează cât mai departe de acestea, fie prin inovație pură (Mihaela Popescu), fie prin testarea unor tehnici și stiluri ultra-contemporane (Porumboiu), fie prin recuperarea unor tehnici clasice franceze și hollywoodiene. O distanțare apare programatic față de estetica minimalistă și compactă a NVR chiar și în cazul autorilor care păstrează note definitorii ale acesteia. Nevoia de schimbare, de reinventare, de altceva, se manifestă deși NVR este încă „pe val” și critica internațională încă este dispusă să-i acorde primiri elogioase. Iar asta pentru că autorii nu au nevoie de succes în sine, ci au nevoie de propriul succes.

O dinamică a generațiilor se produce implicit și ea nu urmărește în primul rând receptarea operei (NVR încă are potențial!), ci alegerea personală semnificativă, actul de a fi prezent în propria operă. Chiar și atunci când o estetică își păstrează seva vegetativă, ea este adesea abandonată în numele unei identități artistice cât mai clare. Însă, aparent paradoxal, această identitate nu este strict individuală – ia aspecte de grup, de cohortă, de mișcare artistică, fie că autorii sunt conștienți și intenționează asta, fie că nu.

***O bună educație,
cu o componentă
clasică, dar și una
strict contemporană,
ar favoriza gândirea
critică și ar reduce
nevoia unor validări
exterioare.***

Literatura română produce, aproape în mod automat, cohorte artistice. Avem șazeciștii, șaptezeciștii, optzeciștii, nouăzeciștii, douămiiștii, poate și douămiizeciștii. Dintre toate, optzecismul este singurul care are o substanță proprie, care a venit cu o propunere estetică radicală și consistentă. Scriitorii însumați aici sunt, de altfel, primii care au fost etichetați generațional. Dar, apoi, excesul de istorie literară (care în Ro suplinește precaritatea teoriei literare și a dezbaterilor esențialmente estetice) a provocat nevoia de a pune margini grupării, de a o diferenția de un nouăzecism (lipsit de cenzură, dar și de autocenzură), insensibil la dimensiunea programatică a actului artistic, și de un douămiiism care a transformat cohorta literară în modă. De asemenea, criticii mai vechi au coborât în literatura comunistă și au abordat ca grupări unitare autori legați între ei doar de subterfugile folosite pentru a face față cenzurii sau, alteori, doar de anul debutului. Însă, cum orice numire/etichetare creează realități, generațiile literare sunt astăzi entități bine conturate, divergente între ele și cu un grad de omogenitate în interiorul lor.

Literatura constituie un caz-limită. Dată fiind capacitatea extrem de slabă de export a literaturii române, de care nu doar autorii sunt responsabili, poezia, proza și dramaturgia autohtone au un singur public, pe cel vorbitor de limbă română, și au un singur câmp de confruntare valorică, pe cel al traducerilor de pe piața internă. Dacă suprapunem colapsul consumului cultural și lipsa aproape totală a politicilor culturale, rezultă o piață a cărții complet lipsită de oxigen și marcată de accente mai mult sau mai puțin întâmplătoare (legea numerelor mici). Astfel, rivalitatea între grupări, generații și paradigme este una acerbă, similară, ca intensitate și radicalism, doar cu viața politică internă. Lipsa unui „Deus ex machina”, care să pună lucrurile în ordine, duce la stadiul de norme relativitatea valorică, aprecierea și contestarea quasi-arbitrară.

Nici celelalte arte nu au public în România. Totuși, în lipsa acestuia, „Dumnezeu din afara mașinii” este reprezentat de instanțe internaționale. Cine poate contesta un Palme d’Or sau un urs berlinez? Cine poate nega că un colecționar de artă a cumpărat cu 4,5 milioane de dolari o operă a unui tânăr artist român? O bună educație, cu o componentă clasică, dar și cu una strict contemporană, ar favoriza gândirea critică și ar reduce nevoia unor validări exterioare. Însă, în așteptarea acesteia, validarea internațională suplinește spiritul critic și constituie principalul motor care pune în mișcare mecanismul artei românești. Foarte important: validările internaționale, chiar și cele de mai mic calibrul, stimulează sincronizarea vieții artistice interne cu marile tendințe globale (culturale, dar și sociale), în condițiile în care, tradițional, instituțiile culturale românești sunt caracterizate de un conservatorism prudent și autosuficient.

Sociologii consideră că o generație acoperă 25-30 de ani. În arta contemporană, cel puțin prin microscopul prin care, inevitabil, o privim, 30 de ani pare imens. Ritmul schimbărilor de paradigmă, de stil, de tehnici, de strategii artistice, de materiale, de canale de publicare pare unul mult mai rapid. Iar aceste schimbări, ca regulă, se lipsesc de oamenii care le reprezintă și merg împreună cu aceștia atât spre recunoaștere și spre modă, cât și spre desuetudine. **(N.I.)**

Generațiile media

Nostalgia vârstei mature și ritmul omului-orchestra

DANA GAGNIUC-BUZURA

Edificil de spus dacă, în media, vorbim despre un conflict între generații din perspectiva vârstelor biologice, respectiv a perioadei standard la care se raportează o generație, sau, odată cu schimbarea generațiilor, vorbim și despre o schimbare de paradigmă, în special din perspectiva evoluției modalităților prin care se realizează presa. Însă, în presă, tehnica, digitalizarea, ritmul impus de prezentarea în timp real a evenimentelor au conturat un nou mod de abordare. Care, calitativ vorbind, nu este întotdeauna lozul câștigător, deși schimbarea mijloacelor n-ar trebuie să schimbe principiile sau nivelul calitativ. Generației noi și dinamice a presei îi corespunde, implicit, și o generație a publicului, și el captiv unui mod de comunicare mult schematizat. Digitalizarea cu tot ce presupune ea, de la uluitorul dinamism până la multiplele posibilități de comunicare, pare uneori că ne-a invadat nu doar cotidianul și gândurile, ci ne dă adesea senzația pătrunderii în cele mai intime ascunzișuri ale sufletului. Azi, vorbim despre omul-orchestra în presă, despre ziaristul deopotrivă documentarist, reporter, redactor, fotograf, editor și diseminator în mediul on-line, despre free-lancer, blogger, influencer... în contrapartidă, nu neapărat contradicție, cu jurnalistul clasic, parte a unei redacții cu ierarhii și stratificări clare. Nu mai întâlnim colectivul de presă, așa-numita redacție structurată pe ierarhii, specializări și competențe. Pe vârste chiar... Vorbim despre un pragmatism excesiv în detrimentul analizei, al sintezei și al teoretizării. Adesea, unui jurnalist de presă scrisă, alergător după secundele care-l pot plasa pe primul loc într-un iluzoriu top al primordialității, i se va părea poate desuet și cronofag să mai rescrie sau să verifice din alte două surse o știre, de vreme ce ea vine de pe fluxul de informații al unei instituții sub forma unui comunicat de presă. Unui

jurnalist dintr-o generație matură, din rândul celor trecuți de 50 de ani, i se vor părea firești alte ritmuri. Nu este până la urmă o fractură fundamentală, de magnitudinea unui conflict între generațiile media, ci mai degrabă suntem martorii și parte a unei revoluții tehnologice cu impact major asupra mediei și cu repercusiuni asupra calității, acurateței, profunzimii. Orice revoluție are câștigători, învinși și victime colaterale. Va trebui să „curgă multă cerneală” până la detașarea clară a câștigătorilor, care – sigur – sunt membrii tinerei generații, sunt parte și constructori ai acesteia.

Sigur, ca în fiecare confruntare a generațiilor, cei în vârstă rămân firesc în urmă... având dezavantajul uzurii, iar tinerii îi depășesc din mers, având avantajul energiei tinereții... Este, până la urmă, o ecuație firească, având vârfuri, sclipiri, dar și balast... Spre exemplu, reportajul, ca gen jurnalistice, îl găsim frecvent pe blogurile unor tineri, ne-jurnaliști, liberi, pasionați, dinamici, pe cont propriu, stăpânind admirabil instrumentele tehnice și pe cele ale presei on-line. Punând față-n față nostalgiile unei generații mature cu ritmul și – poate – cu tendința de negare a generației tinere, vom avea senzația diferenței dintre vizionarea aceluiași film pe peliculă și pe suport HD, a citirii cărții întorcându-i pagină cu pagină, în bibliotecă, simțind mirosul inconfundabil de hârtie, cu cel al lecturii pe tabletă... E o chestiune de opțiune până la urmă. Importantă este menținerea în linii oneste a deontologiei, a onestității, a principiilor. Și acordarea unor circumstanțe generației tinere din media, nevoită să facă față ritmului alert, concurenței, constrângerilor financiare și avalanșei de informații.

Cât despre victimele colaterale, teamă mi-e că aici lista e destul de consistentă: calitatea, profunzimea, limpezimea, coeziunea și coerența mediei, cu tot cu impactul acestora asupra publicului. ■

Dana Gagniuc-Buzura este jurnalist

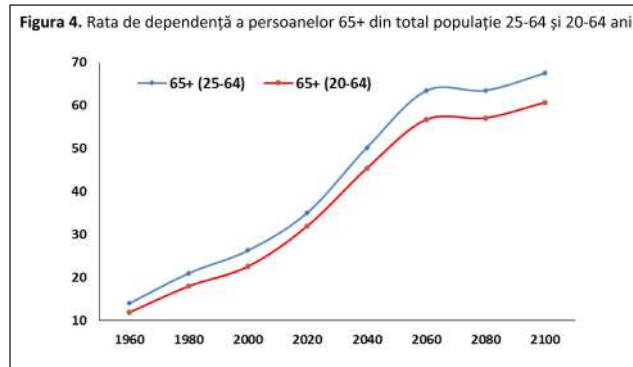
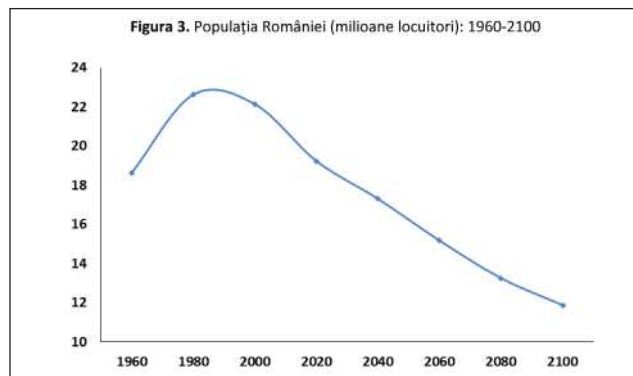
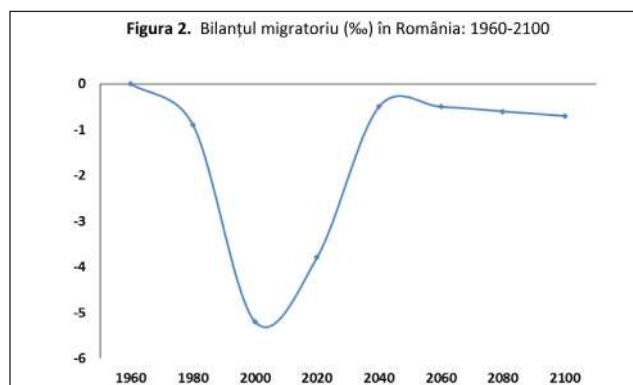
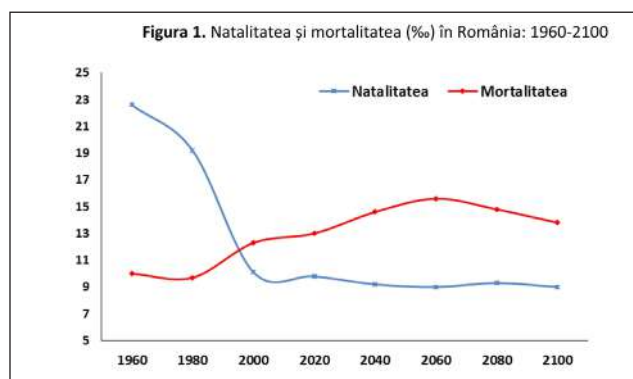
Ratele de dependență

Cât de sumbră ne va fi demografia?

AURELIAN GIUGĂL

S-a tot discutat în ultima vreme despre bătrâni, despre restricțiile aspre pentru ieșirea la cumpărături (în intervalul orar 11.00-13.00), sau, independent de această pandemie, despre creșterea vârstei de pensionare la 70 de ani. O biopolitică generată de tendințele demografice nu tocmai fericite ce se aștern în față. Vom ilustra în paragrafele următoare câteva trenduri pentru țara noastră, așa cum se arată ele din datele și prognozele United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division (2019)*.

Două perioade distincte setează demografia României post-1945: (i) Perioada comunistă, una marcată de o natalitate mult superioară mortalității (Figura 1) și o populație în continuă creștere: 18.403.414 locuitori în 1960, 23.151.564 în 1989 (Figura 3). (ii) O perioadă post-1989 marcată de o descreștere a populației, efect al natalității tot mai reduse (1992 a fost primul an în care mortalitatea a fost mai mare decât natalitatea, tendință păstrată pe întreg intervalul post-1992) și un bilanț migratoriu negativ (Figura 2). Suplimentar, pe tot intervalul 2020-2100, mortalitatea va fi superioară natalității (Figura 1), bilanțul migratoriu va fi tot negativ (Figura 2), populația va continua să scadă – practic, într-un secol ni se va înjumătăți populația – vom mai fi doar 11.878.000 români în 2100 (Figura 3), iar rata de dependență a persoanelor 65+ față de totalul populației 25-64 va fi și ea pe un trend ultra-crescător (Figura 4).

De-a lungul ultimelor două milenii, o seamă de gânditori s-au aplecat asupra relației dintre populație și puterea politică a unui stat. Autori ca Cicero, Polybius sau Ibn Khaldun au vorbit despre importanța populației în ceea ce privește forța statelor¹. Paul Kennedy vorbește despre forța politică a unui stat, considerând că aceasta este puternic influențată de numărul populației. În acest cadru, dinamica demografică joacă un rol central în ceea ce înseamnă geopolitica globală, variațiile demografice regionale și continentale influențând semnificativ evoluțiile politice și economice din secolul nostru.

Ce face România în acest context? Rata fertilității a scăzut constant (2,87 copii/femeie în 1970, 1,34 în 2000). Emigrația este activă, mai ales în perioada post-2000. În acest mod, tabloul demografic este unul complet: regresie pe toate liniile. În perioada post-1989, România a fost – și este de așteptat să rămână – o țară cu migrație externă negativă (vezi Figura 2). Acest cadru demografic absolut dezastruos nu a fost și nu este în măsură să îngrijoreze societatea românească. În decembrie 2010, chiar președintele Băsescu lua în derâdere scăderea demografică și persifla nemilos măsurile economice pro-nataliste („România a devenit o țară plină de mămicuțe și bebeluși”). Anumite date subliniază că la nivelul societății românești a existat o percepție predominant pozitivă asupra emigrării, 55% dintre români considerând că a fost bine că s-a plecat la muncă în străinătate². S-a arătat că dacă nu ar fi intervenit această emigrație externă, România s-ar fi confruntat cu o criză economică și socială greu de imaginat³. S-a ajuns chiar să se spună că datele și cercetările sociologice au arătat că există slabe efecte negative ale absenței părinților asupra performanțelor școlare ale copiilor rămași acasă sau chiar s-a identificat o dimensiune ultra-benefică a migrației prin muncă: „...Trăind în țări cu grad ridicat de civilizație, acești oameni văd și învață, observă spiritul civic din jurul lor, respectul legii, ordinea, curățenia, atitudinea față de muncă, văd capitalismul autentic”⁴.

Și totuși? Migrația este mai ales un fenomen economic. Oamenii pleacă pentru a-și câștiga existența, pentru a-și vinde forța de muncă. Poate fi adevărat că românii au plecat în metropolă

Și totuși? Migrația

este mai ales un

fenomen economic.

Oamenii pleacă pentru

a-și câștiga existența,

pentru a-și vinde

forța de muncă.

pentru a învăța capitalismul autentic? Nu este cumva invers? Capitalismul autentic i-a împins să-și abandoneze familiile, casele și copiii pentru a pleca în țări străine mai prospere? Oare nu modificările structurale ale geografiei industriale sunt strâns corelate cu transformările din sfera geografiei sociale? Demograful V. Ghețău se teme, totuși, de dezastrul demografic (cine ne va plăti pensiile?, se întreabă domnia sa îngrijorător), dar este șovăitor în a pune degetul pe variabila corectă: „Este factorul economic singurul responsabil de aceste decizii?”⁵, se întreabă el retoric. O țară cu decalaje interne mari, cu hiatusuri economice uriașe între regiuni, trebuie să plece afară pentru a pune o mămligă pe masă!

**România pare o
țară decrepită,
care îmbătrânește
și se stinge încetul
cu încetul.**

Să mai spunem că speranța de viață la naștere a crescut: 67 de ani în 1970 și 74 de ani în 2015. Media de vârstă a populației a crescut și ea, de la 42 de ani în 2015, urmând să ajungă la 48 de ani în 2050. Iată de ce rata de dependență a persoanelor vârstnice, raportul dintre vârstnici și persoanele cu vârste între 24-64 ani, a ajuns la 35.1% în 2020, va ajunge la 63,4% în 2060 și 67,5% în 2100. Desigur, dacă se vor păstra actualele evoluții demografice. Tendințele sunt similare și dacă ne referim la intervalul 20-64 ani (vezi Figura 4).

Fără a o lungi inutil: în lipsa actuală de viziune, strategii și politici eficiente în ceea ce privește chestiunea stringentă a evoluției demografice a țării noastre rezidă eșecul politicii în cei 30 de ani de postcomunism. România pare o țară decrepită, care îmbătrânește și se stinge încetul cu încetul. ■

Aurelian Giugăl este Doctor în Științe Politice, autor al volumului „Politice. Postcomunism, democrație, capitalism”

*Sursa datelor pentru Figura 1, Figura 2, Figura 3, Figura 4: *United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division (2019). World Population Prospects 2019*, custom data acquired via website. Disponibile online la <https://population.un.org/wpp/DataQuery/>.

Note

1 Pentru o succintă istorie intelectuală privind relația dintre demografie, politică și relațiile de putere dintre state, vezi „Population and Power: Lesson of History”, în Richard Jackson, Neil Howe (Eds.), *The Graying of the Great Powers. Demography and Geopolitics in the 21st Century*, Center for Strategic and International Studies, Washington, 2008, pp. 15-23.

2 Dumitru Sandu, „Migrația și consecințele sale”. În Marian Preda (coordonator), *Riscuri și inechități sociale în România. Raportul Comisiei Prezidențiale pentru analiza riscurilor sociale și demografice*, Polirom, Iași, 2009, pp. 288-291.

3 Vasile Ghețău, *Declinul demografic și viitorul populației României. O perspectivă din anul 2007 asupra populației României în secolul 21*, Alpha MDN, Buzău, 2007, p. 34.

4 Ibidem, p. 35.

5 Vasile Ghețău, „De la indemnizație la perspectivele populației”, *Contributors*, 07 Iunie 2017. Disponibil online la: <http://www.contributors.ro/administratie/de-la-indemniza%C8%9Bie-la-perspectivele-popula%C8%9Biei/>.

Felicia Simion, „Not from here”, proiect realizat în cadrul rezidenței Tremplin Jeunes Talents residency for Festival Planche(s) Contact, Deauville (2017)

Felicia Simion, „Not from here”, proiect realizat în cadrul rezidenței Tremplin Jeunes Talents residency for Festival Planche(s) Contact, Deauville (2017)

Felicia Simion, „Not from here”, proiect realizat în cadrul rezidenței Tremplin Jeunes Talents residency for Festival Planches(s) Contact, Deauville (2017)

Dincolo de vălul neliniștii

**Pandemia și
standardul
de viață.
Politici de
protecție
socială**

Raport elaborat
de un grup de cercetători
din cadrul ICCV

Consecințele socio-economice ale pandemiei asupra calității vieții românilor vor domina cel puțin prima parte a deceniului 2020-2030

România se confruntă, în paralel, cu două crize: prima, criza medicală, ce ține de evoluția și dinamica pandemiei, a cărei durată rămâne imprezvizibilă. A doua criză este de natură economică. Spre deosebire de cea medicală, care produce efecte imediate, criza economică are implicații sociale care încep să se resimtă și vor fi vizibile pe termen imediat și mediu. Sub șocul pandemiei, problemele structurale își vor (re)face resimțită prezența și vor deveni din ce în ce mai presante.

Evaluarea background-ului

„În ultimul secol, România a trecut prin mai multe crize economice: (1) marea criză din 1929-1933; (2) anii 1940 și 1950 – perioada de război, foametea din 1945-1947, reconstrucția postbelică; (3) anii 1980, marcați de plata datoriei externe; cele două recesiuni ale tranziției, (4) 1990-1992 și (5) 1997-1999; (6) recesiunea din 2009-2010.”

„Populația României este cea care a suportat o parte disproporționat de ridicată a costurilor economice și sociale ale crizelor; cu alte cuvinte, aproape fiecare generație a cunoscut o perioadă «de sacrificiu»; costurile au fost inegal distribuite, apăsând îndeosebi pe umerii celor cu venituri medii și mici.”

„Numărul de ani necesar pentru a reveni la situația de dinainte de criză a excedat simțitor durata în ani a recesiunilor. În plus, numărul de ani necesar revenirii la puterea de cumpărare de dinainte de criză a fost unul ridicat: 6 ani în cazul recesiunii începute în 2009, 8-10 ani pentru cea începută în 1997. În cazul recesiunii din 1990-1992, revenirea salariului mediu și a pensiei

medii la valoarea din 1990 a fost întreruptă de o nouă recesiune. Nivelul dinaintea crizei a fost atins abia după 17 ani în cazul salariului mediu și 18 ani în cazul pensiei medii.”

„Așadar, pe baza experienței privind crizele, putem afirma că:

1. perioada cea mai dificilă pentru standardul de viață va urma după ce criza medicală va trece sau se va reduce; la momentul aprilie 2020, populația se raportează încă, psihologic, la nivelul veniturilor din februarie-martie, nu la privațiunile din viitor;
2. consecințele socio-economice ale pandemiei asupra calității vieții românilor vor domina cel puțin prima parte a deceniului 2020-2030.”

„Particularitatea situației actuale constă în faptul că, pentru prima dată, experimentăm o criză care își are originea în sănătate.”

Un inventar al caracteristicilor forței de muncă

„Modelul economic al României se bazează, în mare măsură, pe forța de muncă ieftină, slab calificată (low skill, low pay). Cu alte cuvinte, există o mare masă de salarii mici și locuri de muncă precare. Pe termen mediu și lung, reducerea ritmului depopulării României este incompatibilă cu permanentizarea modelului ocupațional al economiei românești. Altfel spus, fără ieșirea din modelul low skill, low pay, economia României se va confrunta cu o problemă crescândă și insolubilă a lipsei forței de muncă, după ce economia se va fi relansat.

În contextul tranziției s-a cristalizat o structură a pieței muncii în care numeroși salariați au locuri de muncă ce presupun în cea mai mare parte calificări

redușe. Potrivit datelor privind structura socio-ocupatională a salariaților din octombrie 2017, printre primele 20 de ocupații ca număr de salariați se numărau: șofer autocamion/mașină de tonaj mare (152 mii salariați); lucrător comercial (143 mii salariați); vânzător (142 mii); șofer de camioane și autoturisme (105 mii); muncitor fără calificare specială la asamblarea, montarea pieselor (96 mii); agent de pază (95 mii); muncitor fără calificare specială în industria confecțiilor (95 mii); asistent medical generalist (94 mii); manipulant mărfuri (85 mii); muncitor necalificat la demolarea clădirilor, căptușeli, zidărie, plăci mozaic, faianță, gresie, parchet (85 mii); însoțitor al unei persoane cu handicap grav (65 mii); agent de vânzări (63 mii).

Proliferarea locurilor de muncă slab calificate și prost remunerate este, în cea mai mare parte, efectul dezindustrializării din perioada de tranziție. Locurile de muncă pierdute prin închiderea unităților industriale nu au fost înlocuite nici numeric, nici ca nivel de remunerație. Între 1992 și 2014, ponderea muncitorilor calificați și a meseriașilor în totalul salariaților s-a redus cu 18%, cea a operatorilor și asamblorilor de instalații, mașini și echipamente cu 7%, iar cea a tehnicienilor și specialiștilor în domeniul tehnic cu 4%. În schimb, ponderea lucrătorilor în sectorul serviciilor și al comerțului a crescut cu 8%.”

O analiză a tipurilor de venit și a inegalităților de distribuire

„În România, veniturile populației provin, în proporție covârșitoare, din venituri bănești. La rândul lor, acestea sunt constituite în principal din salarii și, secundar, din transferuri sociale, în cea mai mare parte pensii. Alte venituri provin din activități neagricole independente, agricultură și din proprietate.

Ca urmare a tranziției, o trăsătură marcantă a societății românești ține de nivelul ridicat și persistent în timp al inegalităților de venit. România este unul dintre cele mai inegale state membre ale UE. În mod constant, țara noastră ocupă una dintre primele poziții – de obicei, alături de Bulgaria și Grecia – la principalii indicatorii ce țin de inegalitățile de venit: sărăcie relativă, coeficientul Gini, raportul S80/S20. Această poziționare a României are la bază atât nivelul de dezvoltare economică, cât și mecanismele de distribuire și redistribuire ale valorii nou create. O

Opțiunea pentru susținerea clasei de mijloc este justificată de nevoia imperioasă de a menține ramurile economiei și de a le relansa cât mai curând pe cele momentan reduse sau chiar închise.

altă particularitate a inegalităților de venit este că nu sunt influențate deloc sau aproape deloc de creșterea economică; altfel spus, inegalitățile au devenit structurale. Între altele, acest fapt este oglindit de ponderea relativ constantă a populației aflate în risc de sărăcie (între 22-25%).”

O strategie de protecție socială

„Adoptarea măsurilor de protecție socială în perioada pandemiei impun asumarea orientării strategice pentru protejarea clasei de mijloc, confruntată cu reducerea sau chiar pierderea veniturilor, concomitent cu ajutorarea celor evaluați ca vulnerabili conform reglementărilor în vigoare. În contextul actual este lesne de anticipat o creștere a nevoii de protecție socială pentru ambele categorii de populație. Opțiunea pentru susținerea clasei de mijloc este justificată de nevoia imperioasă de a menține ramurile economiei și de a le relansa cât mai curând pe cele momentan reduse sau chiar închise.

Opțiunea pentru susținerea celor mai vulnerabili va fi presantă în condițiile cronicizării riscului de sărăcie și al masivei reveniri din străinătate.”

„Conform paradoxului redistribuirii, «cu cât beneficiile sunt mai mult orientate spre săraci și cu cât mai mult suntem preocupați de crearea unei egalități prin intermediul transferurilor publice pentru toți, cu atât mai puțin vom reuși să reducem sărăcia și inegalitatea». Se ajunge la un efect contrar celui scontat prin adâncirea distanței dintre cele două categorii. Cu cât orientezi mai mult măsurile de protecție socială exclusiv către cei săraci, cu atât obții mai puțină redistribuire. Soluția o reprezintă schimbarea de paradigmă în proiecția măsurilor de politică socială, prin încorporarea și protejarea contribuitorilor la susținerea costurilor de funcționare a societății în general, a statului bunăstării în special.”

„Impozitul de solidaritate”. Evaluarea unei măsuri excepționale

„Intervenția pentru a salva cât mai multe vieți – deci cât mai mult din patrimoniul uman al României – necesită un efort colectiv din partea tuturor membrilor societății. La baza efortului colectiv stau o serie de valori definitorii pentru noi ca societate: compasiunea, iubirea și solidaritatea față de semenii aflați în nevoie, afirmarea demnității umane. Transpunerea în practică a valorilor respective înseamnă participarea la un efort comun în lupta împotriva răspândirii pandemiei și a combaterii efectelor sale socio-economice. Cum această luptă are mare nevoie de resurse suplimentare, excepționale, contribuția în plan economic poate să fie și sub forma unui impozit de solidaritate.”

„Impozitul de solidaritate pe care îl propunem reprezintă un impozit direct pe o perioadă determinată, universal, fără nicio excepție, de la un anumit prag al veniturilor în sus, indiferent de sursa acestora.

„Impozitul de solidaritate ar include: veniturile din muncă, veniturile din pensii, veniturile din capital și proprietate”

„Pragul pe care îl propunem pentru impozitul de solidaritate este de 3.200 lei / lunar, respectiv valoarea salariului mediu net în februarie 2020. Tot ce depășește acest prag, indiferent de sursa

de venit (salarii, pensii, chirii, dividende, rente) intră sub incidența impozitului de solidaritate. Cu alte cuvinte, primii 3.200 de lei de venit net (după plata contribuțiilor și a impozitului pe venit, în cazul salariilor și pensiilor) nu sunt impozitați deloc prin impozitul de solidaritate, ci numai tranșa de venit dincolo de pragul de 3.200 lei lunar. Cota de impunere poate fi stabilită de decidentul politic în funcție de criteriile fiscale și de rezervele de solidaritate ale societății.”

Avantaje ale Impozitului de solidaritate:

„Impozitul de solidaritate are o perioadă determinată: de la câteva luni până la un an; spre deosebire de tăierile de salarii din anul 2010, oamenii vor avea orizontul revenirii la normalitate”;

„Impozitul de solidaritate este universal și cu adevărat solidar: toți cei cu venituri lunare nete de peste 3.200 lei plătesc, fără nicio excepție (este binecunoscut că prima excepție atrage după sine o sumedenie de alte categorii socio-profesionale)”;

„Impozitul de solidaritate este moral dezirabil, deoarece este just ca acei care au mai mult să contribuie mai mult; în acest fel, solidaritatea clamată de liderii politici îmbracă o formă concretă; e momentul să învățăm din lecțiile trecutului, iar costurile sociale ale crizelor să fie mai corect distribuite în populație, nu doar pe umerii celor cu venituri mici și medii.”

„Impozitul de solidaritate rezolvă temporar problema controversată a pensiilor „speciale”, fără a fi nevoie de revizuirea legislației acestora; și poate fi un exercițiu de utilă acomodare în vederea rezolvării definitive a problemei pensiilor «speciale», prin impozitarea acestora.”

„Impozitul de solidaritate evită măsurile de austeritate, economic contraproductive, de tipul tăierilor de salarii din 2010, care dezbină societatea și incită grupuri și categorii socio-profesionale unele împotriva altora.”

„Impozitul de solidaritate este în linie cu măsura luată de guvernele din toate timpurile și toate locurile în situații de tip economie de război: obținerea de venituri fiscale excepționale prin impozite excepționale.”

„Impozitul de solidaritate este o formă compensatorie prin care «câștigătorii tranziției» dau ceva înapoi societății.”

Pandemia și standardul de viață. Politici de protecție socială

Institutul de Cercetare a Calității Vieții
Institutul Național de Cercetări Economice „Costin C. Kirițescu”
Academia Română
București, 24 aprilie 2020

Prezentul raport este elaborat de un grup de cercetători din ICCV.

Raportul nu exprimă punctul de vedere al Institutului de Cercetare a Calității Vieții, ci al autorilor.
Mai multe informații despre ICCV și rezultate din activitatea de cercetare se pot găsi pe www.iccv.ro.

Raportul mai este disponibil pe
site-ul ICCV,
platforma România Socială,
Biblioteca Virtuală de Sociologie.

Autori	Contribuție în raport
Daniel Arpinte	3.2
Sorin Cace	2, 3
Simona Mihaiu	5.2
Iulian Stănescu	1, 2, 3, 4, 5.1, 5.3
Simona Stănescu	1.2, 3.2, 5.1, 5.2
Sebastian Țoc	1.2, 2, 3.2

Toate drepturile asupra acestei ediții
aparțin exclusiv autorilor.

Autorii mulțumesc tuturor aceluia care au contribuit
la realizarea acestui raport
cu observații și comentarii pe manuscris.

Principalele probleme tratate și recomandări

Principalele obiective ale raportului:

- identificarea efectelor asupra standardului de viață cauzate de pandemia COVID-19
- propunerea unor politici de răspuns

Raportul începe cu **lecții și probleme din crizele precedente**

- una dintre lecții: revenirea la puterea de cumpărare de dinaintea crizei salariilor și pensiilor durează cel puțin o jumătate de deceniu în România
- perioada cea mai dificilă pentru standardul de viață va urma abia după ce criza medicală va trece sau se va reduce
- premisele economice și de politică socială conturează un context dificil pentru politicile de răspuns și constrângerile la care acestea trebuie să facă față

Veniturile populației sunt analizate pe cele două componente: venituri primare și venituri din redistribuire. Temele tratate includ:

- efectele modelului economic al României asupra veniturilor primare
- distribuția veniturilor, în special cele salariale: inegalitățile de venituri, riscul de sărăcie
- grupurile sociale ale căror venituri sunt afectate de pandemie

Asigurările sociale acoperă circa 75% din sistemul de protecție socială din țara noastră. Principalele recomandări din raport:

- indemnizația de șomaj mărită la 1.000 lei pe lună (75% din salariul minim net), în mod excepțional, pentru următoarele 3-6 luni
- (re)introducerea contribuției sociale de șomaj
- universalizarea accesului la sistemul public de asigurări de sănătate
- (re)introducerea plății contribuției sociale de sănătate pentru pensionarii cu venituri mai mari de 3.200 lei lunar

În ce privește **asistența socială**, a doua componentă a sistemului de protecție socială, raportul identifică principalele puncte slabe ale sistemului de beneficii și de servicii sociale, precum și noile grupuri vulnerabile în contextul pandemiei.

Principalele recomandări se referă la:

- beneficiile sociale
  - ajutorul social pentru asigurarea venitului minim garantat (VMG) mărit la 1.000 lei / lunar per beneficiar/potent (75% din salariul minim net), în mod excepțional, pentru următoarele 3 luni

- suplimentarea fondurilor pentru ajutoarele de urgență ale primăriilor pe 3 luni

- revizuirea legii asistenței sociale în vederea întăririi protecției sociale în anii dificili ce vor urma (măsură pe termen mediu)

- elaborarea strategiilor sectoriale din domeniul social pentru 2021-2027 să fie regândită de la zero, pe baza noilor realități

Problema deficitului este tratată prin prisma necesității de a indica sursele de finanțare pentru relansarea economiei și susținerea protecției sociale. Principalele recomandări vizează:

- finanțarea externă a deficitului
  - demersuri politice intense la nivelul UE pentru susținere economică
  - inițierea, de urgență, de negocieri cu FMI pentru un acord de împrumut
  - negocieri pentru acorduri de împrumut cu BEI, BERD și BIRD, alte surse pentru finanțarea unor investiții publice care să stimuleze relansarea economiei
- impozitul de solidaritate
- politici privind pensiile și salariile
  - abrogarea sau prorogarea legii pensiilor adoptate în 2019; indexarea punctului de pensie cu valoarea inflației
  - legea salarizării unitare: creșterea de salarii doar pentru a compensa rata inflației
  - reintroducerea unei grile naționale unitare de salarizare pentru administrația locală

Combaterea răspândirii pandemiei are un efect evident asupra standardului de viață. Principalele recomandări și probleme tratate includ:

- plata prin internet a utilităților și a întreținerii, inclusiv pentru vârstnici de către rude
- creșterea disponibilității POS-urilor la comercianți (inclusiv piețe)
- infracțiuni specifice perioadei, limite ale controlului social
- menținerea sprijinului populației pentru măsurile de combatere a pandemiei și menținerea normelor de distanțare fizică și socială
  - îmbunătățirea campaniei de informare #stațiacasă
  - formularea unei strategii pentru ieșirea din starea de urgență (exit-strategy)

Lista abrevierilor

AT	Austria	SE	Suedia
BE	Belgia	UK	Marea Britanie
HR	Croația	CY	Cipru
DE	Danemarca	CZ	Cehia
FI	Finlanda	EE	Estonia
FR	Franța	HU	Ungaria
DK	Germania	LV	Letonia
GR	Grecia	LT	Lituania
IE	Irlanda	MT	Malta
IT	Italia	PL	Polonia
LE	Luxemburg	SK	Slovacia
NL	Olanda	SL	Slovenia
PT	Portugalia	BG	Bulgaria
ES	Spania	RO	România
		UE	Uniunea Europeană
UE 28	Statele membre ale Uniunii Europene între 2007-2019		
AJOFM	Agenția Județeană de Ocupare a Forței de Muncă		
ANAF	Agenția Națională de Administrare Fiscală		
ANP	Administrația Națională a Penitenciarelor		
BCE	Banca Centrală Europeană		
BEI	Banca Europeană de Investiții		
BERD	Banca Europeană de Reconstrucție și Dezvoltare		
BIRD	Banca Mondială		
BNR	Banca Națională a României		
CNPP	Casa Națională de Pensii Publice		
COVID-19	Noul coronavirus; sindrom respirator viral cauzat de coronavirusul sindromului respirator acut sever 2 (SARS-CoV-2)		
DGASPC	Direcția Generală de Asistență Socială și Protecție a Copilului		
Eurostat	Institutul European de Statistică		
FMI	Fondul Monetar Internațional		
INS	Institutul Național de Statistică		
ISR	Indicatorul social de referință		
ITM	Inspectoratul Teritorial de Muncă		
MAI	Ministerul Afacerilor Interne		
MApN	Ministerul Apărării Naționale		
MMPS	Ministerul Muncii și Protecției Sociale		
OUG	Ordonanță de Urgență		
POS	Dispozitiv ce permite, prin mijloace electronice, preluarea, stocarea și transmiterea de informații privind plata prin card		
VMG	Venitul minim garantat		

Lista tabelelor

[Tabel 1. Contracte de muncă cu durată determinată sau cu timp parțial de lucru](#)

[Tabel 2. Ponderea în PIB a remunerației angajaților în state membre UE 2008-2019](#)

[Tabel 3. Structura relativă a veniturilor totale ale populației în anul 2018](#)

[Tabel 4. Ponderea gospodăriilor care nu au putut efectua la timp unele cheltuieli](#)

[Tabel 5. Cămine pentru persoane vârstnice, publice și private](#)

[Tabel 6. Investiții BEI în Europa Centrală și de Est 1977-2020](#)

Lista figurilor

[Figura 1. Dinamica indicelui câștigului salarial real în urma recesiunilor de după 1990](#)

[Figura 2. Dinamica pensiei medii reale în urma recesiunilor de după 1990](#)

[Figura 3. Ponderea veniturilor fiscale în PIB, state membre UE – 2018](#)

[Figura 4. Deficitul public al României 2016-2020](#)

[Figura 5. Ponderea în PIB a cheltuielilor publice pentru sănătate și educație – 2018](#)

[Figura 6. Ponderea cheltuielilor publice totale în PIB, state membre UE – 2018](#)

[Figura 7. Ponderea cheltuielilor publice sociale în PIB, state membre UE – 2018](#)

[Figura 8. Structura relativă a veniturilor bănești ale populației 1995-2018](#)

Introducere

Principalele obiective ale raportului de față sunt identificarea efectelor sociale cauzate de pandemia de coronavirus (COVID-19) și propunerea unor politici de răspuns.

România se confruntă, în paralel, cu două crize: prima, criza medicală, ce ține de evoluția și dinamica pandemiei, a cărei durată rămâne imprevizibilă. A doua criză este de natură economică. Spre deosebire de cea medicală, care produce efecte imediate, criza economică are implicații sociale care încep să se resimtă și vor fi vizibile pe termen imediat și mediu.

În raport sunt tratate două tipuri de probleme: (1) probleme socio-economice, cauzate de pandemia de coronavirus, și (2) probleme structurale ale societății românești. În perioada de creștere economică din ultimul deceniu, acestea din urmă au fost, în bună parte, trecute în plan secund. Sub șocul pandemiei, problemele structurale își vor (re)face resimțită prezența și vor deveni din ce în ce mai presante.

Pentru a ne face o idee despre ce se poate aștepta în plan economic și social în această perioadă foarte dinamică, raportul pornește de la lecțiile crizelor prin care a trecut România. Contextul dificil de la începutul anului 2020 schimbă perspectiva asupra politicilor de răspuns și constrângerilor la care trebuie să facă față.

O parte dintre veniturile populației sunt deja afectate de pandemie. Vorbim, în principal, despre veniturile primare, care s-au redus în mod vizibil. În raport sunt analizate și veniturile din redistribuire și principalele probleme ale celor două

componente ale sistemului de protecție socială: asigurările sociale și asistența socială. Pentru fiecare dintre acestea sunt formulate recomandări de politici sociale.

O problemă complexă a crizelor prin care a trecut România ține de finanțarea deficitului public, respectiv de finanțarea relansării economiei și a susținerii protecției sociale. Raportul oferă recomandări și în această direcție. Comportamentele sociale în contextul stării de urgență, controlul social și câteva situații specifice (utilizarea sistemelor electronice de plată, penitenciarele) sunt tratate în ultima parte.

În funcție de orizontul de timp al măsurilor propuse, cititorul va găsi două tipuri de recomandări: cele imediate și cele pe termen mediu și lung. De asemenea, unele dintre problemele abordate sunt însoțite de recomandări, iar pentru altele sunt prezentate doar opțiunile sau posibilele direcții de acțiune.

1. Considerații generale

1.1 Lecții și probleme din crizele ultimului secol

Experiența trecutului ne arată cum a reacționat România la situațiile de criză și este utilă pentru a ne face o idee despre ce ne putem aștepta în plan economic și social. În ultimul secol, România a trecut prin mai multe crize economice: (1) marea criză din 1929-1933; (2) anii 1940 și 1950 – perioada de război, foametea din 1945-1947, reconstrucția postbelică; (3) anii 1980, marcați de plata datoriei externe; cele două recesiuni ale tranziției, (4) 1990-1992 și (5) 1997-1999; (6) recesiunea din 2009-2010.

Dincolo de trăsăturile specifice, toate aceste crize au și unele comunalități¹:

1. recesiuni adânci, cu scăderi masive ale standardului de viață al populației și perioade lungi până la recuperarea nivelului dinaintea izbucnirii crizei;
2. capacitatea redusă a economiei de a rezista la șocuri² și de a susține o plasă de siguranță socială pe termen mediu și lung; aceasta derivă și din poziția periferică a României în economia mondială și din slăbiciunile structurale ale economiei;
3. perioada cea mai dificilă din punct de vedere social – cea a degradării calității vieții populației – nu este cea imediat următoare șocului economic, ci se manifestă în timp; pentru populație, perioada „curbelor de sacrificiu” durează ani de zile;
4. decalajul în timp între punctul cel mai de jos al căderii economiei și, respectiv, punctul cel mai de jos al degradării standardului de viață; economia își revine mai repede decât standardul de viață;
5. deteriorarea finanțelor publice prin

deficite mari și creșterea datoriei publice, determinate de căderea economiei; greul efortului de reducere a deficitului și de plată a datoriei este suportat de generațiile active la acel moment, nu de cele viitoare;

6. populația României este cea care a suportat o parte disproporționat de ridicată a costurilor economice și sociale ale crizelor; cu alte cuvinte, aproape fiecare generație a cunoscut o perioadă „de sacrificiu”; costurile au fost inegal distribuite, apăsând îndeosebi pe umerii celor cu venituri medii și mici.

Experiența celor trei perioade de recesiune din ultimii 30 de ani – care au fost resimțite de cel puțin două treimi din populația adultă actuală – ilustrează punctele de mai sus. În Figura 1 și Figura 2 de mai jos este prezentată dinamica indicelui câștigului salarial real (salariul nominal mediu net, în termen reali) și, respectiv, a pensiei medii reale în perioada recesiunilor 1990-1992, 1997-1999 și 2009-2010. În fiecare dintre figuri, valoarea de la care se pleacă este 100, respectiv cea din anul precedent declanșării recesiunii, iar revenirea peste valoarea de 100 înseamnă recuperarea puterii de cumpărare a salariului mediu, respectiv a pensiei medii, din perioada de dinainte de criză.

FIGURA 1. DINAMICA INDICELUI CÂȘTIGULUI SALARIAL REAL CA URMARE A RECESIUNILOR DE DUPĂ 1990

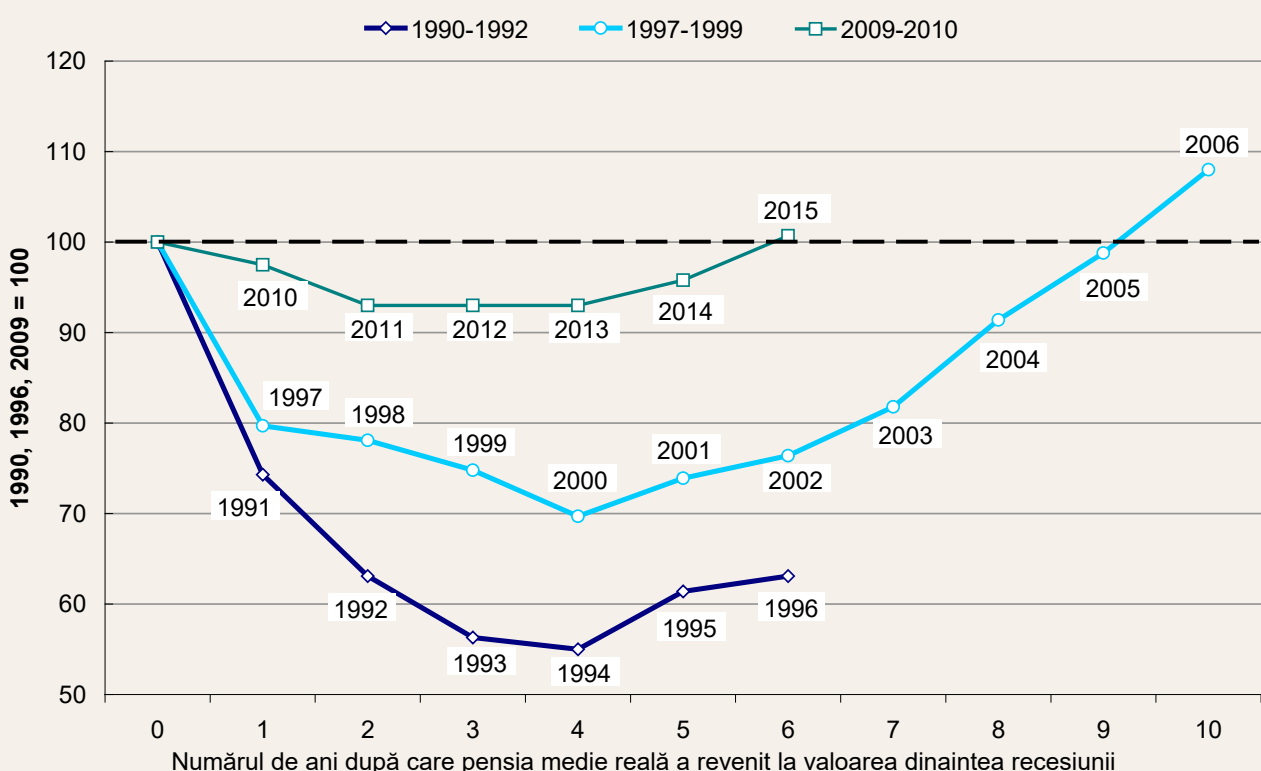
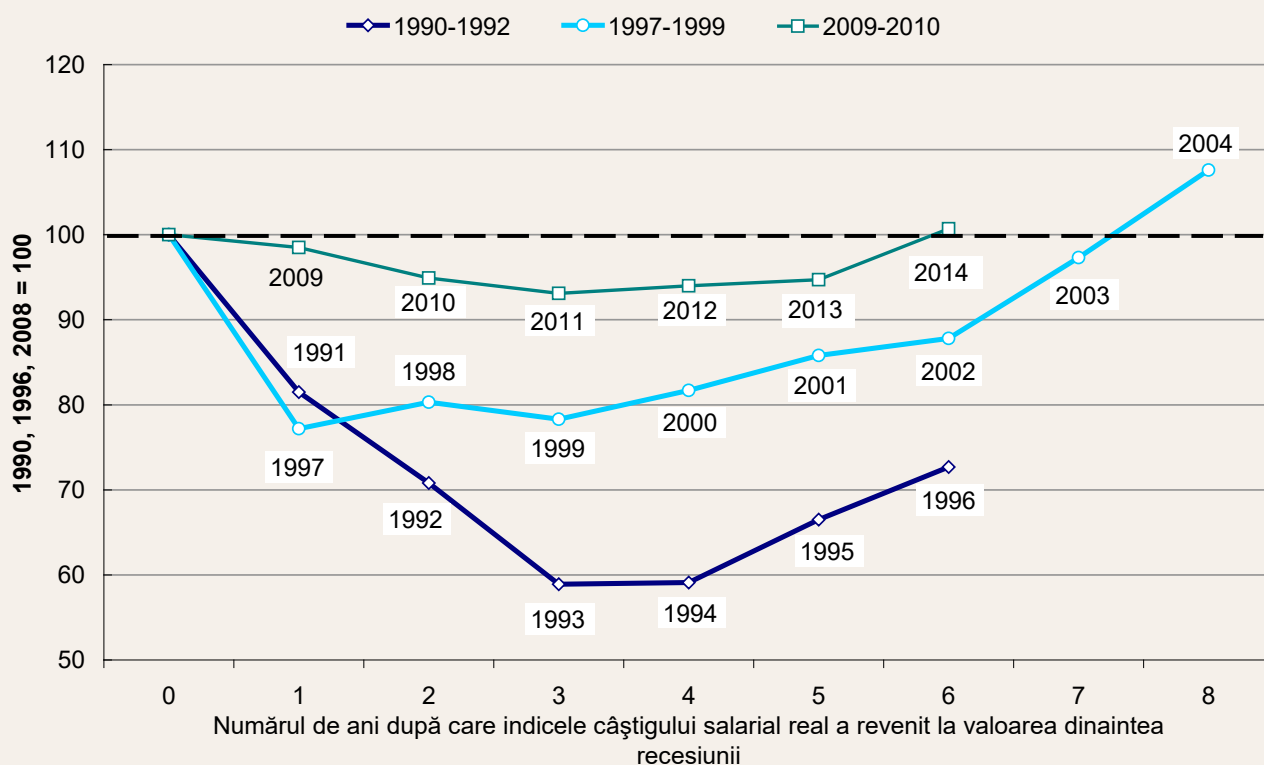

FIGURA 2. DINAMICA PENSIEI MEDII REALE CA URMARE A RECESIUNILOR DE DUPĂ 1990

Sursa: Anuarul Statistic al României 1990-2019

Conform datelor din Figura 1 și Figura 2, numărul de ani necesar pentru a reveni la situația de dinainte de criză a excedat simțitor durata în ani a recesiunilor. În plus, numărul de ani necesar revenirii la puterea de cumpărare de dinainte de criză a fost unul ridicat: 6 ani în cazul recesiunii începute în 2009, 8-10 ani pentru cea începută în 1997. În cazul recesiunii din 1990-1992, revenirea salariului mediu și a pensiei medii la valoarea din 1990 a fost întreruptă de o nouă recesiune. Nivelul dinaintea crizei a fost atins abia după 17 ani în cazul salariului mediu și 18 ani în cazul pensiei medii.

Așadar, pe baza experienței privind crizele, putem afirma că:

1. *perioada cea mai dificilă pentru standardul de viață va urma după ce criza medicală va trece sau se va reduce; la momentul aprilie 2020, populația se raportează încă, psihologic, la nivelul veniturilor din februarie-martie, nu la privațiunile din viitor;*
2. *consecințele socio-economice ale pandemiei asupra calității vieții românilor vor domina cel puțin prima parte a deceniului 2020-2030.*

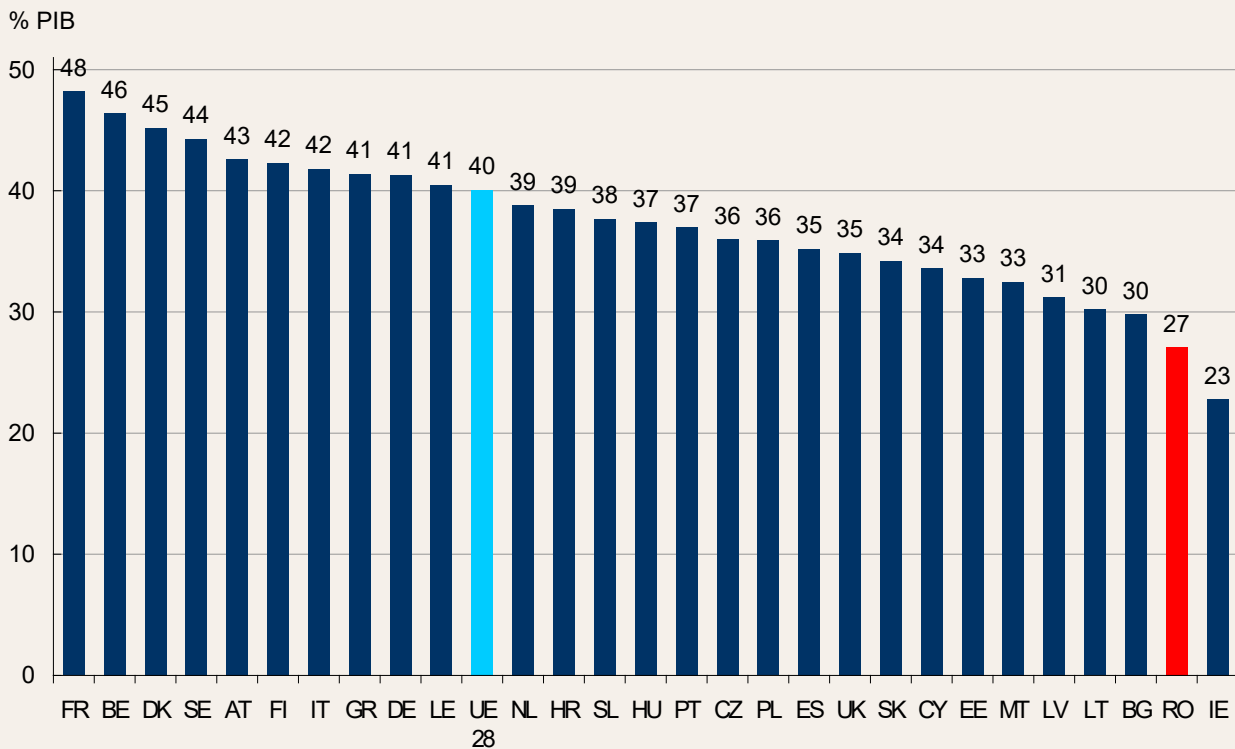
Particularitatea situației actuale constă în faptul că, pentru prima dată, experimentăm o criză care își are originea în sănătate.

1.2 Premise economice și de politică socială

Venituri fiscale scăzute, printre cele mai mici din UE

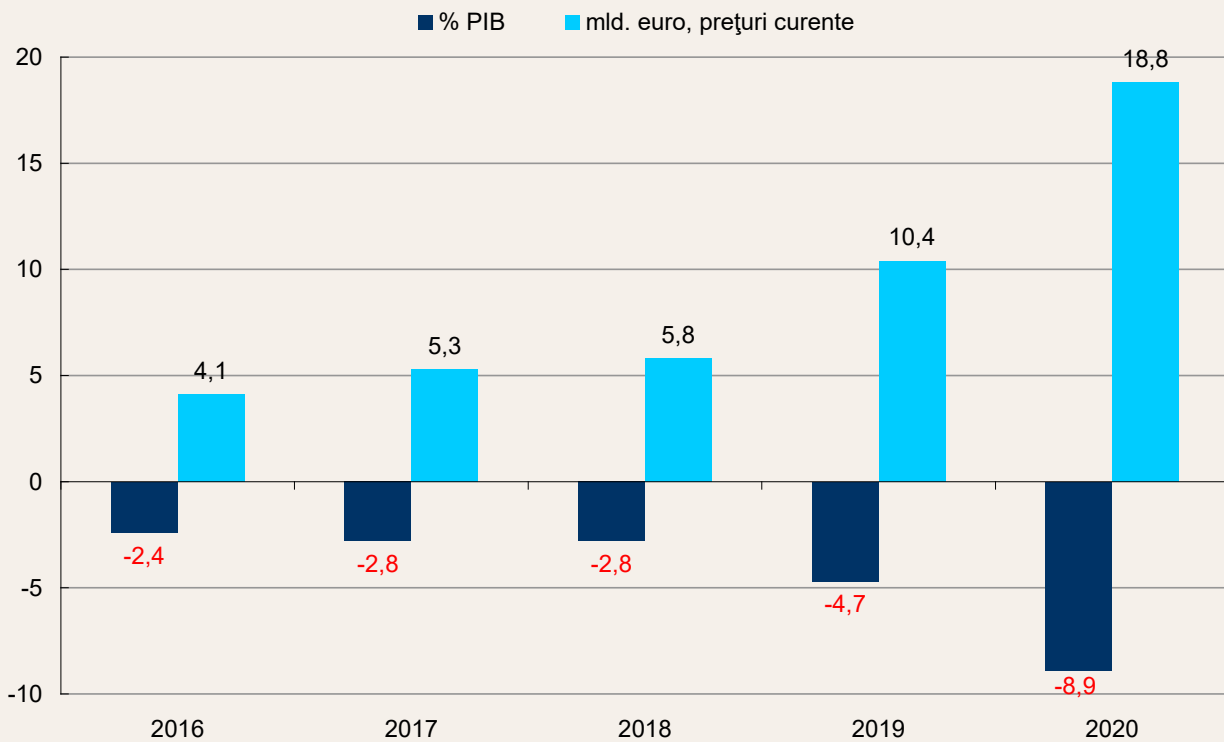
Opțiunea pentru un model de cheltuieli publice – inclusiv cheltuieli sociale – divergent față de Europa Occidentală are la bază un nivel foarte redus al veniturilor fiscale. În cazul României, veniturile fiscale sunt printre cele mai mici din UE și cu mult sub celelalte țări din regiune (Figura 3). Cea mai mare parte a veniturilor fiscale provine din impozitarea muncii (contribuții sociale, impozit pe venit) și a consumului (TVA, accize). Spre deosebire de Europa Occidentală, capitalul și proprietatea sunt impozitate într-o măsură mult mai mică. Și acest fapt ne plasează pe o traiectorie divergentă față de restul statelor membre UE, mai degrabă spre un profil de lumea a treia, cu stat slab, disfuncțional. Motivele principale ale nivelului foarte redus al veniturilor fiscale țin de

FIGURA 3. PONDEREA VENITURILOR FISCALE ÎN PIB, STATE MEMBRE UE – 2018

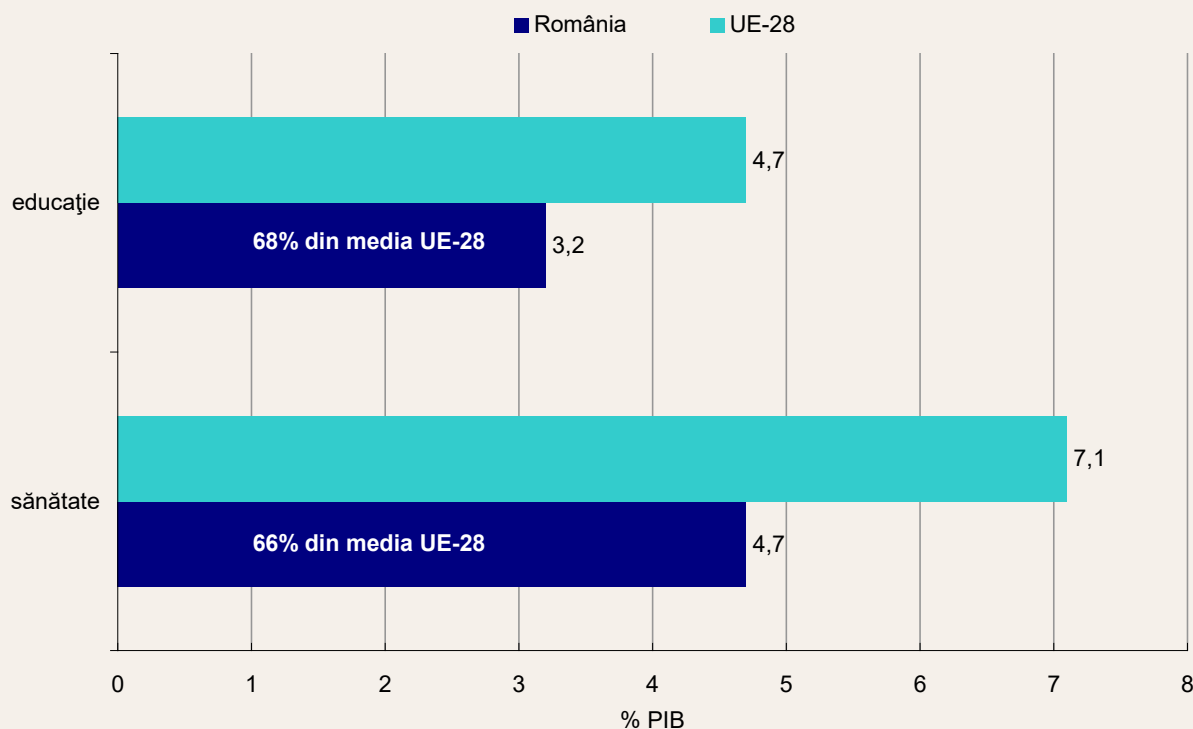
Sursa: Eurostat, Main national accounts tax aggregates [gov_10a_taxag]

FIGURA 4. DEFICITUL PUBLIC AL ROMÂNIEI 2016-2020

Surse: MFP, Raport anual privind execuția bugetară finală 2016, 2017, 2018, MFP, Execuția bugetară 01.01-31.12.2019, FMI, *World Economic Outlook*, aprilie 2020, Appendix A, B, prelucrări ale autorului pe baza estimărilor FMI privind dinamica PIB real, deficit public

FIGURA 5. PONDEREA ÎN PIB A CHELTUIELILOR PUBLICE PENTRU SĂNĂTATE ȘI EDUCAȚIE – 2018

Sursa: Eurostat, General government expenditure by function (COFOG) [gov_10a_exp]

dimensiunea economiei subterane, de capacitatea slabă de colectare a ANAF și de arhitectura impozitării din România. O altă deosebire a României față de Europa Occidentală constă în renunțarea la impozitarea progresivă a venitului global.³

Deficitul public era deja mare la momentul intrării în criză

România este pe punctul de a intra într-o nouă recesiune, în condițiile în care bugetul general consolidat se afla deja într-o stare de tensiune determinată, în principal, nu de nivelul cheltuielilor publice, ci de ponderea extrem de scăzută a veniturilor fiscale. Fatalmente, și această criză medicală ne prinde „nepregătiți”, expuși riscurilor. La finele anului 2019, deficitul public a urcat la 4,6% din PIB, echivalentul a peste 10 miliarde de euro (Figura 4).

Stat „mic” și „slab”: societate extrem de vulnerabilă în situații de criză

În pofida imaginii de „stat gras”, România are un stat „mic” și „slab”. Acest fapt reiese din:

1. nivelul veniturilor și cheltuielilor publice, respectiv mărimea statului față de cea a

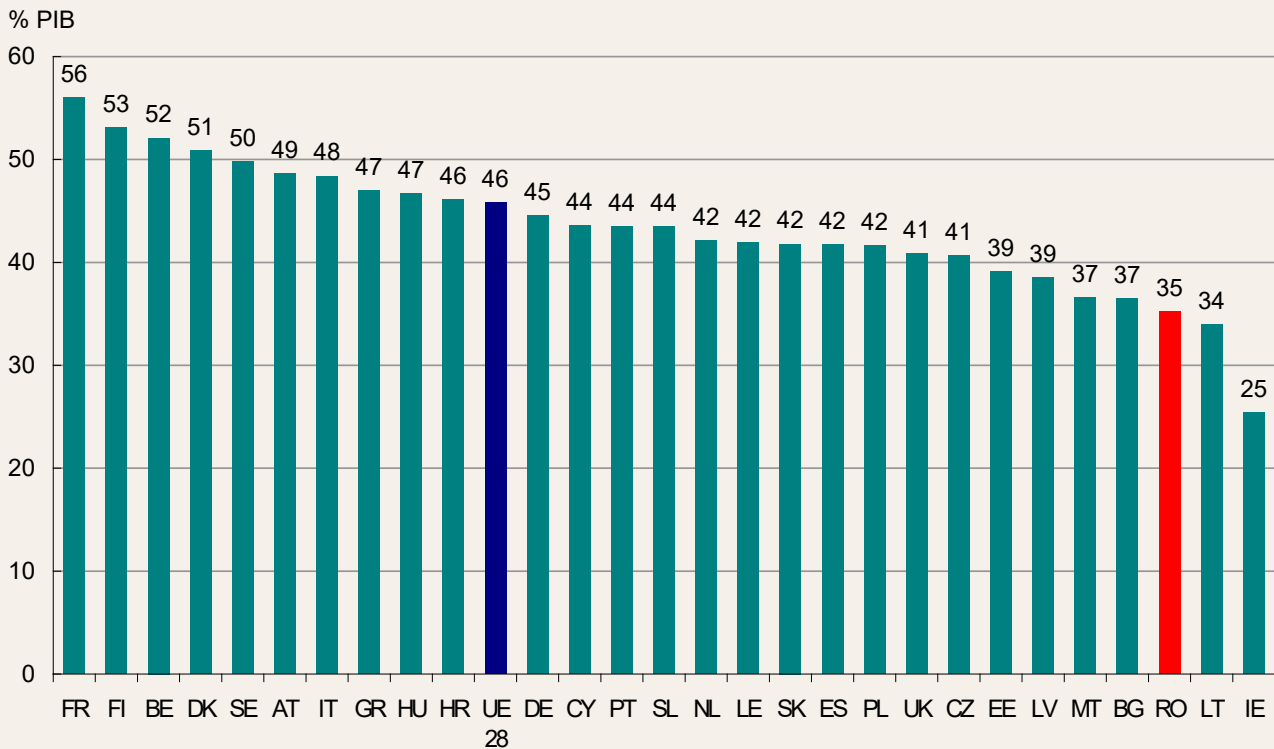
economiei (Figura 3, Figura 6 și Figura 7);

2. nivelul de finanțare a serviciilor publice, în special a sănătății și învățământului, cu impact major asupra calității vieții și a deciziei de emigrare (Figura 5);
3. numărul angajaților din sectorul public raportat la populație și numărul total de salariați: în 2019, România avea cel mai mic număr de angajați în sectorul public (62) la 1.000 de locuitori și, respectiv, cea mai mică pondere a angajaților în sectorul public (18,2%) din totalul salariaților din statele membre UE.⁴

După Cătălin Zamfir, politica statului „mic”, alături de privatizarea rapidă, „cu orice preț”, reprezintă una dintre cele două elemente ale nucleului structural-explicativ al tranziției românești spre capitalism.⁵

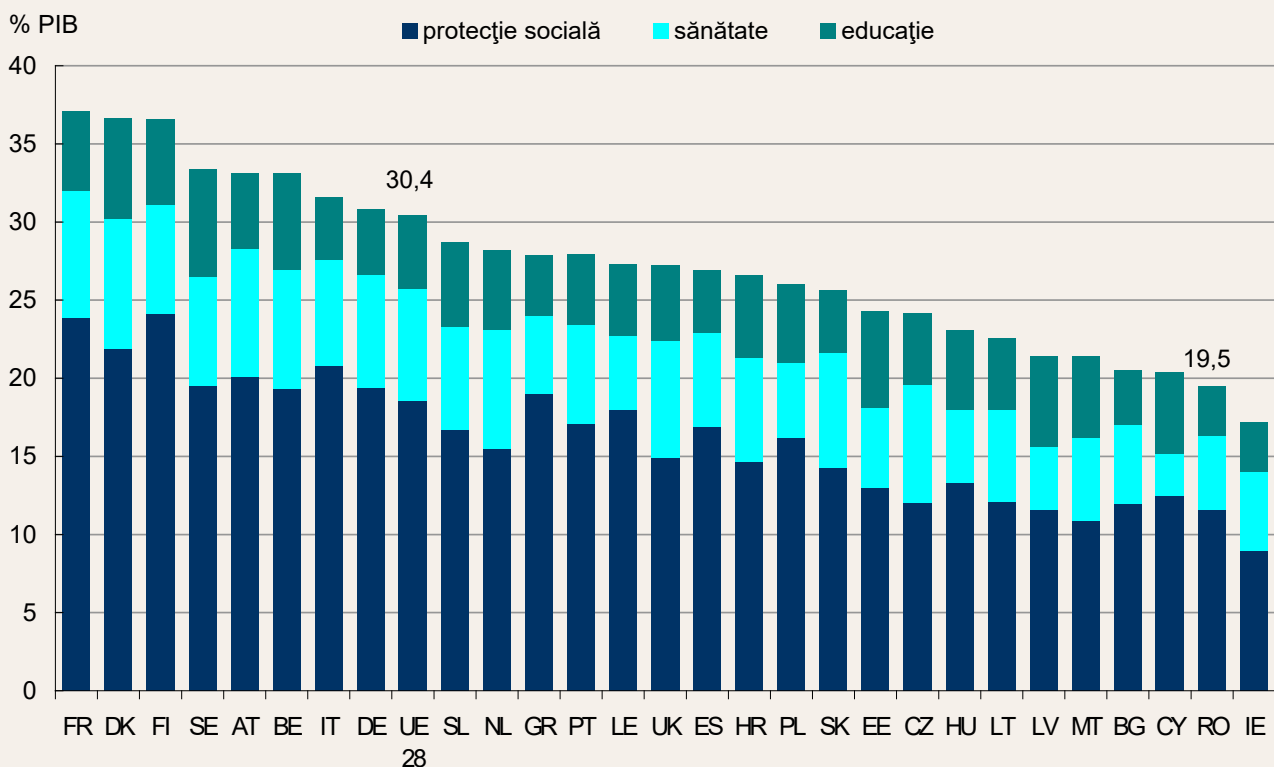
Având în vedere că povara gestionării pandemiei a revenit în principal statelor naționale, se poate argumenta faptul că statul român, „mic” și „slab”, are o capacitate scăzută de a rezolva situații de criză. Cu alte cuvinte, criza medicală și urmările ei socio-economice găsesc societatea românească extrem de vulnerabilă.

FIGURA 6. PONDERA CHELTUIELILOR PUBLICE TOTALE ÎN PIB, STATE MEMBRE UE – 2018

Sursa: Eurostat, Government revenue, expenditure and main aggregates [gov_10a_main]

FIGURA 7. PONDERA CHELTUIELILOR PUBLICE SOCIALE ÎN PIB, STATE MEMBRE UE – 2018

Sursa: Eurostat, General government expenditure by function (COFOG) [gov_10a_exp]

Printre cele mai mici cheltuieli publice și printre cele mai mici cheltuieli sociale publice din UE

Poziția României este clară între statele membre UE: printre cele mai mici cheltuieli publice, raportate la mărimea economiei (Figura 6). De asemenea, România are printre cele mai scăzute cheltuieli publice sociale – protecție socială (asigurări și asistență socială), sănătate, învățământ – ca procent din PIB, raportat la media UE (Figura 7). Începând cu 2010, prin politicile de austeritate adoptate ca răspuns la recesiunea de atunci, cheltuielile publice sociale ca pondere în PIB au scăzut de la an la an, astfel încât nivelul din 2018 era chiar sub cel din 2010-2011.⁶

România are o **capacitate macroeconomică scăzută** de a susține un deficit public mare, de sprijinire, cu orice preț, a economiei și populației, în comparație cu măsurile anunțate de statele occidentale. Această limitare derivă din nivelul general de dezvoltare a economiei României, de poziția periferică în sistemul mondial. Țara noastră nu este în situația Germaniei, SUA ori chiar a Italiei, în care banca centrală să cumpere titluri de stat și să susțină deficitul ori în care titlurile de stat își pot găsi, cu puține sau fără dificultăți, cumpărători pe piețele financiare. Altfel spus, SUA se pot baza pe forța economică a Rezervei Federale, iar statele din zona euro pe Banca Centrală Europeană (BCE), forța economică incomparabilă cu cea a Băncii Naționale a României.

Forța de muncă ieftină, slab calificată și înalt vulnerabilă la șocuri economice

Modelul economic al României se bazează, în mare măsură, pe forța de muncă ieftină, slab calificată (low skill, low pay). Cu alte cuvinte, există o mare masă de *salarii mici și locuri de muncă precare*. Pe termen mediu și lung, reducerea ritmului depopulării României este incompatibilă cu permanentizarea modelului ocupațional al economiei românești.

Altfel spus, fără ieșirea din modelul *low skill, low pay*, economia României se va confrunta cu o problemă crescândă și insolubilă a lipsei forței de muncă, după ce economia se va fi relansat.

În contextul tranziției s-a cristalizat o structură a pieței muncii în care numeroși salariați au locuri de muncă ce presupun în cea mai mare parte calificări reduse. Potrivit datelor privind *structura socio-ocupațională a salariaților din octombrie 2017*, printre primele 20 de ocupații ca număr de salariați se numărau: șofer autocamion/mașină de tonaj mare (152 mii salariați); lucrător comercial (143 mii salariați); vânzător (142 mii); șofer de camioane și autoturisme (105 mii); muncitor fără calificare specială la asamblarea, montarea pieselor (96 mii); agent de pază (95 mii); muncitor fără calificare specială în industria confecțiilor (95 mii); asistent medical generalist (94 mii); manipulant mărfuri (85 mii); muncitor necalificat la demolarea clădirilor, căptușeli, zidărie, plăci mozaic, faianță, gresie, parchet (85 mii); însoțitor al unei persoane cu handicap grav (65 mii); agent de vânzări (63 mii).⁷

Proliferarea locurilor de muncă slab calificate și prost remunerate este, în cea mai mare parte, efectul dezindustrializării din perioada de tranziție. Locurile de muncă pierdute prin închiderea unităților industriale nu au fost înlocuite nici numeric, nici ca nivel de remunerație. Între 1992 și 2014, ponderea muncitorilor calificați și a meseriașilor în totalul salariaților s-a redus cu 18%, cea a operatorilor și asamblorilor de instalații, mașini și echipamente cu 7%, iar cea a tehnicienilor și specialiștilor în domeniul tehnic cu 4%. În schimb, ponderea lucrătorilor în sectorul serviciilor și al comerțului a crescut cu 8%.⁸

Deciziile politice în contextul recesiunii din 2009-2010 au redefinit raportul dintre muncă și capital. Politicile de austeritate au venit la pachet cu flexibilizarea pieței muncii și scăderea puterii de negociere a angajaților. Precarizarea salariaților este ilustrată de *ponderea*

TABEL 1. CONTRACTE DE MUNCĂ CU DURATĂ DETERMINATĂ SAU CU TIMP PARȚIAL DE LUCRU

contracte de muncă		2011	2016	mart. 2017
durată determinată	număr (milioane)	0,31	0,48	0,49
	procent din total contracte	5,9	7,7	7,8
timp parțial de lucru	număr (milioane)	0,77	1,13	1,15
	procent din total contracte	14,6	18,1	18,3

Surse: Florin Georgescu, *Capitalul în România post-comunistă*, vol. 2, București: Editura Academiei Române, 2018, pp. 467-468, cf. datelor Inspecției Muncii (Revisal)

în creșterea a contractelor pe durată determinată și, respectiv, al celor cu timp parțial de lucru (Tabel 1). Creșterea numărului de contracte de muncă nu a fost însoțită și de creșterea numărului de salariați. O posibilă explicație ar fi necesitatea de a avea mai multe contracte de muncă pentru asigurarea unui venit salarial decent. Ca urmare a modificărilor legislative – prin care angajatorii erau obligați să rețină și să plătească contribuțiile sociale și impozitul pe venit la valoarea salariului minim în cazul contractelor cu timp parțial de lucru, dacă remunerația era mai mică decât salariul minim –, numărul contractelor cu timp parțial de lucru a scăzut cu aproape 30% în intervalul aprilie 2017-aprilie 2018.⁹ De la 1 ianuarie 2020, contribuțiile sociale și impozitul pe venit pentru contractele cu normă parțială de muncă sunt, din nou, calculate la valoarea din contract, indiferent de valoarea acesteia, decizie care poate conduce la creșterea, din nou, a numărului contractelor cu timp parțial de lucru.

Orientarea strategică a măsurilor de protecție socială în condițiile resurselor limitate

Adoptarea măsurilor de protecție socială în perioada pandemiei impun asumarea orientării strategice pentru protejarea clasei de mijloc, confruntată cu reducerea sau chiar pierderea veniturilor, concomitent cu ajutorarea celor evaluați ca vulnerabili conform reglementărilor în vigoare. În contextul actual este lesne de anticipat o creștere a nevoii de protecție socială pentru ambele categorii de populație. Opțiunea pentru susținerea clasei de mijloc este justificată de nevoia imperioasă de a menține ramurile economiei și de a le relansa cât mai curând pe cele momentan reduse sau chiar închise. Opțiunea pentru susținerea celor mai vulnerabili va fi presantă în condițiile cronicizării riscului de sărăcie și al masivei reveniri din străinătate.

Conform paradoxului redistribuirii, „cu cât beneficiile sunt mai mult orientate spre săraci și cu cât mai mult suntem preocupați de crearea unei egalități prin intermediul transferurilor publice pentru toți, cu atât mai puțin vom reuși să reducem sărăcia și inegalitatea”¹⁰. Se ajunge la un efect contrar celui scontat prin adâncirea distanței dintre cele două categorii. Cu cât orientezi mai mult măsurile de protecție socială exclusiv către cei săraci, cu atât obții mai puțină redistribuire. Soluția o reprezintă schimbarea de paradigmă în proiecția măsurilor de politică socială, prin încorporarea și protejarea contributorilor la susținerea costurilor de funcționare a societății în general, a statului bunăstării în special.

2. Veniturile populației în contextul pandemiei

Bunăstarea colectivă se realizează atât prin mecanisme directe ce decurg din (1) funcționarea pieței (distribuție primară legată de mecanismele de alocare a resurselor și a veniturilor), cât și prin (2) mecanismele redistributive (transferuri).

Veniturile primare

Veniturile primare obținute direct prin mecanismele pieței caracterizează, la un prim nivel, bunăstarea colectivă. Piața însăși manifestă o serie de limite care împiedică atingerea nivelului de bunăstare dezirabil într-o societate. Indicatorul cheie privind sistemul de distribuție sau repartitie între muncă și capital a ceea ce produce economia este reprezentat de ponderea în PIB a remunerației angajaților¹¹. România se plasează în topul statelor membre UE cu cea mai inegală repartitie între factorii *muncă* și *capital*, respectiv în defavoarea muncii și în favoarea capitalului (Tabel 2). Țara noastră este devansată

TABEL 2. PONDERA ÎN PIB A REMUNERAȚIEI ANGAJAȚILOR ÎN STATE MEMBRE UE 2008-2019

anul	Franta	Germania	EU28	Cehia	Ungaria	Polonia	Bulgaria	România
2008	50,7	49,1	47,0	40,2	45,3	38,7	33,6	36,3
2009	52,3	51,4	48,3	39,9	45,0	37,7	35,3	34,2
2010	52,1	50,4	47,8	40,2	43,8	37,9	36,5	35,9
2011	51,9	50,1	47,4	40,3	43,7	37,1	35,4	33,2
2012	52,3	51,1	47,6	41,0	44,7	37,2	36,8	32,7
2013	52,4	51,4	47,6	40,9	43,8	37,3	39,7	31,8
2014	52,4	51,3	47,4	40,2	42,8	37,6	40,8	32,8
2015	51,9	51,6	47,0	39,6	42,0	37,1	40,9	32,3
2016	52,1	51,8	47,2	40,4	43,2	38,2	41,4	35,2
2017	52,2	52,2	47,2	41,4	43,4	38,5	42,6	37,1
2018	52,4	52,9	47,6	43,0	42,9	...	44,0	38,5
2019	51,5	53,8	47,9	43,4	43,2	...	43,8	38,2

Sursa: Eurostat, Compensation of employees at current prices, percentage of gross domestic product (GDP), accesat la 16.04.2020

doar de Grecia și de Irlanda. În România, ca în niciun alt stat, inclusiv cele vecine, costurile politicilor de răspuns la recesiunea 2009-2010 au fost suportate, în majoritatea covârșitoare, de scăderea remunerației muncii¹².

Efectele modelului economic asupra veniturilor primare

Modelul economic cristalizat după prima decadă a tranziției a fost cel bazat pe investiții străine directe. Avantajele României țineau de o forță de muncă relativ calificată, disponibilizată ca urmare a restructurărilor din industrie, care putea fi slab remunerată, la care s-au adăugat reduceri de taxe și impozite pentru companii. Acest model a generat creștere economică, însă și o piață a muncii polarizată, cu multe contracte de muncă ce oferă salariul minim sau mai puțin, majoritatea în mediul privat și un nivel inegal de dezvoltare între regiuni¹³.

Conform analizei lui Florin Georgescu¹⁴ asupra structurii salariaților pe grupe de venit, aproximativ 30% dintre salariații din România câștigau, în 2016, salariul minim de 1.250 lei brut, iar 44% dintre aceștia aveau între salariul minim și salariul mediu brut (2.878 lei la acel moment) și numai 25% aveau venituri peste salariul mediu. În ceea ce privește structura contractelor de muncă pe grupe de venit, datele administrative ale ITM¹⁵ arătau că, în 2018, numărul de contracte de muncă remunerate cu salariul minim a crescut. Astfel, aproape jumătate dintre contractele de muncă încheiate în România aveau valoarea salariului minim sau sub salariul minim (aproximativ 3 milioane). Dintre acestea, 2,5 milioane erau încheiate cu angajatori privați. În ianuarie 2019, conform datelor administrative, aproape jumătate dintre contractele de muncă aveau salariul de bază brut de cel mult 2.100 lei¹⁶. În ianuarie 2020, aproape 24% dintre asigurații cu contracte de muncă cu normă întreagă (cca. 1,2 milioane persoane) aveau contracte de muncă la nivelul salariului minim, proporție care crește la 30%, dacă avem în vedere și contractele cu timp parțial sau alte forme de asigurare pentru drepturi de pensie în sistem public¹⁷.

Nivelul veniturilor din muncă și ponderea lor în faza de distribuție sunt influențate și de politica privind salariul minim pe economie. În criza precedentă, salariul minim net a fost înghețat în termeni nominali și a scăzut în termeni reali între 2009-2011. Pe de altă parte, creșterea ponderii remunerării factorului

muncă în PIB din ultimii ani (Tabel 2) a avut la bază și politica de mărire a salariului minim¹⁸.

O altă cauză a masei de salarii mici este *slaba putere de negociere a muncii față de capital*, care are la bază și rata de sindicalizare. România, alături de Grecia și Slovenia, a înregistrat una dintre cele mai importante scăderi ale gradului de acoperire a negocierilor colective¹⁹. Potrivit Confederației Naționale Sindicale Cartel ALFA, Legea dialogului social 61/2011 limitează dreptul la asociere a salariaților în sindicate, interzice încheierea contractului colectiv de muncă la nivel național și stabilește că este nevoie de minim 50% dintre salariați pentru a negocia un contract colectiv de muncă sau pentru a declanșa conflictul de muncă²⁰.

Veniturile din redistribuire

În economia bazată pe legile pieței, bunurile ce caracterizează bunăstarea colectivă, cu precădere cele publice sau sociale, tind să fie produse într-o proporție insuficientă. De aceea este necesară intervenția unor mecanisme corective (de redistribuire a bunăstării), care susțin populația aflată în dificultate. Redistribuirea bunăstării se face prin: (1) finanțarea de către stat sau colectivitate a bunurilor publice sau de interes public și sprijinirea consumului de bunuri de interes public (educația, sănătatea) prin gratuitate, subvenții, facilități fiscale etc.; (2) transferuri financiare – venituri din transfer (mecanisme de asigurări sociale sau de asistență socială) sau transferuri în natură (mecanisme exclusiv de asistență socială).

Transferurile se realizează după criteriile stabilite prin lege și au o dublă direcționare: (1) pe verticală, când resursele financiare sunt transferate de la cei cu venituri mari la cei cu venituri mici (cum sunt transferurile din sistemul de asistență socială) și (2) pe orizontală, în funcție de necesități: de la cei sănătoși la cei bolnavi (sistemul public de asigurări sociale de sănătate și al asistenței sociale), de la cei care lucrează la șomerii sau la pensionarii (sistemele publice de asigurări sociale de șomaj și de pensii).

Veniturile populației: structură și inegalități

În România, veniturile populației provin, în proporție covârșitoare, din venituri bănești (Tabel 3). La rândul lor, acestea sunt constituite în principal din salarii și, secundar, din transferuri sociale, în cea mai mare parte pensii (Figura 8). Alte venituri provin din activități neagricole independente, agricultură și din proprietate.

TABEL 3. STRUCTURA RELATIVĂ A VENITURILOR TOTALE ALE POPULAȚIEI ÎN ANUL 2018

venituri totale, din care	%
venituri bănești	92,2
contravaloarea veniturilor obținute de salariați și beneficiari de prestații sociale	1,4
contravaloarea consumului de produse agricole din resurse proprii	6,4

Sursa: Anuarul Statistic al României 1996-2019

Ca urmare a tranziției, o trăsătură marcantă a societății românești ține de nivelul ridicat și persistent în timp al inegalităților de venit. România este unul dintre cele mai inegale state membre ale UE. În mod constant, țara noastră ocupă una dintre primele poziții – de obicei, alături de Bulgaria și Grecia – la principalii indicatorii ce țin de inegalitățile de venit: sărăcie relativă²¹, coeficientul Gini²², raportul S80/S20²³. Această poziționare a României are la bază atât nivelul de dezvoltare economică, cât și mecanismele de distribuție și redistribuire ale valorii nou create. O altă particularitate a inegalităților de venit este că nu sunt influențate deloc sau aproape deloc de creșterea economică; altfel spus, inegalitățile au devenit structurale. Între altele, acest fapt este oglindit de ponderea relativ constantă a populației aflate în risc de sărăcie (între 22-25%).

Chiar dacă nu a schimbat mai nimic în inegalitățile de venit, creșterea economică din ultimul deceniu a condus la îmbunătățirea standardului de viață al populației prin scăderea deprinderii materiale (Tabel 4)²⁴.

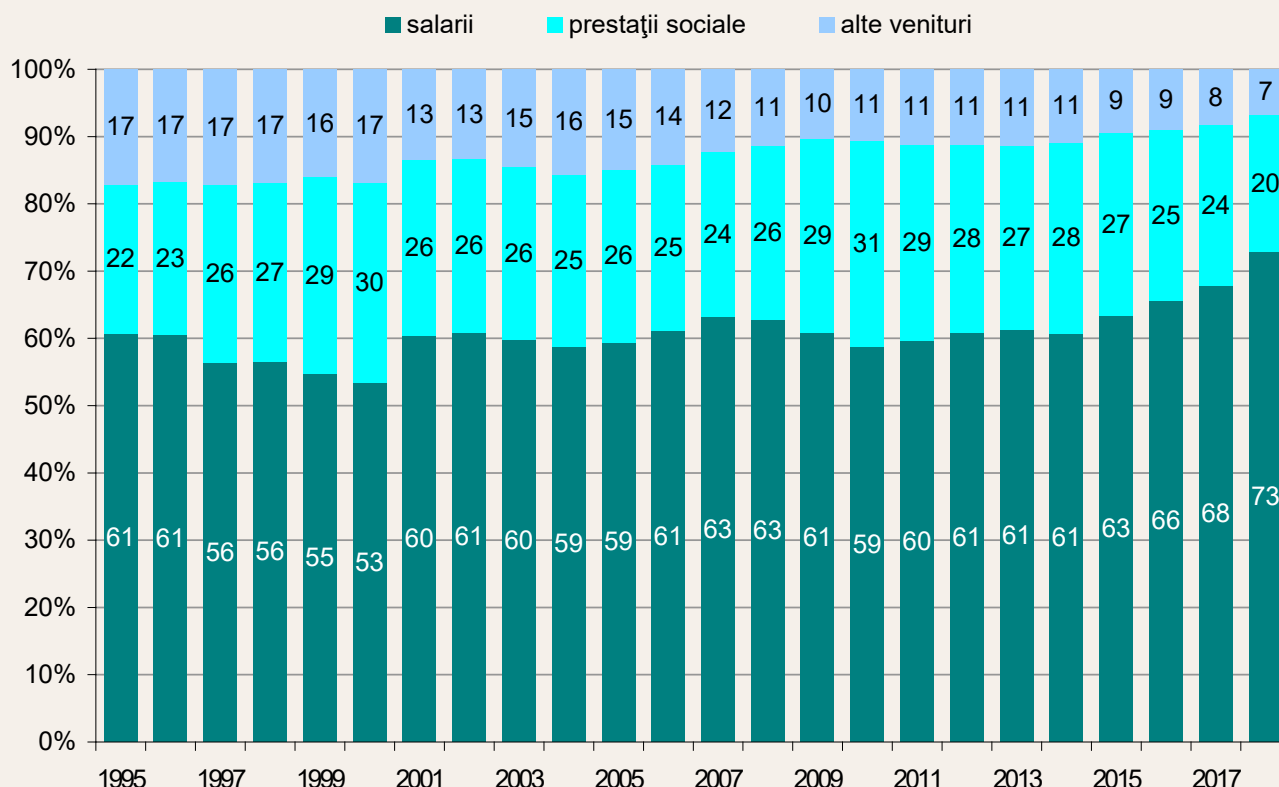
Pierderi de venituri primare din cauza pandemiei: grupurile afectate

Restrângerea activității economice și sociale – ca urmare a regulilor de izolare și distanțare fizică și socială pentru a combate răspândirea virusului – are drept efect și scăderea veniturilor populației.

Cei mai afectați sunt:

- cei care și-au pierdut locurile de muncă:

FIGURA 8. STRUCTURA RELATIVĂ A VENITURILOR BĂNEȘTI ALE POPULAȚIEI 1995-2018

Sursa: Anuarul Statistic al României 1996-2019

TABEL 4. PONDEREA GOSPODĂRIILOR CARE NU AU PUTUT EFECTUA LA TIMP UNELE CHELTUIELI

anul	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
procente	23,8	33,0	31,7	36,7	35,9	36,5	36,7	37,6	32,2	33,6	31,7	30,0

Sursa: INS, baza Tempo, matrice CAV101C

circa un sfert de milion de persoane au fost disponibilizate²⁵;

- salariații care au intrat în șomaj tehnic: peste un milion de persoane au avut contractul de muncă suspendat²⁶;
- persoanele în ocupare informală (adesea și precară), subocupare și/sau ocupare în agricultura de subzistență, al căror număr precis rămâne necunoscut;
- persoanele care s-au întors recent din străinătate și care nu au venituri, numărul precis al acestora nefiind cunoscut.

În lipsa alternativelor precum șomajul tehnic, adresate doar celor de pe piața formală a muncii, riscul social, chiar de supraviețuire, este și mai ridicat pentru ultimele două categorii.

Sistemul de protecție socială are rolul de a compensa pentru pierderile de venituri primare prin cele două componente ale sale: asigurările sociale și asistența socială.

3. Sistemul de protecție socială

3.1 Asigurările sociale

Asigurările sociale reprezintă principala componentă a sistemului de protecție socială. În anul 2018, raportul în privința cheltuielilor publice sociale după destinație era de aproximativ 75% pentru asigurările sociale, 25% pentru asistența socială. Dintre cheltuielile publice sociale, pensiile au reprezentat 8,7% din PIB, sănătatea 4,4%, iar șomajul numai 0,1%²⁷.

Șomajul tehnic în perioada de stare de urgență și cea de după

Principala măsură de politici sociale în perioada stării de urgență a fost introducerea șomajului tehnic, plătit de stat, ca formă de protecție socială pentru salariații cărora le-a fost suspendat contractul de

muncă, dar și protecție economică pentru angajatori. În esență, măsura încearcă să „îndiguiască” efectele negative ale pandemiei, astfel încât să fie păstrate locurile de muncă. În forma sa obișnuită, șomajul tehnic a fost utilizat în industrie atunci când erau goluri de producție cauzate de lipsa de materii prime sau de comenzi. În forma actuală, este o măsură neconvențională.

În perioada stării de urgență „indemnizațiile de care beneficiază salariații se stabilesc la 75% din salariul de bază corespunzător locului de muncă ocupat și se susține din bugetul asigurărilor pentru șomaj, dar nu mai mult de 75% din câștigul salarial mediu brut prevăzut de Legea 6/2020 a bugetului asigurărilor sociale de stat pe anul 2020”²⁸. Valoarea câștigului mediu brut pe economie pentru luna februarie a anului 2020 a fost de 5.243 lei, iar cel net de 3.202 lei²⁹. O serie de reglementări ulterioare au venit în sprijinul angajatorilor afectați de pandemie. O problemă în raport cu acordarea șomajului tehnic o reprezintă măsura în care sunt acoperite toate domeniile economice afectate.

O categorie expusă riscului de sărăcie sau excluziune socială e constituită din persoanele încă aflate în șomaj tehnic care, în cazul încetării contractului de muncă, nu vor fi eligibile pentru șomaj, deoarece sunt angajate de mai puțin de 12 luni. În acest caz, singura măsură de protecție socială disponibilă pentru o parte dintre aceste persoane ar fi ajutorul social pentru venitul minim garantat. Totodată, în ipoteza iminentă a contracției economiei, vor rămâne neacoperiți de măsuri de protecție socială și cei încă în șomaj tehnic, dar care nu sunt eligibili pentru venitul minim garantat și care nu vor reuși să își găsească un loc de muncă. Anticipăm adăugarea unor noi categorii de lucrători vulnerabili precum cei din întreprinderile care se vor restructura sau chiar desființa.

Probleme actuale ale asigurărilor sociale

Efectele socio-economice ale pandemiei conduc la două categorii de probleme în ceea ce privește asigurările sociale, fie ele de șomaj, de sănătate sau de vârstă:

- riscul pierderii accesului la sistemul de asigurări, ca urmare a pierderii veniturilor din muncă; altfel spus, riscul scăderii accesului populației la asigurări sociale într-o perioadă de criză;
- presiunea financiară pe sistemele de asigurări sociale, care vor avea nevoie de suplimentarea veniturilor pentru a face față nevoilor asiguraților, printr-o combinație de creștere a contribuțiilor sociale și transferuri de la bugetul de stat.

Recomandări de politici în asigurările sociale

Indemnizația de șomaj la 1.000 lei / lunar.

Recomandăm mărirea cuantumului indemnizației de șomaj la 1.000 lei pe lună, ca măsură excepțională pentru o perioadă de 3-6 luni, cu posibilitatea prelungirii în funcție de evoluția epidemiologică și/sau socio-economică. Formula de calcul din lege prin raportarea la ISR să fie suspendată în această perioadă. Precizăm că nivelul de 1.000 de lei lunar este apropiat de pragul de 75% din salariul minim net.

Există două motive pentru care recomandăm ca indemnizația de șomaj să fie de 1.000 lei: (1) formula actuală de calcul, prin care maximul indemnizației de șomaj este sub 480 lei, adică mai puțin de 100 euro lunar; menținerea unei asemenea formule, bazată pe politicile de austeritate din 2010-2012 și pe nivelul veniturilor populației din urmă cu 10 ani, reprezintă un risc social major, în eventualitatea unui șomaj masiv provocat de recesiune; (2) raportarea indemnizației de șomaj la 75% din salariul minim a funcționat foarte bine timp de circa 20 de ani, chiar și în perioadele în care România înregistra peste un milion de șomeri³⁰.

De asemenea, recomandăm extinderea accesului la indemnizația de șomaj și pentru șomerii pe termen lung, care sunt înregistrați, dar care nu mai beneficiază de indemnizație de șomaj.

(Re)introducerea contribuției sociale de șomaj.

Contribuția de asigurări sociale de șomaj a fost eliminată la 1 ianuarie 2018 prin controversata „revoluție fiscală” din 2017. Până la acea dată, salariații contribuiau la fondul de șomaj cu 0,5% din salariul brut, iar angajatorii contribuiau cu echivalentul a 0,5% din salariul brut al angajatului. De la 1 ianuarie 2018, contribuția de șomaj din partea angajatului a fost anulată, iar cea din

partea angajatorului a fost contopită în noua contribuție asiguratorie pentru muncă. În condițiile unui șomaj de ordinul a sute de mii de persoane, fondul de șomaj nu va face față plăților³¹. În plus față de transferurile de la buget, recomandăm reintroducerea contribuției de șomaj. Ar fi o formă de solidaritate socială și de revenire la situația normală în care asiguratul contribuie direct la asigurările de șomaj.

Universalizarea accesului la sistemul public de asigurări de sănătate. Recomandăm universalizarea accesului populației la sistemul public de sănătate. Actualmente, persoanele neasurate nu pot beneficia decât de asistență medicală de urgență. Restrângerea accesului populației la îngrijire sanitară reprezintă un regres față de perioada comunistă și față de anii '90, când România avea un sistem universalist cvasi-gratuit, finanțat de la bugetul public, cu plată pentru anumite servicii la cerere și cu participare contributivă obligatorie pentru persoanele ce realizează venituri, în principal din muncă.

(Re)introducerea plății contribuției sociale de sănătate pentru pensionarii cu venituri mai mari de 3.200 lei lunar. Recomandăm reintroducerea plății contribuției de asigurări de sănătate de către pensionarii cu venituri (din pensie și orice alte surse) mai mari de 3.200 lei net lunar, valoarea salariului mediu net din februarie 2020.

3.2 Asistența socială

A doua componentă a sistemului de protecție socială, asistența socială cuprinde beneficiile sociale (transferuri în bani către persoane și familii) și serviciile sociale. Dintre beneficiile sociale, principalele două categorii sunt, de departe, cele pentru familie și copil, urmate îndeaproape de cele pentru persoane cu dizabilități.

Sistemul actual de beneficii sociale nu poate asigura suport rapid decât sub forma ajutoarelor de urgență. Acestea reprezintă o alternativă puțin eficientă și limitată sever de lipsa resurselor financiare ale bugetelor locale, mai ales în cazul localităților din zonele subdezvoltate și/sau cu număr mare de persoane în risc de sărăcie. Efectele socio-economice au condus la probleme specifice și la grupuri vulnerabile noi, care vor avea nevoie de sprijin acum și în perioada următoare.

Beneficii pentru familie și copil

Cheltuielile pentru beneficii sociale destinate protecției familiei și copilului s-au redus ca pondere din PIB în mod constant între 2010 și 2017, de la 1,7% la 1,1%³². În 2019, alocația de stat pentru copii reprezenta 37% din totalul cheltuielilor cu beneficiile sociale ale MMPS³³. Datele finale ale execuției bugetare 2019 vor arăta dacă a avut loc sau nu o creștere ușoară a ponderii în PIB a acestor beneficii, ca urmare a creșterii alocației de stat pentru copii (sub 18 ani). În 2018, ponderea în PIB a fost de 1,2%³⁴.

Nivelul redus al finanțării pentru beneficii sociale, în special al celor destinate protecției familiei și copilului, reprezintă o sursă majoră în eficiența redusă a sistemului de protecție socială în ansamblul său. Sistemul de asistență socială manifestă un dezechilibru major între cele două componente ale sale, beneficii și servicii, în favoarea sistemului de beneficii. În plus, nivelul protecției sociale oferite de beneficii apare ca discutabil. Îngrijorător, copiii sunt printre categoriile cele mai expuse riscurilor sociale. În 2018, 38,1% dintre copii din România se aflau în risc de sărăcie sau excluziune socială³⁵.

Beneficii pentru persoanele cu dizabilități

Cheltuielile cu beneficiile sociale pentru persoanele cu dizabilități aproape s-au înjumătățit, ca pondere în PIB, de la 1,6% în 2010 la 0,9% în 2017. Alocările reprezintă mai puțin de jumătate din media europeană pentru acest tip de beneficii³⁶. În 2018, ponderea în PIB a fost de 1,1%³⁷. Concomitent cu reducerea efortului statului pentru protecția socială a persoanelor cu dizabilități, se constată o creștere a numărului de persoane înregistrate de la aproape 500.000, la finalul anului 2016, la aproximativ 850.000 în 2019; persoanele cu vârsta de peste 50 de ani reprezintă peste 70% din totalul persoanelor cu dizabilități³⁸. În 2019, ponderea persoanelor cu handicap accentuat era de aproape 50% din total, iar cele cu handicap grav de circa 40%; diferența era formată din persoanele cu handicap mediu și ușor³⁹. Restricțiile impuse de pandemie accentuează vulnerabilități cu care se confruntă persoanele cu dizabilități, fie prin riscul pierderii veniturilor din muncă, fie prin diminuarea oportunităților pentru sprijin în familie sau comunitate din cauza regulilor de distanțare fizică și socială, fie din pricina riscurilor sporite în instituții pentru persoanele cu dizabilități instituționalizate.

Beneficii bazate pe testarea mijloacelor. Venitul minim garantat în condițiile actuale

Ajutorul social pentru asigurarea venitului minim garantat (VMG) reprezintă un beneficiu social care se acordă pe baza testării mijloacelor de trai. Valoarea VMG variază în funcție de dimensiunea familiei: de la 141,5 lei pentru o persoană singură până la 527 lei pentru o familie formată din 5 persoane (pentru fiecare persoană peste pragul de 5 se acordă câte 36,5 lei)⁴⁰. În plus, beneficiarii de VMG primesc asigurare medicală. Cel mai important instrument pentru asigurarea protecției persoanelor și familiilor sărace, VMG este insuficient și inflexibil. În 2019, numărul beneficiarilor de ajutor social pentru asigurarea VMG a fost de 175.990 (familii și persoane singure)⁴¹.

Evaluările impactului VMG⁴² sugerează că gradul de acoperire, adecvare și absorbție era deja scăzut, mai ales în contextul ultimelor modificări ale Legii 416/2001⁴³, care au impus noi condiționalități. Gradul scăzut de acoperire are în vedere faptul că, din totalul celor care ar avea nevoie, numai o parte primesc beneficii. Nivelul redus de adecvare se referă la faptul că nivelul VMG nu reușește să asigure cel puțin subzistența și să evite sărăcia. Sumele alocate sunt reduse, întrucât ponderea persoanelor eligibile care aplică pentru VMG este mică.

Condițiile restrictive, care au intrat în vigoare la finalul anului 2018, au avut ca efect și reducerea dependenței de ajutoare sociale. Aceasta explică, în parte, scăderea cu 13% a numărului de beneficiari în cursul anului 2019⁴⁴. Modificarea a fost adoptată în contextul în care România avea una dintre cele mai scăzute alocări pentru protecția socială din UE (Figura 7). Datele MMPS arată că ponderea cea mai mare a beneficiarilor VMG se înregistrează în județele cele mai slab dezvoltate economic (Vaslui, Teleorman, Mehedinți) sau cele în care economia creează puține oportunități pentru cei cu nivel redus de calificare⁴⁵.

Beneficiarii VMG își completează veniturile din muncă, în special în agricultura de subzistență și/sau alte activități informale, cu păstrarea valorii veniturilor totale eligibile pentru acordarea VMG. În contextul măsurilor de izolare și distanțare fizică și socială, suplimentarea veniturilor din muncă este foarte dificilă, lucru care îi vulnerabilizează și mai mult pe beneficiarii de VMG.

Sistemul de acordare a VMG nu are flexibilitatea necesară pentru a asigura suport imediat și adecvat pentru aceste categorii vulnerabile și care nu sunt

eligibile pentru șomaj tehnic sau alte forme de suport. Accesul la ajutor social este gândit pentru categorii sociale fără venituri și care nu dețin bunuri sau valori. Calculul ajutorului social este bazat pe o contabilizare strictă prin anchetă socială a bunurilor și valorilor. Formula de calcul penalizează chiar și deținerea unor bunuri de strictă necesitate, prin reducerea cuantumului de ajutor social sau chiar pierderea acestuia.

Cuantumul VMG nu a mai fost modificat din 2012, an în care a fost calculat prin raportarea la indicatorul social de referință (ISR). În timp, a rezultat o depreciere semnificativă a valorii reale în raport cu salariul mediu net. Dacă în 2012 VMG pentru un beneficiar echivala cu 15% din salariul mediu net, în 2018 a scăzut până la aproximativ 10%. De altfel, conform proiectului de lege pentru modificarea și completarea OUG 217/2000 privind aprobarea coșului minim lunar, o gospodărie de mărime medie cu doi salariați adulți și doi copii în întreținere ar avea nevoie de 2.304 lei lunar pentru nevoile de bază⁴⁶. Cuantumul VMG se situează chiar și sub pragul sărăciei extreme calculat de Banca Mondială (BIRD) la 1,9 dolari pe zi pentru o persoană la paritatea puterii de cumpărare 2011⁴⁷.

Un aspect pozitiv pentru familiile cu copii este că pentru calculul VMG nu sunt cumulate și beneficiile pentru copil sau cele pentru familiile cu venituri reduse. Pe de altă parte, beneficiile sociale se dovedesc a fi insuficiente pentru reducerea sărăciei familiilor cu copii⁴⁸. În cazul familiilor beneficiare, sancționarea adultului care refuză un loc de muncă sau care, din diverse motive, nu participă la activitățile planificate de primărie, are efecte și asupra copiilor, prin reducerea veniturilor. Legislația revizuită nu face niciun fel de referire la copii sau la modul în care aceștia ar trebui protejați deopotrivă de eventuale decizii arbitrare ale autorităților locale care gestionează ajutorul social sau de neglijența adultului beneficiar de ajutor social care nu își îndeplinește obligațiile de muncă prevăzute de lege.

Serviciile sociale

Nivel slab de dezvoltare. Una dintre problemele fundamentale ale sistemului de asistență socială este lipsa acută de personal de specialitate, mai ales în mediul rural și în orașele mici. După Revoluție, sistemul universitar a format peste 45.000 de absolvenți de la reînființarea învățământului de

asistență socială. Cu toate acestea, un număr foarte redus de servicii sociale din localitățile rurale și cele urbane mici au încadrați asistenți sociali cu studii de specialitate. Cele mai multe servicii publice de asistență socială (SPAS) din mediul rural sau din orașele mici funcționează cu personal calificat în alte domenii și care, de cele mai multe ori, are și alte atribuții în aparatul primăriei. Descentralizarea excesivă, prin transferul responsabilității financiare, a contribuit la menținerea subdezvoltării serviciilor sociale, în special în localitățile aflate în zone subdezvoltate economic. Confruntate cu o dublă provocare – număr mare de persoane vulnerabile, bugete locale insuficiente -, aceste localități au optat pentru nivel minim de organizare. Astfel de servicii sociale organizate la nivel local sunt slab dezvoltate, deprofesionalizate și fără resursele necesare.

Modul în care sunt alocate resursele pentru funcționarea sistemului de servicii sociale este, probabil, cel mai important factor al dezechilibrelor existente între localități și între nivelul local și cel județean în ce privește standardul serviciilor furnizate. Finanțarea serviciilor comunitare se realizează de la nivelul bugetelor locale, obligație menționată explicit în legea asistenței sociale. Consecințele lipsei de finanțare locală se reflectă în dezechilibrele urban / rural și cele regionale în privința profesionalizării serviciilor comunitare, cu costuri transferate către DGASPC-uri. Acestea sunt puse în situația de a asigura servicii sociale pentru cazuri acutizate, intervenții realizate cu costuri considerabil mai mari decât în cazul în care s-ar fi oferit suport în mod preventiv.

Personal insuficient. Realizarea anchetelor sociale pentru acordarea beneficiilor sociale bazate pe testarea mijloacelor se numără printre atribuțiile principale ale autorităților administrației publice locale⁴⁹. În 2017 au fost adoptate prevederi legislative de simplificare a anchetei sociale atât pentru acordarea ajutorului social (VMG), a alocației pentru susținerea familiei și a ajutorului pentru încălzirea locuinței, cât și pentru acordarea ajutoarelor de urgență⁵⁰. Există însă și alte situații care impun realizarea anchetei sociale (ex., procedura pentru cazurile de divorț în cazul familiilor cu copii minori).

Numărul asistenților sociali disponibili pentru realizarea anchetelor sociale este evaluat ca insuficient⁵¹. Efectivul scăzut de personal alocat domeniului social are impact și asupra evitării abuzurilor și a fraudelor în accesarea diferitelor măsuri de protecție socială. În cazul scăderii veniturilor pentru o parte din populație și a unei

TABEL 5. CĂMINE PENTRU PERSOANE VÂRSTNICE, PUBLICE ȘI PRIVATE

număr de...	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
unități	123	149	175	203	229	246	312	369	406
locuri medie lunară	7.614	8.267	9.461	11.584	12.016	12.620	15.471	17.289	18.615
beneficiari	6.774	7.379	7.879	9.542	9.826	10.549	13.145	14.590	15.885
cereri în așteptare	2.915	2.726	3.057	2.609	2.936	2.370	2.797	2.392	2.215

Sursa: Anuarul Statistic al României 2019

posibile reveniri masive din străinătate, anticipăm o creștere a solicitărilor pentru realizarea anchetelor sociale.

Prin urmare, *ideea introducerii de noi beneficii sociale pe baza testării mijloacelor nu este practică*, deoarece (1) nu există suficienți asistenți sociali pentru anchetele sociale și (2) pandemia împiedică realizarea anchetelor sociale.

Căminele pentru vârstnici și cantinele sociale. În contextul îmbătrânirii populației României, numărul cererilor pentru un loc în căminele pentru persoanele vârstnice continuă să crească, disproporționat în raport cu numărul existent de locuri (Tabel 5). Dintre cele 553 de cămine licențiate la data de 13.04.2020, circa o cincime sunt de stat⁵². Pe termen mediu și lung, nevoile de servicii sociale pentru vârstnici vor fi tot mai mari, iar problema socială a îngrijirii vârstnicilor va căpăta amploare.

Pe fondul incidenței crescute a deceselor cauzate de coronavirus în rândul vârstnicilor, în special cu comorbidități, este salutară adoptarea Ordonanței militare 8 de susținere a activității căminelor pe perioada stării de urgență. Finalul stării de urgență reclamă un set de măsuri pentru continuarea activității, mai ales a celor de stat. În cazul căminelor private, care găzduiesc mai mult de jumătate dintre beneficiari, reducerea sau pierderea veniturilor aparținătorilor sau chiar a aparținătorilor înșiși ar putea genera incapacitate de plată, situație dramatică pentru persoanele vârstnice. Rămâne deschisă problema numărului insuficient de locuri în căminele pentru persoanele vârstnice, publice și private, în raport cu cererea actuală și cea viitoare.

Recomandăm furnizarea unor astfel de servicii sociale publice în județele în care acum acestea nu există: Bihor și Satu Mare. De asemenea, recomandăm stimularea înființării unor astfel de servicii sociale private în județele care încă nu au așa ceva (Călărași, Mehedinți, Olt, Teleorman și Vrancea) și/sau extinderea celor publice.

În rândul măsurilor ce se impun la finalul stării de urgență, se numără și identificarea mecanismelor de susținere a serviciilor de îngrijire la domiciliu, în special pentru persoanele dependente fără aparținători, vârstnice și nu numai. Din cele 259 de astfel de servicii sociale licențiate la data de 13.04, doar 68 sunt publice⁵³. Recomandăm furnizarea acestor servicii sociale în regim public în județe în care în prezent lipsesc (Arad, Bihor, Brăila, Dâmbovița, Harghita, Iași, Ilfov, Prahova, Vâlcea și Vrancea) și în regim privat în județe în care acum nu există (Botoșani, Călărași, Giurgiu, Gorj, Ialomița, Mehedinți, Teleorman și Tulcea).

În ce privește cantinele sociale⁵⁴, la data de 13.04 erau licențiate 131, dintre care 61 publice. Județele fără cantine sociale sunt Bacău și Dolj. În 12 județe⁵⁵ există câte o singură cantină socială publică licențiată. O singură cantină socială privată funcționează în Argeș și Tulcea⁵⁶. Ne așteptăm la o creștere a cererilor din partea potențialilor beneficiari, atât în regim gratuit, cât și contra cost. Recomandăm înființarea unor cantine sociale, în special în județele unde nu există în acest moment sau există doar una. De asemenea, ar trebui dezvoltate și serviciile mobile de distribuție a hranei.

Conform Legii 292/2011 a asistenței sociale, grupul vulnerabil include „persoane sau familii care sunt în risc de a-și pierde capacitatea de satisfacere a nevoilor zilnice de trai din cauza unor situații de boală, dizabilitate, sărăcie, dependență de droguri ori a altor măsuri care conduc la o vulnerabilitate economică și socială”. Principalele grupuri vulnerabile potențial eligibile pentru beneficiile de asistență socială și serviciile sociale care sunt cuprinse în legea din 2011: persoanele fără adăpost; persoanele cu dizabilități; persoanele vârstnice; persoanele, familiile, grupurile și comunitățile aflate în situații de dificultate; persoanele care și-au pierdut total sau cel puțin jumătate din capacitatea de muncă; victimele traficului de persoane; persoanele private de libertate; copilul lipsit temporar sau definitiv de

ocrotirea părinților; persoanele infectate cu HIV sau bolnave de SIDA; persoanele vârstnice dependente⁵⁷. În contextul restricțiilor cauzate de epidemie, vulnerabilitățile acestora sunt mult mai ridicate.

Apar noi grupuri vulnerabile în fața efectelor socio-economice ale pandemiei. După ordinul de mărime al persoanelor din aceste grupuri, ele pot fi împărțite în două sub-categorii:

Grupuri vulnerabile cu număr ridicat de persoane:

- *cei care și-au pierdut sursa de venit, dar nu primesc indemnizația pentru șomaj tehnic; de exemplu: persoane care au luat ori au fost forțate să își ia concediu fără plată, dar al căror contract de muncă nu a fost suspendat;*
- *persoanele care și-au pierdut sursa de venit, dar nu sunt eligibile pentru indemnizația de șomaj, deoarece nu sunt parte din sistemul asigurărilor de șomaj;*
- *șomerii pe termen lung; nu mai sunt parte din sistemul asigurărilor de șomaj și sunt puțin sau deloc angajabili în condiții de recesiune;*
- *persoanele sărace care nu sunt eligibile pentru venitul minim garantat sau ajutor de urgență; cel mai probabil, acestea sunt persoane cu nivel redus de educație, din mediul rural, puțin sau deloc angajabili;*
- *cetățeni români reveniți din străinătate, care și-au pierdut sursa de venit și care nu dispun de venituri sau economii pentru a se susține mai mult de câteva săptămâni; aceste persoane nu sunt parte din sistemul asigurărilor de șomaj din România sau din țara de revenire.*

Grupuri vulnerabile cu număr relativ mai restrâns de persoane:

- *beneficiarii de servicii sociale oferite de centre care s-au închis sau și-au redus activitatea (centre de zi, servicii de îngrijire la domiciliu), în special cele ale furnizorilor privați care nu mai pot acoperi costurile prin pierderea unora dintre sursele de venit (cum ar fi donații, proiecte); exemplu: copiii cu autism duși la centre de zi ne-guvernamentale;*

- *persoanele vârstnice fără aparținători sau alte categorii de beneficiari ai centrelor rezidențiale, date afară din aceste centre din cauza îmbolnăvirilor înregistrate în căminele de bătrâni.*

Recomandări de politici în asistența socială

În contextul pandemiei, recomandăm patru măsuri, adresate în special noilor grupuri vulnerabile: două imediate, două într-un orizont de timp de 6-12 luni.

VMG la valoarea de 1.000 lei / lunar, în mod excepțional, pe perioada următoarelor trei luni.

Recomandăm ca ajutorul social pentru asigurarea venitului minim garantat (VMG) să fie mărit la valoarea de 1.000 lei / lunar per beneficiar/petent în perioada următoarelor 3 luni, indiferent de numărul de persoane din gospodărie.

Formula de calcul din lege prin raportarea la ISR să fie suspendată în această perioadă. După 3 luni, în funcție de evoluția epidemiologică și socio-economică, guvernul fie poate reveni la formula de calcul din lege prin raportarea la ISR, fie poate revizui VMG. Obligațiile de muncă ale beneficiarilor VMG să fie decalate până după trecerea crizei epidemiologice.

Propunerea noastră prezintă o serie de avantaje:

- este ușor de aplicat: VMG este cunoscut de populație și administrație, nu necesită noi reglementări legislative;
- este predictibilă, fiind pe o perioadă determinată;
- este acordată pe bază de cerere în perioada pandemiei, dar permite testarea ulterioară a mijloacelor (ancheta socială) după încetarea acesteia.

Suplimentarea bugetelor locale pentru ajutorul de urgență. Recomandăm ca primăriile (bugetele locale) să fie sprijinite, pe următoarele 3 luni, printr-o linie specială de finanțare din partea guvernului (de la bugetul de stat) pentru suplimentarea fondurilor pentru ajutoarele de urgență. Prin propunerea noastră, cuantumul ajutorului de urgență rămâne neschimbat, doar se mărește numărul potențial de beneficiari. În mod obișnuit, ajutorul de urgență este plătit din bugetul local.

De asemenea, se pot introduce unele reglementări privind reducerea birocrăției în acordarea ajutorului de urgență, care să permită primarilor să ajute rapid persoanele aflate în dificultate. Asemenea VMG, ajutorul de urgență prezintă avantajul unui instrument care deja există, relativ ușor de aplicat în plan local. Printre potențialii beneficiari avem în vedere atât rudele supraviețuitoare ale celor decedați din cauza Covid-19, cât și alte grupuri vulnerabile, care nu pot accesa VMG ori indemnizația de șomaj.

Revizuirea legii asistenței sociale. Legea 292/2011 a fost elaborată într-un cu totul alt context economic și social și nu mai corespunde realităților României anului 2020. Legea rămâne tributară politicilor de austeritate din perioada 2010-2012. Austeritatea este contraproductivă economic, dezbină grupurile, categoriile și clasele sociale, scade coeziunea socială, mărește tensiunile sociale și stimulează emigrarea ca răspuns la nivelul scăzut al calității vieții din țară. Noul context social reclamă o cu totul altă politică de răspuns.

Noile strategii sectoriale din domeniul social pentru cadrul financiar multi-anual UE 2021-2027. Anul 2020 reprezintă ultimul an de implementare pentru numeroase strategii sectoriale din domeniul social, elaborate pentru cadrul financiar multi-anual UE 2014-2020⁵⁸. Recomandăm ca noile strategii sectoriale să fie regândite de la zero, fundamentate pe identificarea noilor vulnerabilități, a măsurilor de protecție socială adecvate și a nevoilor de investiție în capitalul uman, precum și proiectarea resurselor financiare și umane necesare.

4. Relansarea economiei și finanțarea protecției sociale în condițiile de creștere a deficitului public

Criza provocată de pandemie reclamă intervenția masivă a statului pe mai multe paliere: susținerea sistemului sanitar, combaterea răspândirii epidemiei, susținerea agenților economici, protecția socială a populației și relansarea economiei. Este clar că economia va intra într-o recesiune, doar amploarea recesiunii rămânând, deocamdată, o necunoscută. Știm însă că *deficitul public va crește, atât în termeni absoluți, cât și relativi* (un deficit mai mare, raportat la un PIB mai mic).

Recesiunea 2009-2010 ne-a „predat” o lecție importantă: să nu facem confuzie între cauză și efect. Atunci, ca și acum, deficitul reprezintă efectul, nu cauza recesiunii. Prioritatea va consta în relansarea economiei și protecția socială. Cu toate acestea, *finanțarea deficitului rămâne o problemă sensibilă*. Dacă deficitul anului 2020 urcă în intervalul de 15-20 de miliarde de euro, se pune problema de unde va reuși România să găsească surse de finanțare de un asemenea volum și, secundar, la ce dobândă.

4.1 Finanțarea externă a deficitului

Experiența celor 6 crize din ultimii 100 de ani și, îndeosebi, a celor trei de după 1990 ne arată că România va trebui să recurgă la finanțarea externă a deficitului. Din aceste motive, pentru finanțarea externă a deficitului recomandăm:

1. **Demersuri politice intense la nivelul UE**, în special în cadrul Consiliului European și prin dialog direct cu Comisia Europeană, *pentru susținerea economică a României și a restului statelor din Est*, care nu sunt parte a zonei euro; această susținere economică poate îmbrăca mai multe forme:
  - finanțarea deficitului prin sumele necheltuite de către România din cadrul exercițiului financiar multi-anual 2014-2020, inclusiv a sumelor dezangajate și permisiunea de a realoca sume din fondurile europene pentru alte destinații, respectiv combaterea coronavirus și a efectelor socio-economice ale pandemiei;
  - ajutor financiar extraordinar din partea Comisiei Europene și din partea Băncii Centrale Europene (BCE), inclusiv printr-un acord formal de susținere – prin cumpărare de titluri de stat de către BCE – a statelor membre UE, care nu fac parte și din zona euro;
  - negocierea bugetului multi-anual UE 2021-2027, astfel încât fondurile europene să fie alocate, în principal, pentru transferuri de capital (bunuri de natura investițiilor care contribuie la formarea brută de capital fix în sectorul public și privat) și recuperarea decalajelor de dezvoltare.

Pentru UE, criza coronavirus reprezintă un test suprem al solidarității europene și al

TABEL 6. INVESTIȚII BEI ÎN EUROPA CENTRALĂ ȘI DE EST 1977-2020

țara	total investiții miliarde euro	investiții pe an miliarde euro/an	total investiții pe locuitor euro/locuitor
Slovenia	6,85	0,16	€ 3.292
Ungaria	19,55	0,65	€ 2.000
Cehia	20,23	0,72	€ 1.900
Polonia	68,62	2,29	€ 1.807
Croația	6,6	0,15	€ 1.619
Slovacia	7,88	0,28	€ 1.446
Bulgaria	4,9	0,18	€ 700
România	12,94	0,45	€ 667

Sursă: BEI, eib.org/en/projects/regions/european-union/index.htm, accesat 9.4.2020

capacității de a realiza promisiunea unei mai bune gestiuni a marilor crize prin exercitarea în comun a suveranității.

- 2. Inițierea, de urgență, de negocieri cu Fondul Monetar Internațional pentru un acord de împrumut.** În afara deficitului public, România va trebui să găsească resurse și pentru susținerea balanței de plăți externe, aria de responsabilitate a Fondului Monetar Internațional (FMI). *Apreciem că este în interesul României să înceapă negocierile cu FMI cât de curând cu putință.* Spre deosebire de situațiile uzuale, când statele în nevoie de împrumut sunt cele sub presiune, acum FMI se confruntă el însuși cu presiunea de a gestiona o criză economică globală și de arăta că este capabil să răspundă adecvat provocării. Câtă vreme criza medicală nu este încheiată, poziția de negociere a României este mai bună. Cu toate rezultatele controversate și criticabile ale implicării FMI în elaborarea și executarea strategiei tranziției, Guvernul are datoria de a încerca să obțină de la FMI cei mai favorabili termeni pentru România. În termen practici, aceasta înseamnă o ruptură cu politicile neo-liberale, de austeritate, asociate împrumuturilor FMI. În martie 2020, ideea unui împrumut de la FMI beneficia de sprijin din partea a două treimi din populație⁵⁹.

- 3. Inițierea unor negocieri pentru acorduri de împrumut cu instituții financiare internaționale specializate în finanțarea de mari proiecte, precum Banca Europeană de Investiții (BEI), Banca Europeană de**

Reconstrucție și Dezvoltare (BERD) și Banca Mondială (BIRD) pentru finanțarea unor lucrări de investiții publice care să stimuleze relansarea economiei. Istoric, finanțarea la dobânzi și în condiții avantajoase a marilor proiecte de investiții reprezintă aria de responsabilitate a celor trei instituții financiare internaționale. În condițiile presiunii extraordinare pe buget, România își va putea finanța o parte însemnată din cheltuielile de capital prin acorduri cu BEI, BERD, BIRD, precum și cu oricare alte instituții financiare internaționale, chiar și din afara Europei. Autoritățile centrale și locale trebuie să pregătească un portofoliu de proiecte, respectiv de obiective de investiții de interes național și local, să aibă pregătite procedurile și schimbările legislative pentru reducerea perioadei de timp pentru realizarea investițiilor publice, în special a achizițiilor. Dacă investițiile publice sunt lansate cu întârziere din motive de birocrăție și proceduri greoaie, atunci va fi îngreunată atât relansarea economiei, cât și posibilitatea păstrării în țară a unei părți din emigrația reîntoarsă în țară pe fondul pandemiei. De reținut că, în privința relației cu BEI și BERD, România are de recuperat față de vecinii săi (Tabel 6), fiind necesară reorientarea spre investiții cu potențial multiplicator în economie.

4.2 Impozitul de solidaritate

Intervenția pentru a salva cât mai multe vieți, deci cât mai mult din patrimoniul uman al României

– necesită un efort colectiv din partea tuturor membrilor societății. La baza efortului colectiv stau o serie de valori definitorii pentru noi ca societate: compasiunea, iubirea și solidaritatea față de semenii aflați în nevoie, afirmarea demnității umane. Transpunerea în practică a valorilor respective înseamnă participarea la un efort comun în lupta împotriva răspândirii pandemiei și a combaterii efectelor sale socio-economice. Cum această luptă are mare nevoie de resurse suplimentare, excepționale, contribuția în plan economic poate să fie și sub forma unui impozit de solidaritate.

Impozitul de solidaritate pe care îl propunem reprezintă un impozit direct pe o perioadă determinată, universal, fără nicio excepție, de la un anumit prag al veniturilor în sus, indiferent de sursa acestora. Impozitul de solidaritate ar include:

- veniturile din muncă
- veniturile din pensii
- veniturile din capital și proprietate

Pragul pe care îl propunem pentru impozitul de solidaritate este de 3.200 lei / lunar, respectiv valoarea salariului mediu net în februarie 2020. Tot ce depășește acest prag, indiferent de sursa de venit (salarii⁶⁰, pensii, chirii, dividende, rente), intră sub incidența impozitului de solidaritate. Cu alte cuvinte, primii 3.200 de lei de venit net (după plata contribuțiilor și a impozitului pe venit, în cazul salariilor și pensiilor) nu sunt impozitați deloc prin impozitul de solidaritate, ci numai tranșa de venit dincolo de pragul de 3.200 lei lunar. Cota de impunere poate fi stabilită de decidentul politic în funcție de criteriile fiscale și de rezervele de solidaritate ale societății.

Impozitul de solidaritate prezintă o serie de avantaje:

- are o perioadă determinată: de la câteva luni până la un an; spre deosebire de tăierile de salarii din anul 2010, oamenii vor avea orizontul revenirii la normalitate;
- este universal și cu adevărat solidar: toți cei cu venituri lunare nete de peste 3.200 lei plătesc, fără nicio excepție (este binecunoscut că prima excepție atrage după sine o sumedenie de alte categorii socio-profesionale);
- este moral dezirabil, deoarece este just ca

acei care au mai mult să contribuie mai mult; în acest fel, solidaritatea clamată de liderii politici îmbracă o formă concretă; e momentul să învățăm din lecțiile trecutului, iar costurile sociale ale crizelor să fie mai corect distribuite în populație, nu doar pe umerii celor cu venituri mici și medii;

- rezolvă temporar problema controversată a pensiilor „speciale”, fără a fi nevoie de revizuirea legislației acestora; și poate fi un exercițiu de utilă acomodare în vederea rezolvării definitive a problemei pensiilor „speciale”, prin impozitarea acestora;
- evită măsurile de austeritate, economic contraproductive, de tipul tăierilor de salarii din 2010, care dezbină societatea și incită grupuri și categorii socio-profesionale unele împotriva altora;
- este în linie cu măsura luată de guvernele din toate timpurile și toate locurile în situație de tip economie de război: obținerea de venituri fiscale excepționale prin impozite excepționale;
- este o formă compensatorie prin care „câștigătorii tranziției” dau ceva înapoi societății.

4.3 Politici privind pensiile și salariile

Invariabil, starea finanțelor publice sub impactul crizei coronavirus va pune în discuție sustenabilitatea indexării cu 40% a punctului de pensie și a recalculării pensiilor din 2021. Față de starea de încordare a bugetului general consolidat recomandăm:

- *abrogarea sau prorogarea legii pensiilor adoptate în 2019 și indexarea punctului de pensie cu valoarea inflației;*
- *în cazul legii salarizării unitare, creșterea de salarii doar pentru a compensa rata inflației;*
- *încetarea acordării indemnizației de hrană la finele anului 2020, conform legislației în vigoare;*
- *reintroducerea unei grile naționale unitare de salarizare pentru administrația publică locală;*

reamintim că, până la legea salarizării unitare din 2017, salariile din administrația publică locală nu erau stabilite de conducătorii administrației publice locale.

5. Starea de urgență și controlul social: aspecte sociale

Combaterea răspândirii pandemiei în perioada de stare de urgență include și măsuri de sancționare a abaterilor de la respectarea normelor de (auto) izolare pentru carantină și de la regulile de ieșire din casă. Inițial, măsurile de sancțiune au inclus avertismente, amenzi sau chiar privarea de libertate, raportat la răspunderea impusă de natură „disciplinară, civilă, contravențională sau penală”⁶¹. Ulterior, s-au adăugat și o serie de sancțiuni complementare, printre care confiscarea de bunuri sau chiar suspendarea temporară a activității⁶².

5.1 Distanțarea fizică și socială

Planificarea „statului acasă”. În condițiile unei șederi prelungite acasă, păstrarea unei stări psihice echilibrate devine o veritabilă provocare. Calitatea vieții este afectată de regulile și normele privind distanțarea fizică și socială, precum și restrângerea circulației persoanelor. Dacă munca de acasă s-a adaptat rapid noilor condiții, petrecerea timpului liber implică, în mare parte, utilizarea creativă a spațiului de acasă. O recomandare concretă: planificarea de activități diverse și, mai ales, deconectante, prin care se atenuează senzația trecerii timpului. Omul contemporan dispune de infinit mai multe opțiuni decât înaintașii săi: cititul, televizorul, vizionarea de filme (tv, dvd, internet, canale pay-per-view), posturile de radio, muzica, internetul, comunicarea cu cei apropiați prin telefon, internet și rețele sociale, activitățile de tip hobby, jocurile – de cărți, pe calculator ori console, jocuri de masă (boardgames) –, grădinăritul etc. În plus față de acestea, există două mențiuni speciale (1) pentru cei care au copii: este foarte important pentru cei mici să petreacă timp împreună, mai ales prin joacă; (2) pentru cei vârstnici sau singuri: este foarte importantă menținerea comunicării cu alte persoane.

Plata prin internet a utilităților și întreținerii, inclusiv pentru rude. Plata cu cardul și prin internet banking, precum și livrarea la domiciliu au crescut masiv în contextul pandemiei⁶³. Îndeosebi pentru

64% dintre rezidenții din mediul urban care locuiesc în blocuri de apartamente⁶⁴, *recomandăm plata prin internet banking și a facturilor de utilități ale rudelor vârstnice*, care de obicei locuiesc singure; dar și *plata întreținerii la bloc*, dat fiind că fiecare asociație de proprietari sau de locatari deține un cont bancar în care se poate face plata prin virament, fără a mai fi nevoie de contact fizic.

POS-uri la comercianți. Utilizarea cardului bancar pentru achiziționarea de bunuri, medicamente și alimente presupune prezența POS-urilor la comercianți. *Recomandăm adoptarea unor măsuri pentru creșterea disponibilității POS-urilor la comercianți* (inclusiv în piețe agroalimentare). Pe termen lung, *recomandăm o campanie de promovare a digitalizării, inclusiv în rândul pensionarilor*. Există situații care impun prezentarea talonului de pensie (ex., internarea). *Recomandăm, ca posibilă soluție la cerința de prezentarea a talonului, corelarea bazelor de date la nivel interministerial, astfel încât informațiile să fie transmise în format digitalizat.*

Vârstnicii și persoanele adulte cu dizabilități instituționalizate. Există categorii de persoane pentru care păstrarea distanței este mai greu de realizat din motive obiective: beneficiarii de servicii sociale cu cazare (ex., centre rezidențiale de tipul căminelor pentru persoane vârstnice, locuințe protejate, internate de tip social, adăposturi pentru noapte); beneficiarii unora dintre serviciile sociale fără cazare (ex., centrele de zi, centre de tip respiro pentru persoane cu dizabilități); bolnavii psihici internați; beneficiarii de îngrijiri paliative internați; beneficiarii de servicii sociale destinate combaterii violenței domestice sau prevenirii abandonului copiilor, precum și unii copii aflați în îngrijire maternală.

5.2 Configurația infracțiunilor, limitele controlului social

Perioada de pandemie aduce cu sine și o *nouă configurație a infracțiunilor*. Conform reprezentanților INTERPOL⁶⁵ și EUROPOL⁶⁶, s-au dezvoltat ori proliferat anumite forme de infracționalitate: traficul de produse medicale, de substanțe farmaceutice (unele contrafăcute) și de echipamente de protecție, furtul, înșelăciunea prin telefon, criminalitatea informatică (cybercrime), contrabanda cu migranți. Pe lângă acestea, autoizolarea populației la domiciliu crește riscul violenței. Serviciile de suport pentru victimele

violentei în familie din multe state au raportat creșterea solicitărilor de ajutor (Argentina, Canada, Franța, Germania, Spania, Marea Britanie), în unele cazuri până la 30-40% (Singapore, Cipru, Australia)⁶⁷.

În vederea respectării normelor impuse, cuantumul amenzilor a fost majorat substanțial față de valorile inițiale. Totuși, *amenzile ca măsură de control social* sunt *serios limitate* în cazul persoanelor sărace sau marginalizate, care nu le pot achita – persoane fără domiciliu și/sau acte de identitate, fără venituri salariale ori de altă natură, fără proprietăți, fără cont bancar etc. Această situație poate conduce la cumulara progresivă a unor amenzi, dar fără rezultat din perspectiva controlului social. În aceste cazuri, recomandăm ca amenzile să fie convertite în zile de muncă.

O altă limitare a controlului social derivă din efectivele insuficiente ale MAI, MApN, poliției locale etc., în raport cu nevoia de acoperire a populației și a teritoriului, mai ales în zonele rurale. Spre exemplu, în cazul focarului de la Țândărei, autoritățile locale au solicitat intervenția Poliției Române și a Armatei. Totuși, se ridică problema răspunsului în eventualitatea creșterii numărului de focare dincolo de limite la care efectivele forțelor de ordine și cele militare vor fi insuficiente.

O situație specială: persoanele încarcerate.

Potrivit datelor Administrației Naționale a Penitenciarelor (ANP), numărul persoanelor private de libertate din România a scăzut în ultimii ani de la 25.951, în septembrie 2017, la 20.792 în decembrie 2018 (ANP, 2019). În 7 aprilie 2020, conform datelor ANP, capacitatea unităților din țară era de 18.236 de locuri, iar efectivul era de 20.592 de persoane private de libertate⁶⁸. Aceștia li se adaugă persoanele aflate în arest la domiciliu. După natura infracțiunilor celor încarcerați, la data de 31.12.2018 situația era următoarea: infracțiuni contra persoanei (8.564), infracțiuni contra patrimoniului (7.705), infracțiuni privind codul rutier (1.414), infracțiuni privind traficul și consumul de droguri (858), infracțiuni de criminalitate organizată (217), infracțiuni de corupție (214), infracțiuni privind comerțul electronic (42), infracțiuni contra statului (1), alte infracțiuni (1.777)⁶⁹.

În contextul pandemiei, ONU a atras atenția statelor lumii asupra urgentării măsurilor de protecție a celor aflați în detenție⁷⁰. Unele state, precum Iranul, au eliberat deja deținuți. Încarcerarea unor noi persoane expune persoanele private de libertate la pericolul infectării și răspândirii rapide din cauza

condițiilor specifice detenției. Pe de altă parte, adoptarea măsurii de eliberare a deținuților ridică problema accesului la mijloacele de bază necesare traiului (locuință, venit), a săvârșirii unor noi infracțiuni și delikte și, mai ales, a nivelului scăzut de suport din partea populației pentru eliberarea, chiar și temporară, din închisori a deținuților pe perioada pandemiei. În definitiv, sunt persoane care au greșit față de societate, iar disponibilitatea majorității populației de a trece cu vederea acest fapt este mică sau inexistentă.

Una dintre primele măsuri de protecție a persoanelor încarcerate este identificarea canalelor de posibilă infectare. Din acest punct de vedere se impune atât atenție pentru cadrele angajate în penitenciare, cât și limitarea – până la eliminarea – vizitelor aparținătorilor. Un alt aspect este legat de desfășurarea activităților economice cu deținuți în afara sediului penitenciarelor. O situație specială o reprezintă penitenciarele cu sistem deschis și semi-deschis. Potrivit datelor ANP, structura efectivelor în regim deschis era de 1.772 de deținuți în 31.12.2008, respectiv 3.480 în 31.12.2018. Pe perioada stării de urgență se poate modifica regimul acestora în sensul restrângerii libertății de circulație în vederea prevenirii infectării cu coronavirus.

Recomandăm ca ANP să ia considerare două direcții complementare de acțiune. Prima este cea de a se autoizola ca unitate, după modelul recomandărilor date pentru centrele rezidențiale de tipul căminelor pentru bătrâni. A doua direcție constă în pregătirea unui set de măsuri și proceduri în cazul îmbolnăvirii în masă într-un penitenciar. Un asemenea caz ar pune la grea încercare sistemul sanitar, deja aflat sub presiune maximă.

5.3 Menținerea sprijinului populației pentru măsurile de combatere a pandemiei

Campania de informare #stațiacasă. Pe măsură ce se prelungește starea de urgență, considerăm că este necesară o îmbunătățire a campaniei publice de informare și comunicare strategică pentru a face izolarea și distanțarea mai suportabile de către populație⁷¹.

La nivel internațional, două au fost strategiile de comunicare guvernamentală cel mai frecvent utilizate: (1) deschidere și transparență totală privind situația sanitară și economică, precum și folosirea

unui stil de comunicare descentralizat, respectiv (2) control centralizat asupra informației și a modalităților de comunicare.

România face parte din a doua categorie. Comunicarea se realizează prin intermediul unei structuri puternic centralizate, cu un număr redus de persoane (reprezentanți ai autorităților) și un stil mai degrabă militar, concentrat pe oferirea de informații oficiale, descriptive, dar fără să ofere în același timp sprijin emoțional. Spre exemplu, simpla menționare repetitivă în dispozițiile finale ale ordonanțelor militare că furnizorii de servicii media audiovizuale au obligația de a informa publicul apare ca insuficientă. Sunt de remarcat atenția deosebită pe care structura centralizată de comunicare o arată controlului fenomenului #fakenews, în principal pe internet și rețelele de socializare, și utilizarea într-o mai mare măsură a canalelor clasice TV decât pe internet/digitale (ex., social media, în special Facebook, cea mai populară rețea de socializare din România).

Recomandăm un parteneriat între guvern, mediul privat (agenții de publicitate) și cel universitar și de cercetare de specialitate (comunicare, psihologie, sociologie, educație fizică și sport). De asemenea, recomandăm și lărgirea mediilor de difuzare a mesajului #stațiacasă și pe internet, prin reclame pe rețelele sociale și site-uri precum youtube, precum și folosirea unei abordări care să facă apel într-o mai mare măsură la emoții pozitive.

Principalele stații TV au lansat propriile campanii de informare și sprijinire a populației, care folosesc în principal o abordare emoțională pozitivă (cele mai notabile exemple fiind ProTV, Digi24 și Antena 1). Acestea însă se află în opoziție vizibilă fie cu caracterul mai degrabă pur informativ al emisiunilor dedicate pandemiei, bazat pe preluarea știrilor oficiale și fără explorarea potențialului de soluționare a problemelor specifice izolării la domiciliu în această perioadă, fie cu stilul senzațional, bazat pe apelul la emoții negative (ex. teamă, incertitudine).

Menținerea sprijinului populației, în paralel cu elaborarea strategiei privind ieșirea din starea de urgență. Care este limita de sprijin din partea populației pentru combaterea răspândirii pandemiei prin măsurile de restrângere a circulației, de distanțare și izolare fizică și socială? Altfel spus, ce se întâmplă dacă, după un anumit număr de săptămâni, „se umple paharul” și populația, pur și simplu, nu mai suportă regimul de distanțare și izolare fizică și socială și iese masiv din casă, în pofida dispozițiilor date de

autorități? Evident, ar fi o situație critică. Autoritățile nu dispun de forțe de ordine suficiente pentru a restabili situația. Mai mult, autoritatea conducerii de stat ar suferi o pierdere greu recuperabilă.

Ce-i de făcut? Recomandăm, în primul rând, derularea campaniei de informare și comunicare publică, la modul prezentat mai sus. Mesajul #stațiacasă trebuie să fie cel dominant și convingător. Pe de altă parte, la nivelul factorilor de decizie mai este nevoie și de o strategie privind ieșirea din starea de urgență (**exit strategy**). Dincolo de pregătirea din timp a actelor normative și a politicilor post-stare de urgență, componenta cheie constă în gestiunea orizontului de așteptare al populației referitor la durata menținerii stării de urgență. Acesta ar putea fi făcută prin indicarea unei ferestre de timp pentru ieșirea din starea de urgență. Concret, ar putea avea la bază „aplatizarea curbei”, când rata de creștere a cazurilor de coronavirus raportat la ziua precedentă ar fi apropiată de 1% sau chiar de zero. Așadar, cel mai productiv nu ar fi fixarea unei date (gen 15 mai sau 1 iunie), ci legarea de dinamica răspândirii virusului în populație.

#stațiacasă versus #hailamuncă. O altă sursă de scădere a sprijinului din partea populației pentru măsurile de restrângere a circulației provine din aserțiunea că avem de ales între menținerea acestora, pe de o parte, și reluarea activității pentru a nu colapsa economia, pe de altă parte. Cu alte cuvinte, am avea de ales între #stațiacasă și #hailamuncă. În cea mai mare parte, aceasta este o falsă alegere. De altfel, unii agenți economici își continuă activitatea în aceleași condiții (spitale, utilități, alte servicii publice, comerț și alimentație publică etc.), prin telemuncă sau de acasă. Renunțarea prematură la măsurile actuale riscă (re)aparitia unor focare și reluarea creșterii susținute, chiar exponențiale, a cazurilor de coronavirus, conform avertizărilor OMS⁷². În acele condiții, cei mai mulți vor fi reticenți să iasă din case. Între viață și locul de muncă, oamenii vor alege viața lor și a celor dragi. Pe de altă parte, o minoritate formată din lucrători precari, persoane sărace, marginalizate, lipsite de protecție socială, vor fi forțate să se expună riscului de contaminare.

Indiferent de unghiul de abordare, pandemia Covid-19 afectează – pe termen imediat și mediu – standardul de viață. Pentru a atenua această tendință, impusă de o situație excepțională, e nevoie de măsuri excepționale; nu toate sunt populare, dar sunt imperios necesare pentru a reveni cât mai repede la standardul de viață de dinaintea pandemiei. ■

Note și surse bibliografice

- 1 Academia Română. *Istoria românilor*. vol. VIII: *România reîntregită*, coord. Ioan Scurtu, București: Ed. Enciclopedică, 2003, vol. IX, Academia Română. *Istoria românilor*. vol. IX: *România în anii 1940-1947*, coord. Dinu Giurăscu, București: Ed. Enciclopedică, 2008. Cătălin Zamfir. *O analiză critică a tranziției. Ce va fi „după”?*, Iași: Polirom, 2004. Cătălin Zamfir. *Istoria socială a României*, ediția a II-a, București: Editura Academiei Române, 2019. Florin Georgescu. *Capitalul în România postcomunistă*, vol. I-III, București: Editura Academiei Române, 2018.
- 2 Spre exemplu, economia de război a României a colapsat la începutul anului 1945. În anii 1980, efortul de plată integrală și înainte de termen a datoriei externe a condus la o stare generală de dezagregare și blocaj în economie.
- 3 Florin Georgescu. *Capitalul în România postcomunistă*, vol. II, București: Editura Academiei Române, 2018, pp. 492-513, Cornal Ban, Alexandra Rusu. *Pauperitatea fiscală a României. Ce o explică și ce se (mai) poate face*, Friesrich Ebert Stiftung, 2019.
- 4 Nicolae Țăran, *România socială*, „Numărul de bugetari în România: ignoranță sau propagandă?”, 10/4/2020, romanasociala.ro/numarul-de-bugetari-in-romania-ignoranta-sau-propaganda
- 5 Cătălin Zamfir, „Spre o nouă teorie a tranziției” în *România la răscruce: opțiuni pentru viitor*, Iulian Stănescu și Cătălin Zamfir (coord.), pp. 15-44. București: Pro Universitaria, 2015, p. 30.
- 6 Eurostat, General government expenditure by function (COFOG) [gov_10a_exp]
- 7 PIAROM, *Studiu privind dinamica pieței muncii la nivelul principalelor industrii angajatoare din România în perioada 2016-2017*, 2018, citat în Florin Georgescu. *Capitalul în România postcomunistă*, vol. 3, București: Editura Academiei Române, 2019, pp. 797-801.
- 8 Florin Georgescu. *Capitalul în România postcomunistă*, vol. 3, București: Editura Academiei Române, 2018, pp. 799-801.
- 9 Florin Georgescu. *Capitalul în România postcomunistă*, vol. 2, București: Editura Academiei Române, 2018, p. 468.
- 10 Walter Korpi și Joakim Palme, „The paradox of redistribution and strategic equality: welfare institutions, inequality, and poverty in Western countries”, *American sociological review*, 63, SAGE, February, 1998, pp. 681-682.
- 11 Pentru mecanismele de distribuție și redistribuire ale valorii nou create în economie, precum și acțiunea statului de avantajare a capitalului și de slăbire a forței de negociere a muncii, a se vedea în Florin Georgescu. *Capitalul în România postcomunistă*, vol. II, București: Editura Academiei Române, 2018, pp. 460-465.
- 12 Florin Georgescu. *Capitalul în România postcomunistă*, vol. II, București: Editura Academiei Române, 2018, p. 471. Între 2009-2011 remunerarea muncii a pierdut 12,2 mld. euro, iar capitalul 0,7 mld. euro, potrivit calculelor lui Florin Georgescu.
- 13 Cătălin Zamfir. *O analiză critică a tranziției. Ce va fi „după”?*, Iași: Polirom, 2004. Cornel, Ban. *Dependență și dezvoltare. Economia politică a capitalismului românesc*, Cluj-Napoca: Tact, 2014.
- 14 Florin Georgescu. *Capitalul în România postcomunistă*, vol. 2, București: Editura Academiei Române, 2018, p. 475.
- 15 *Monitorul Social*, „Contracte de muncă: întreprinderi de stat vs întreprinderi private”, monitorsocial.ro/indicator/contracte-de-munca-intreprinderi-de-stat-vs-intreprinderi-private
- 16 *Syndex România*. „Situția salariaților din România. Studiu anual 2018-2019”, cf. datelor Inspecției Muncii, p. 53, syndex.ro/sites/default/files/files/pdf/2019-06/Situa%C8%9Bia%20salaria%C8%9Bilor%20din%20Rom%C3%A2nia%20%282019%29_0.pdf

- 17 Prelucrări ale Simonei Ilie după CNPP. *Indicatori statistici pilon I*, 2020.01 –
ianuarie cnpp.ro/documents/10180/3983316/2020.01%20-%20ianuarie%20Bijsessionid=s2m6pZlXF7nnPmDSRk2y0Jt8T1JyJbGnrpYTVSQtjt5Z6X0C2Xk7!2146484388!1587127671047?version=1.0&t=1585663536129
- 18 Eurostat, *Monthly minimum wages – bi-annual data* [earn_mw_cur], accesat 21.4.2020.
- 19 *Syndex România*. „Situția salariatilor din România. Studiu anual 2018-2019”, p. 22.
- 20 *Cartel Alfa*. „De ce trebuie modificată legea dialogului social nr. 62/2011?”, cartel-alfa.ro/ro/schimbam-regulile-70/
- 21 Eurostat. *People at risk of poverty after social transfers*, http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&language=en&pcode=t2020_52, accesat 22.4.2020
- 22 Eurostat. *Gini coefficient of equivalised disposable income – EU-SILC survey*, <http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&language=en&pcode=tessi190>, accesat 22.4.2020
- 23 Eurostat. *Inequality of income distribution*.
<http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&language=en&pcode=tespm151>,
accesat 22.4.2020
- 24 A se vedea și dinamica descendentă pentru România a ratei deprivării materiale severe cf. Eurostat. *Severe material deprivation rate %*, <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=tespm030&lang=en>,
accesat 23.4.2020
- 25 Informări de presă ale MMPS cu privire la situația contractelor de muncă suspendate sau încetate, <http://mmuncii.ro/j33/index.php/ro/comunicare/comunicate-de-presa>
- 26 Ibid.
- 27 Prelucrări ale autorului pe baza datelor din *Raportul privind execuția bugetară finală pe anul 2018* al Ministerului Finanțelor Publice, p. 26, Anuarul statistic 2019, capitol Finanțe publice și Buletinul lunar BNR 2/2019, Eurostat, *General government expenditure by function (COFOG)* [gov_10a_exp].
- 28 Ordonanța de urgență nr. 30/2020 pentru modificarea și completarea unor acte normative, precum și pentru stabilirea unor măsuri în domeniul protecției sociale în contextul situației epidemiologice determinate de răspândirea coronavirusului SARS-CoV-2 publicată în Monitorul Oficial, Partea I, nr. 231 din 21 martie 2020
- 29 *INS*, „Comunicat de presă, Domeniul pieței muncii”, 9 aprilie 2020 https://insse.ro/cms/sites/default/files/com_presa/com_pdf/cs02r20.pdf
- 30 *INS*. *Recensământul populației și locuințelor 2002*.
- 31 Anularea contribuțiilor de asigurări sociale de șomaj din partea angajatului și angajatorului a condus la reducerea veniturilor (cumulate de la începutul anului) ale bugetului asigurărilor de șomaj de la 343,9 milioane lei în februarie 2017 la 249,4 milioane lei în anul 2018, în termeni nominali. Deci, o scădere de aproape 27,5%, în termeni nominali, în condițiile de creștere economică susținută și de creștere a locurilor de muncă, cf. BNR. *Buletin statistic lunar 2/2018*, p. 79.
- 32 Eurostat, indicator [spr_exp_sum]
- 33 MMPS, *Buletin statistic 1 ianuarie-31 decembrie 2019. Asistență socială*, p. 2, mmuncii.ro/j33/images/buletin_statistic/Tab_Asist_2019.pdf
- 34 Eurostat, *General government expenditure by function (COFOG)* [gov_10a_exp]

- 35 Eurostat, [ilc_peps01]
- 36 Eurostat [spr_exp_sum]
- 37 Eurostat, *General government expenditure by function (COFOG)* [gov_10a_exp]
- 38 Autoritatea Națională pentru Drepturile Persoanelor cu Dizabilități, Copii și Adopții. *Buletin statistic decembrie 2019*, <http://anpd.gov.ro/web/wp-content/uploads/2020/04/BULETIN-STATISTIC-ANDPDCA-adulti-TRIM-IV-2019.pdf> accesat la data de 13 Aprilie 2020
- 39 Autoritatea Națională pentru Drepturile Persoanelor cu Dizabilități, Copii și Adopții. *Buletin statistic decembrie 2019*, <http://anpd.gov.ro/web/wp-content/uploads/2020/04/BULETIN-STATISTIC-ANDPDCA-adulti-TRIM-IV-2019.pdf>
- 40 Legea nr. 416/2001 privind venitul minim garantat.
- 41 MMPS, *Buletin statistic 1 ianuarie-31 decembrie 2019. Asistență socială*, p. 2, mmuncii.ro/j33/images/buletin_statistic/Tab_Asist_2019.pdf
- 42 Luana Pop. *ESPN Thematic Report on minimum income schemes. Romania*. Bruxelles: Comisia Europeană, 2015; Sebastian Țoc și Bianca Buligescu, „Impactul politicii de acordare a ajutorului social pentru asigurarea venitului minim garantat asupra reducerii sărăciei în România”. *Sociologie Românească* 18(1), în curs de apariție.
- 43 A se vedea Legea nr. 192/2018 pentru modificarea și completarea Legii nr. 416/2001 privind venitul minim garantat.
- 44 MMPS. *Buletin statistic 1 ianuarie-31 decembrie 2019. Asistență socială*, p. 2, mmuncii.ro/j33/images/buletin_statistic/Tab_Asist_2019.pdf
- 45 Ibid.
- 46 Calculele au la bază o metodologie realizată de Adina Mihăilescu, cercetător ICCV.
- 47 Banca Mondială, *Poverty and shared prosperity report*, 2018, worldbank.org/en/publication/poverty-and-shared-prosperity
- 48 Luana Pop. *Investiția în copii: întreruperea ciclului de reproducere a dezavantajelor. Un studiu asupra politicilor naționale. România*, Comisia Europeană, 2014.
- 49 Legea asistenței sociale 292/2011, art. 112 (2) lit. g).
- 50 Hotărârea Guvernului 559/2017, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I nr. 665 din 11 august 2017.
- 51 Numărul de asistenți sociali era insuficient încă dinainte de declanșarea pandemiei, cf. Florin Lazăr. *Asistență socială fără asistență sociali*, Editura Tritonic, 2015. A de vedea MMPS. *Analiza și evaluarea grupurilor vulnerabile în vederea stabilirii nevoii de servicii sociale*, 2018.
- 52 mmuncii.ro/j33/images/Documente/Familie/13042020_Camine_persoane_varstnice.pdf
- 53 http://mmuncii.ro/j33/images/Documente/Familie/13042020_Ingrijire_la_domiciliu.pdf
- 54 Cf. legii asistenței sociale 292/2011, art. (1) și (3), cantinele sociale se adresează persoanelor fără venituri sau cu venituri reduse cărora și se acordă „masă caldă și rece, gratuit sau contra cost”.
- 55 Este vorba de județele Alba, Arad, Călărași, Giurgiu, Gorj, Ialomița, Ilfov, Mehedinți, Olt, Sibiu, Teleorman și Vrancea.
- 56 http://mmuncii.ro/j33/images/Documente/Familie/13042020_Cantine_sociale.pdf
- 57 Legea 292/ 2011 a asistenței sociale, cu modificările și completările ulterioare, art. 6, 71, 35, 49, 62, 64, 68, 82, 101

58 Strategia națională privind incluziunea socială și reducerea sărăciei 2015-2020, Strategia națională pentru protecția copilului 2014-2020, Strategia națională de incluziune socială a persoanelor cu dizabilități 2014-2020, Strategia națională pentru promovarea îmbătrânirii active și protecția persoanelor vârstnice 2015-2020, Strategia națională pentru promovarea îmbătrânirii active și protecția persoanelor vârstnice 2015-2020, Strategia Guvernului României de incluziune a cetățenilor români aparținând minorității rome pentru perioada 2014-2020

59 INSCOP Research. *Percepția populației cu privire la impactul economic al epidemiei COVID-19 în România*. Sondaj de opinie național realizat între 20-24.3. Forma întrebării: „În opinia dvs., dacă situația economiei românești se va înrăutăți în următoarele 6 luni România ar trebui să solicite un împrumut de la FMI sau Banca Mondială?”, inscop.ro/wp-content/uploads/2020/03/25.03.20-Raport-INSCOP-CAPITAL-final.pdf

60 Desigur, în cazul salariilor este vorba de suma netă, ce rămâne după plata contribuțiilor sociale, a aplicării deducerii personale și plata a impozitului pe venit. Raportat la salariul brut, ar însemna circa 5.471 lei lunar.

61 Ordonanța militară 4/2020, art. 11, alin 3), art. 3 alin 1 și 2.

62 OUG 34/2020 Art. 28, alineatele 1 și 2

63 Ponderea plăților cu cardul pentru clienții emag a crescut de la 40% la 60%, chiar 70% în București, cf. *Ziarul Financiar*, „Criza coronavirus. eMAG, cel mai mare retailer online: Vânzările sunt mai mari cu 10% față de o perioadă obișnuită; clienții fug de cash – care poate transmite virusul – și plătesc masiv cu cardul; comenzi de 10 ori mai mari în supermarket; boom pentru computere, TV-uri, alimente și produse de curățenie; alcoolul sanitar s-a cumpărat cot la cot cu făina și uleiul”, 17.03.2020, zf.ro/business-hi-tech/criza-coronavirus-emag-cel-mare-retailer-online-vanzarile-mari-10-fata-perioada-obisnuita-clientii-fug-cash-transmite-virusul-platesc-masiv-cardul-comenzi-10-ori-mari-supermarket-boom-computere-tv-18993285

64 INS. *Recensământul populației și locuințelor*, 2011.

65 INTERPOL. *Global operation sees a rise in fake medical products related to COVID-19*, 19/03/2020, [interpol.int/News-and-Events/News/2020/Global-operation-sees-a-rise-in-fake-medical-products-related-to-COVID-19](https://www.interpol.int/News-and-Events/News/2020/Global-operation-sees-a-rise-in-fake-medical-products-related-to-COVID-19)

66 EUROPOL. *How criminals profit from the COVID-19 pandemic*, 27/3/2020, [europol.europa.eu/newsroom/news/how-criminals-profit-Covid-19-pandemic](https://www.europol.europa.eu/newsroom/news/how-criminals-profit-Covid-19-pandemic)

67 UN Women, *Violence against women and girls: the shadow pandemic. Statement by Phumzile Mlambo-Ngcuka, Executive Director of UN Women*, <https://www.unwomen.org/en/news/stories/2020/4/statement-ed-phumzile-violence-against-women-during-pandemic>

68 ANP. *Situația privind capacitatea de cazare a unităților și efectivele acestora*, anp.gov.ro/wp-content/uploads/2020/04/07.04.2020-Capacitatea-de-cazare-a-unitatilor-si-efectivele-acestora-ef-20592-CC-18236-SITE.pdf

69 ANP. *Raport anual de activitate 2018*, anp.gov.ro/wp-content/uploads/2019/03/Raport-activitate-ANP-2018-1.pdf

70 Declarație de presă a Înalțului Comisar ONU pentru Drepturile Omului, Michelle Bachelet, 25/03/2020, <https://news.un.org/en/story/2020/03/1060252?fbclid=IwAR2KqFwSjLkxPCDBQjw7MzsaHO1PRrxp81R0oR44SE25OW3EfHeqMStQCrg>

71 O campanie există, dar e confuză pe alocuri, cu mesaje contradictorii. Efect: reduce încrederea în instituțiile statului, cu consecințe pe termen lung, având în vedere perspectiva menținerii unor restricții și a regulilor de distanțare socială.

72 *Reuters*, „WHO warns about dangers of premature lifting of COVID-19 restrictions”, 10/04/2020, [reuters.com/article/us-health-coronavirus-who/who-warns-about-dangers-of-premature-lifting-of-Covid-19-restrictions-idUSKCN21S1QN?feedType=RSS&feedName=worldNews&utm_source=feedburner&utm_medium=feed&utm_campaign=Feed%3A+Reuters%2FworldNews+%28Reuters+World+News%29](https://www.reuters.com/article/us-health-coronavirus-who/who-warns-about-dangers-of-premature-lifting-of-Covid-19-restrictions-idUSKCN21S1QN?feedType=RSS&feedName=worldNews&utm_source=feedburner&utm_medium=feed&utm_campaign=Feed%3A+Reuters%2FworldNews+%28Reuters+World+News%29)

Felicia Simion, „Not from here”, proiect realizat în cadrul rezidenței Tremplin Jeunes Talents residency for Festival Planche(s) Contact, Deauville (2017)

Așa cum doar o fiică ar fi putut să scrie

Ioana Nicolaie
Cartea Reghinei

DORICA BOLTAȘU

Fiecare are, în lungul șir al mamelor din spatele generațiilor vechi, de sute de ani, o Reghină. O femeie-mamă, care a născut mulți copii, unii au trăit, unii au murit, o femeie care a alăptat și a fost însărcinată jumătate de viață, care nu a trăit decât să hrănească, să crească, să îmbrace șapte, opt, zece, doisprezece copii. O femeie-mamă care a îndurat violența, spaima, foamea, durerea, lipsurile de tot felul, munca grea, nesiguranța, bolile ei și ale celor crescuți din ea, frigul, conștiința grea, accidentele, compătimirea celorlalți, bărbatul bețiv și rău, visul de iubire din tinerețe îngropat cu o vorbă a tatălui, nefericirea, nefericirea...

Felicia Simion, „Not from here”, proiect realizat în cadrul rezidenței Tremplin Jeunes Talents residency for Festival Planche(s) Contact, Deauville (2017)

Noul roman al Ioanei Nicolaie este o carte a suferinței, a expierii unor autoînvinuiri fără suport, a pătimirii femeii, în ipostaza ei tradițională. Reghina este imaginea pe care trebuie să o păstrăm ca să înțelegem feminitatea și maternitatea grea, așa cum a fost atât amar de ani și cum încă mai este. Grea din pricina condițiilor sociale, a prejudecăților, a fatalității care apasă asupra unei fete de cioban măritate la șaisprezece ani cu fiul răzvrătit al unui pastor, dar grea și din pricina unei magme sufletești peste care apasă vina că în copilărie nu a putut împiedica moartea surorii mai mici, în timpul unei întoarceri cu caii de la păscut.

Vocea emoționantă a Reghinei străbate „dintr-un trup de-o mie de kilograme”, fiindcă ea nu are identitate decât laolaltă cu toate făpturile cărora le-a dat viață. Este o femeie care a renunțat, fără să știe, la propria existență, pentru a trăi doar pentru ceilalți, pentru a pătimi de fapt: romanul este construit pe motto-uri biblice și protagonistă devine un „lov feminin”. Reghina trăiește ca tânără femeie doar „o vară lungă, de trei ani” în grădina mare în care o aduce soțul și unde o părăsește o perioadă până se face ceferist. Odată cu prima naștere și până la a treisprezecea sarcină pe care o pierde și apoi până la final, va fi doar un trup. Unul chinuit, din ce în ce mai dureros, mai mare și mai firav, un receptacol al altor vieți, în care pâpâie un suflet ramificat în tot atâtea destine. Femeia străveche, Urmuther, este doar un trup: „Un trup ca ăsta se alăptează, la două, trei, ceasuri o dată, fără noapte întreagă, fără zi, îl hrănești pe primul întâi, apoi și pe-al doilea, tot așa, până la al zecelea când, la cezariană, laptele se închide de tot, noroc cu vacile. Un trup așa de mare se spală încontinuu, un braț de scutece mai întâi, apoi tot mai multe, de nu mi-ar ajunge un dulap întreg să le îndes pe rafturi. (...) Pentru un trup atât de mare n-ai de ales, îți închiriezi casa unui miros tot mai greu. Până și verile, deși aduci un pic de iasomie înăuntru, nu mai duhnește decât a copil și a mâncare. Mamele ca mine sunt din straturi mari de prăjeală, piele arsă, spaimă și fugă.”

Ioana Nicolaie reușește să dezvăluie toată această suferință, tot acest aisberg al durerii materne într-o formă emoționantă și poetică, în care duritatea aproape naturalistă a unor secvențe se acoperă de

imagini de un reușit estetism, simboluri și vocea acceptării și a iertării. Grădina în care locuiesc cu toții, la marginea orașelului-stațiune din nordul țării, calea ferată, lada de zestre pe care nu o deschide decât târziu, când se mută în casa nouă, alături de cea veche distrusă, pomii și fânul, vulturii, câinele care îi salvase viața în pădure, furtuna cu grindină, fantasma fetei în alb care cutieră ținutul ca o zână stranie a unui alt tip de feminitate.

De asemenea, romanul readuce fundalul unei epoci: perioada comunistă, mai cu seamă cu ultimul deceniu, când se raționalizase mâncarea și aproape că nu se mai găsea nimic în magazine. Familia numeroasă crește însă animale, porci, vaci, oi, cultivă cartofi și strânge prune pentru gem. Copiii strâng mure și zmeură pe munți ca să își poată lua caiete și ghiozdane, mama împletește, coase, potrivește hăinuțe. Primăvara, când e cel mai greu, mama aduce rația de alimente, le taie pâine pe care o acoperă cu zahăr frecat cu apă. Se ajută între ei, se revoltă, se accidentează, plâng, suferă tirania tatălui care este violent din pricina alcoolului.

„Cartea Reghinei” este romanul identității materne a femeii tradiționale, al dramei și al suferinței ei, așa cum doar o fiică l-ar fi putut scrie. ■

Post-comunism de la distanță

Andrei Bodiu
Bulevardul Eroilor

GABRIELA RAȚ

Motivul pentru care romanul lui Andrei Bodiu merită readus în atenție este caracterul de frescă socială, puternic realistă, care păstrează și o dimensiune istorică, pasibilă de a fi revalorizată. Este vorba despre România la începutul anilor 2000, în plin post-comunism, care poate fi acum privită de la o distanță istorică imposibilă la momentul publicării.

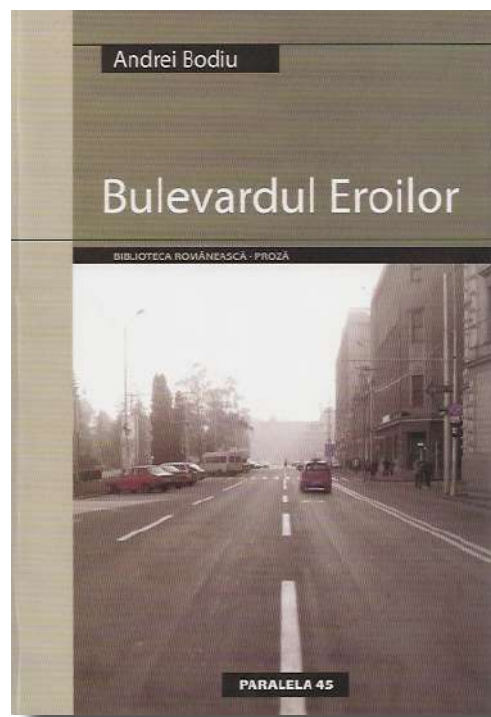
„Bulevardul Eroilor” este o carte care se citește ușor și care lasă impresia unei scrieri accesibile, însă, în culise, autorul a gândit-o și a scris-o cu îndemânare structurală, atât în ceea ce privește alternarea planurilor narative, cât și în ceea ce privește stilul axat pe dialog viu, preferința pentru propoziții concise, în detrimentul frazelor obositoare, și lipsa aproape în totalitate a descrierilor, care se rezumă la folosirea scurtă și pregnantă a adjectivului.

În prim-planul romanului se află trei personaje reprezentative pentru mediul universitar în care acesta este situat. Mircea Bănceu este șef de catedră la Literele brașovene, colegul său Liviu Tudose este lector și doctorand, iar Alina Popovici este studentă la aceeași facultate. Viețile lor se desfășoară separat una de alta, însă punctele de intersecție sunt multiple, unele mai facile, altele care se descoperă cititorului doar treptat. Alina Popovici locuiește la cămin, în camera de deasupra profesorului Liviu Tudose, care, în pofida vârstei de 45 de ani, încă nu se poate despartii de acest spațiu de locuit, din lipsă de bani, dar mai ales dintr-o anume imaturitate. Bănceu și Tudose sunt bineînțele colegi, iar cadrul lor predilect de întâlnire este Catedra, ca spațiu profesional. În rest, mare parte din viețile lor private (a lui Tudose la cămin și a lui Bănceu acasă, cu soția) rămân separate de acest punct de intersecție. Bănceu îi este profesor Alinei, dar, în afară de asta, între cei doi nu mai există alte legături directe.

Tudose își împarte timpul între cursuri și seminare, vizite la internet-café (de unde răspunde la emailuri), catedră, unde se întâlnește cu ceilalți colegi (și unde lucrează la unul dintre cele două calculatoare) și cămin. Este divorțat și are un fiu la facultate, căruia îi trimite bani în mod regulat. Își amintește mereu că la cei 45 de ani ai săi este încă tânăr și caută metode pentru a-și demonstra acest lucru (le va găsi în cele din urmă). Interacționează în mod repetat cu Nadejda, o studentă din Republica Moldova, care îl roagă să o mediteze, cu Ligia, o altă studentă, căreia îi este îndrumător pentru lucrarea de diplomă despre erotism la Miller și Houellebecq, și, în final, cu o a treia studentă, Viviana, „fata cu pixul”, care se așază mereu în prima bancă la unul dintre seminarele lui, jucându-se cu un pix.

Alina Popovici este studentă în anul III și visează cu naivitate să emigreze în Australia, după terminarea facultății, unde să stea cât e ziua de lungă pe plajă, cu un martini cu umbreluță lângă ea. Deși nu renunță încă la vis, realitatea ternă, nevoia de bani, o silește să se angajeze la o companie de telefonie mobilă (prosperă și la modă la începutul anilor 2000) pe post de secretară. De aici lucrurile se complică și o conduc pe tânăra studentă printr-un proces rapid de maturizare. Ea este de asemenea veriga de legătură a romanului cu toposul vieții de student: colegele ei din anul patru au relații mai mult sau mai puțin stabile, iar viețile lor și ale familiilor lor în acest context îi dau ocazia autorului să realizeze o antropologie socială a tinerei generații postcomuniste care este deopotrivă comic-ironică și, în același timp, destul de tristă.

În cele din urmă, Mircea Bănceu este personajul cel mai probabil autobiografic al romanului. Elementul definitoriu al său este viața politică, atât la nivel micro, de universitate, cât și la nivel macro, referitor la liderii vremii, ascunși în roman sub pseudonime a căror cheie de interpretare este aproape evidentă. Cititorul poate presupune că opiniile lui Bănceu în această privință se suprapun într-o oarecare măsură cu ale lui Bodi. Politicul este prezentat în mod caricatural, iar implicarea în jocurile de putere la nivel înalt nu scapă de autoironia lui Bănceu (care are privilegiul de a nara la persona întâi). Decanii și senatorii universitari sunt uneori fricoși, alteori bănuitori sau indeciși.

În plan privat, căsnicia profesorului Bănceu este lipsită de evenimente și stabilă, marcată de afecțiune sinceră și binevoitoare, făcând notă discordantă cu celelalte relații amoroase ale romanului, care sunt ori instabile, ori indecente, ori caricaturizate prin defecte de caracter ale celor implicați. Totuși, autorul Bodi nu are o atitudine moralizatoare față de niciunele dintre faptele prezentate în roman și lasă concluziile la latitudinea cititorului, deși există teme cu un puternic caracter moral.

Tema femininului este una sensibilă, deoarece personajele feminine ale romanului sunt naive, având așteptări superficiale de la viață – în special studentele, nu neapărat studenții – lăsând cumva impresia de a fi privite de sus, asta pe lângă distanța ironică de care nu scapă niciunul dintre personaje. Ca tipologie, infidelitatea este la mare căutare. În ansamblu, romanul duce lipsa unui personaj feminin creionat cu mai multă îngăduință, care să echilibreze privirea unilaterală prin cantitate asupra femeii, dar mai ales asupra „studentei la litere”.

Cartea lui Bodi are un final deschis și animă astfel curiozitatea cititorului, dar demonstrează totodată că autorul pune mare preț pe lipsa oricărei concluzii, așa cum recunoaște chiar în scurta prefață. ■

Petruț Călinescu, seria „La Graraje”

Realități posibile

Centrul de Fotografie Documentară

Rezidența BRD Scena9, București

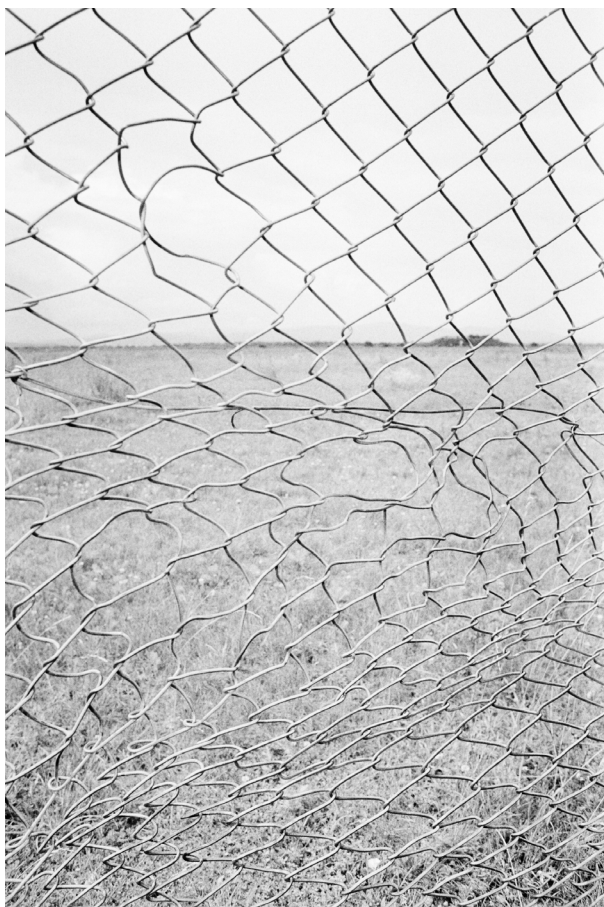
<https://cdfd.ro/>

YIGRU ZELITIL

La începutul lunii martie, cu puțin înainte de carantinare, spațiul de la Rezidența BRD Scena9 a găzduit, pe de o parte, două evenimente din seria „Săptămâna sunetului” – ai cărei organizatori, cei de la Asociația Jumătatea Plină, sunt aproape singurii de la noi care, prin proiectul „Semi Silent”, au atras

atenția asupra domeniului fonografiei (înregistrări de teren) – și, pe de cealaltă parte, o expoziție a celor de la Centrul de Fotografie Documentară, a patra lor expoziție anuală, Realități posibile.

Un paralelism semnificativ: deopotrivă fonografia și fotografia au avut, de-a lungul ultimului secol, un

Mihai Șovăial, seria „Holding Pattern”

parcurs constrâns de tehnologii și accesibilitatea lor, dar și influențat decisiv de concepțiile estetice și reflexele mentalitare ale oamenilor. Fotografia și, ceva mai recent, fonografia au ajuns să capete mai multă importanță în câmpul artelor vizuale, respectiv în cel al muzicii, să fie percepute ca putând avea valoare, și nu doar ca material sursă pentru alte medii vizuale sau tipuri de muzică, ori doar în virtutea unor abordări precum fotografia pictorialistă – care a emulat atmosfera și efecte ale picturii fără a fi obținut definitiv legitimarea fotografiei ca artă, pusă la îndoială de unii până în ziua de azi – sau muzica concretă de la jumătatea secolului trecut, ostentativă față de formulele hibride de astăzi – precum tendința, în vogă de un deceniu prin zonele gen Erstwhile ale muzicii experimentale, de a mixa sunete compuse sau improvizate ori de a le integra discret în înregistrările de teren.

Preocuparea mea pentru fotografie și fonografie a devenit tot mai profundă pe măsură ce am

asimilat anumite lecții artistice care, trebuie spus, nu au fost asimilate sau agreate de toată lumea nici până acum. Susan Sontag a arătat legătura dintre dizolvarea granițelor rigide ale genurilor artelor plastice (a căror ierarhie n-o mai recunosc decât paleoconservatorii care visează la restaurarea artei academice) și ascensiunea fotografiei, care înlesnește tehnic înrămarea oricărui cadru din realitate, indiferent de însemnătatea care i se acordă, altminteri, într-o imagine frumoasă sau demnă de interes. Readymade-ul lui Duchamp nu doar demonstrează că orice obiect poate fi perceput sau omologat instituțional drept artă, gestul a consacrat posibilitatea ca artistul să fie nu un imitator sau comentator, prin refracție, al lumii fenomenale, ci un „curator al lumii” care modelează percepții și traficează discurs (în lumea artei contemporane, curatorii funcționează și sunt receptați în unele privințe ca artiști(i), dar și reciproca). Ajung să conteze în mod esențial contextul, rama, organizarea: cu John Cage, câmpul muzicii se extinde prin

Ioana Cîrlig, seria „Crivina Blues”

inclusiunea oricărui sunet și tăceri care intră într-o formă de organizare. Paradoxal, așa cum se va întâmpla și în conceptualismul literar, experimentele care duc aceste concluzii până la ultimele consecințe pot prezenta suprafețe „lizibile”, „transparente”, „realiste”, însă cu o valoare conceptuală adăugată (sunete, imagini, texte ca tot atâtea prilejuri de gândire teoretică, filosofică), astfel încât receptarea rămâne una așa-zis „elitistă”, mai ales acolo unde planează lesne acuzațiile de banalitate, irelevanță sau impertinență, dacă nu transgresiune.

Unii fotografi comerciali pot crede că fotografia artistică contemporană operează prin contra-selecție și că lumea artei acceptă numai ce e transgresiv prin subiect sau „incorect” din punct de vedere tehnic. Richard Prince a ajuns în sălile de judecată de mai multe ori pentru plagiatele sale după fotografi comerciali ori pentru „portretele” sale cu print screen-uri cu postări ale unor necunoscuți de pe Instagram, însă este reprezentat în continuare de o galerie importantă care își permite să plătească orice amendă... În România, acum câțiva ani, Mihai Barabancea, consacrat ca fotograf ce, într-o manieră mai spontană decât a lui Diane Arbus, documentează scene ale periferiilor cele mai îndepărtate de norme,

și-a pierdut legitimitatea printre unii de pe scena românească odată cu clipul de promovare al celui de-al doilea volum al său, în care fotografiază din mers trecători și, dacă opun rezistență, aplică violență fizică. Asemenea relații abuzive de putere – cele mai nefaste dintre consecințele libertății câștigate în condițiile amintite – sunt cazuri-limită care pun probleme în cazul în care aș fi pornit cea mai reductivă discuție despre fotografie în general și, în mod particular, despre fotografia documentară.

Prin urmare, nu ne putem apropia cu inocență și nu ne putem face așteptarea că, dacă e vorba de un Centru de Fotografie Documentară (CdFD), vom primi neapărat, în stare „crudă”, fotografie documentară, sau că la acest aspect s-ar reduce totul. Putem primi o confirmare și sesizând, ca într-o panoramare sociologică, faptul că printre autoarele și autorii care au lucrat cu CdFD se numără nume mai mult sau mai puțin consacrate de pe scena fotografiei românești, însă ne putem convinge încă de la început, unde ne confruntăm cu acest titlu pe undeva neașteptat – Realități posibile – și cu un motto explicativ – un fotograf + o cameră = o posibilă realitate – care mai curând ambiguizează: să fie vorba de promisiunea unei intervenții în plan social sau, la polul opus, de o

Bogdan Tutuneanu, seria „16.152”

perspectivă literală asupra fotografiei ca act artistic „autonom”?

Vremelnic, ne putem liniști citind că este vorba de explorarea unor „realități posibile din spațiul care ne înconjoară și distanța de la gând la realitate, prin șase foto-povești din România și Republica Moldova”. Cuvântul-cheie ce l-ar putea folosi și fotografii comerciali? Foto-povești. Secvențierea oricărui set expus sau album de fotografii implică potențialul narativității, iar anumiți fotografi contemporani (Paul Graham, de exemplu, sau Nina Berman) au dobândit prestigiu ca autori de cărți de fotografie prin grija arătată față de această componentă. Putem intui că „distanța de la gând la realitate” înseamnă ce ar fi putut fi și nu a fost să fie, însă formularea „realități posibile” lasă o porțiță, posibilitatea unor finaluri deschise...

De când am intrat, m-a atras colțul în care se afla un exemplar din „Holding Pattern” al lui Mihai Șovăială (editat în colaborare cu Alin Cincă), singura publicație din cadrul expoziției (poate fi răsfoită și pe site-ul autorului). Pe Șovăială l-am descoperit când a realizat design-ul numărului „Hibrizi” al revistei ARTA, în care a fost publicată și traducerea unui eseu al lui Germán Sierra despre așa-zisa „literatură additivă”, care urmărește „dezvoltarea de infrastructuri performative” și lucrări colective menite să creeze noi medii pentru „îmbogățirea ecologiilor media curente, construind diferite tipuri de mașini speculative de

scriere” – ceea ce, întâmplător, oferă și o mai bună înțelegere a ceea ce Șovăială realizează în câmpul fotografiei. Înainte de „Holding Pattern”, Șovăială a colaborat cu Valentin Cernat și Ovidiu Pop la „4m3”, o investigație asupra Canalului Dunăre-Marea Neagră dublată de o reconstituire performativă a normei la care erau constrânși acei muncitori, de a săpa patru metri cubi pe zi.

Cel mai nou proiect al său, realizat între 2017 și 2019, surprinde construcția aeroportului din Brașov-Ghimbav, abandonată în 2014 (și reluată abia zilele trecute). „Holding Pattern”, ni se explică în textul care însoțește cartea, este manevra făcută de avioanele care așteaptă noi informații în privința posibilității de a ateriza și, ca atare, se învârt în jurul respectivei zone. Așadar, o metaforă pentru cum, în așteptarea reluării lucrărilor, paznicii mențin infrastructura și previn deturnarea ei, dar titlul poate fi citit și literal, ca marcând gestul fotografului de a documenta tiparele vizuale ale locului: de la texturile din gropile săpate și găurile din sârma ghimpată până la diversele obiecte găsite și „fierătănii” care, datorită opțiunii alb-negru a fotografului, pot părea lucrări de land art sau artă minimalistă a anilor 1960-1970. De o manieră retro este și finalul, o vedere din avion a cartierelor comuniste din Brașov (nu se pot distinge dacă blocurilor li s-au adus schimbări), ironică, din moment ce aeroportul Brașov-Ghimbav ar trebui să devină primul aeroport post-comunist al României...

Petruș Călinescu, seria „Portrete cu necunoscuți”

Fotografie color și o altfel de abordare întâlnim la Ioana Cîrlig, care are deja la activ participarea, alături de Marin Raica, la proiectul de mare amploare „Post-Industrial Stories”, ce a presupus documentarea fotografică și implicarea într-o serie de comunități ale fostelor zone de exploatare minieră din România. Ca o prelungire a acestuia se constituie „Crivina Blues”, ciclul de fotografii din care o selecție mai amplă a însoțit, anul trecut, articolul omonim al lui Vlad Odobescu din „Decât o Revistă”, iar o altă selecție a ajuns în expoziția de față. Diferența esențială este că, în lipsa descrierilor auxiliare, fotografiile din cea de-a doua serie sunt nevoite să vorbească de la sine.

De data aceasta, Ioana Cîrlig a mers în localitatea Anina din Caraș-Severin, lângă efemera termocentrală Crivina, investiție costisitoare a regimului comunist, pentru care a fost retezat un munte și au fost mobilizați mii de muncitori. Nimic în textul de escortă despre prezentul fostei platforme, lăsat în seama fotografiilor: peisaje ale ruinelor post-industriale invadate de vegetație, decorațiuni din epocă – precum o jardineră (?) care îmi amintește de fântânile arteziene și de ciupercile cu pălărie –, copii jucând fotbal pe un teren din jurul blocurilor neterminate, portrete expresive ale bătrânilor care mai animă locul, dintre care mai semnificativ pentru regretele locului rămâne cel cu spatele întors la cameră, pe fundalul defocalizat al cârciumii...

Între extremele acestor abordări (una orientată către texturi și structuri concrete, cealaltă către atmosferă și povești de viață) se plasează Maria Guțu, care, în „Homeland”, explorează „legăturile dintre tinerii din nordul Republicii Moldova și peisajul care-i înconjoară” – mai cu seamă, tinerii care încă n-au plecat din această margine. Seria de șaisprezece fotografii alb-negru reunesce scene de gen și mai cu seamă portrete, dar și peisaje naturale și post-industriale – însă, în pofida diferențelor, puse laolaltă, par toate să constituie cadre dintr-un film de artă sau sugestii de coperte memorabile pentru albume de muzică post-punk întunecată, când sordidă sau pur și simplu mundană, când onirică și ambiguă.

Într-una din imagini, nici nu pot distinge dacă e vorba de un porc sau alt animal încă în viață sau mai curând în stare de descompunere – abia reflectă lumina, contrastul neverosimil accentuează florile de deasupra sa și ceea ce pare a fi o acumulare de puf deosebit de alb... În altă parte, ceea ce trece prin părul unui băiat cu spatele la cameră este un soi de fir simplu care poate că n-ar putea aluneca și deveni ștreang, însă nici imaginea în sine nu pare să poartă semne de vitalitate debordantă.

Exceptând tânărul fotbalist „mască”, băieții și fetele portretizate, într-o vestimentație probabil neschimbată de la începuturile „tranziției”, au expresii

Maria Guțu, seria „Homeland”

faciale mai curând sobre, în unele cazuri trăsături remarcabil de mature, ceea ce contribuie la sugestia cinematică. Privitorii nici nu sunt anorați în spațiul acesta decât în virtutea atmosferei. Că este vorba, într-adevăr, de o „căutare poetică a rădăcinilor” (formulare care ar fi putut lesne fi hiperbolică, fără acoperire în realitate) o dovedesc secvențierea intuitivă și concordanțele compoziționale: cel mai frapant exemplu este cel al fotografiei în care becurile atârinate de pe desenul puloverului pe care îl poartă fata intră în relație vizuală cu ciulinii care se ridică în spatele ei. Acesta a fost debutul tinerei Maria Guțu – și este unul reușit.

Nu fără umor, de o abordare sociologică uzează Petruț Călinescu, care însoțește seria sa, „La Garaje”, cu un text succint și percutant despre cum garajele din Chișinău, care nu au fost transformate, precum în București și alte orașe, în locuri de parcare și terenuri pentru alte noi blocuri înghesuite între blocurile comuniste, „și-au depășit condiția de bază pentru care au fost construite și au început să fie modelate după nevoile fiecăruia”, dintre cele mai banale (de depozitare) sau cele mai insolite, fie în sens benign („o galerie de artă (...) sau un muzeu al calculatoarelor vechi”), fie ilicit (într-un alt garaj „au fost descoperite 2 kilograme de uraniu!”). Fotografii face și o pledoarie explicită, arătând că „nevoile de locuire actuale în țările post-sovietice” ar fi putut fi îndeplinite mai bine

în continuare de către aceste garaje, ca spații care nu pot rămâne „simple adăposturi pentru mașini”, ci pot deservi, ca prelungiri ale locuinței și, în același timp, ca puncte de intersecție ale privatului cu spațiul public, în care se pot coagula microcomunități. Unii au respirat ușurați când demolarea garajelor de lângă blocurile lor a descurajat anumiți colocatari să le mai deranjeze liniștea, însă nu parcuri au apărut în locul lor, de cele mai multe ori, ceea ce a contribuit la scăderea coeziunii sociale. Firește, nu toate garajele sunt „egale”, iar porțile acestora, când nu sunt anonime, pot denota personalitatea sau statutul social al proprietarilor, ca în imaginea cu porți fals-medievale (sugestia siguranței) sau în cea cu garajul modernizat și înzestrat cu o reprezentare a opulenței în spiritul culturii de masă. Adeseori, însă, spațiul din/de lângă garaje este cadrul, mai mult sau mai puțin încărcat de lucruri depozitate în absența (sau în jurul) automobilului, în care se dau petreceri sau au loc alte ritualuri sociale care, în mod limpede, acoperă golul dintre mentalitățile rurale-periurbane și urbanizarea bruscă la care oamenii au fost supuși în comunism. Fotografii surprinde diferite pături sociale, inclusiv bătrâni care cresc struguri pe garaj sau familii tinere care țin biciclete și trotinete. Într-una din ultimele fotografii, autorul pășește în spate pentru a surprinde și înserarea, însă nu ar putea fi suspectat de lipsă de empatie față de relațiile interpersonale pe care le surprinde în același cadru...

Înapoi în București, Petruț Călinescu a realizat un alt proiect, „Portrete cu necunoscuți”, de data acesta un „studiu audio-vizual” (însoțit fiind de excelenta coloana sonoră a lui Electric Brother, reprezentativ pentru scena de muzică electronică de după 2000), o cartografiere realistă a capitalei „cu multiple straturi de citire: sociologic, arhitectural și urbanistic”. Pe oamenii pe care îi surprinde în aceste fotografii și secvențe video nu îi unește decât faptul că așteaptă în stațiile transportului în comun.

În unele cazuri, nici măcar trotuarul nu este încă amenajat adecvat, iar unii oameni se așază acolo unde se pot așeza, ceea ce ar trebui să arate o deficiență a autorităților... În mod poate surprinzător, fotografii nu insistă asupra unei critici a haosului infrastructural sau arhitectural, ci se declară pur și simplu interesat de un aparent banal „decor ce se dovedește fascinant și surprinzător prin diversitate”. Fotografiind, de exemplu, un om care așteaptă la depoul IMGB din Berceni, camera sa surprinde mai mult din texturile peretelui.

Surprinși aproape întotdeauna din laterală, oamenii nu sunt însă, de regulă, capturați de la cât mai mare distanță de dragul priorităților arhitecturale, ci este o distanță suficient de potrivită pentru a face scenele pe cât se poate de vii în condițiile date. Probabil că și din această cauză a preferat Petruț Călinescu să viziteze nu stațiile cele mai centrale, aglomerate, stabile și recognoscibile, ci mai ales stații din cartiere mai banale (prin urmare, oamenii surprinși ar putea fi bucureșteni „din diverse clase sociale și vârste”, dar nu și turiști) ori din extremități geografice precum Progresul sau Străulești – dar tocmai acest lucru s-ar putea spune că surprinde mai bine „media” oamenilor și locurilor din București decât excepțiile privilegiate.

În sfârșit, abordarea cea mai conceptuală o întâlnim la Bogdan Tutuneanu, care pornește în „16.152” de la suma care reprezintă valoarea salariului minim net anual în România, devenită sensibilă prin fotografii care arată în mai multe ipostaze ce s-ar putea cumpăra cu acești bani: de la cantități restrânse de medicamente vitale sau droguri puternice până la cantități însemnate de bere, dovleac sau varză, de la un „robot de teleprezență” („surogat al utilizatorului

(...) pentru comunicarea la distanță”) până la teren arabil și, nu în ultimul rând, câteva articole de îmbrăcăminte și încălțăminte, produse în stocuri limitate și brand-uite astfel încât să aibă „valoare ca obiecte culturale” (care „generează adevărate pelerinaje”, trimitere clară la valoarea-fetiș a mărfii) și să ocupe „un rol important în construirea identității vestimentare urbane contemporane”, atârinate la uscat deasupra unor găște... incluse în preț. Simpla enumerare a acestor obiecte ale reprezentării atrage după sine perplexitate, hohote de râs sau... indiferență: oare era nevoie ca fotografii să comită aceste gesturi pentru a ilustra și a compara „nevoile, dorințele, deciziile și puterea de cumpărare a românilor”, ori ar fi putut rămâne niște gesturi neactualizate?

Aici nu voi comite imprudența de a judeca, fără a avea suficiente lecturi în această direcție, valoarea teoretică a anexelor „didactice” ale fotografiilor propriu-zise (deși cele două situații medicale ar fi meritat o discuție aparte). În schimb, mă rezum la a sublinia că aceste concepte puteau fi actualizate mai sec, cu mai puțin simț al umorului sau simț compozițional, însă imaginile lui Tutuneanu au fost realizate magistral, ingenios și, acolo unde a permis conceptul, neașteptat de stratificate. Există o ironie usturătoare în a prezenta un drog ca într-o reclamă la un produs dezirabil, dar a-l sprijini de o bancnotă de pe care Caragiale ne face cu ochiul, în a întrerupe uniformitatea mulțimii de sticle de bere artizanală (presupus semn al nonconformismului) cu câteva sticle într-o rână ori una lăsată alandala pe podea, sau în a așeza camera la nivelul pietrișului și a prefera un prim-plan cu găștele, aruncând mult mai costisitoare articole vestimentare de la mărci precum „Supreme” în derizoriu...

Trăgând linie, „foto-poveștile” celor de la Centrul de Fotografie Documentară – însoțiți de o echipă tehnică foarte competentă, care a pus pe picioare un site bine realizat și a îngrijit o excelentă mega-broșură de promovare – nu sunt deloc sărace nici în posibilități interpretative – s-ar fi putut spune și mai multe – și nici în competență și percutanță vizuală, două calități care înclin să cred că nu se găsesc la un loc orișunde, chiar dacă fotografia documentară poate fi produsă în condiții mai puțin pretențioase în ziua de azi. ■

Narcisismul micilor diferențe Ascensiunea capitalismului cultural postmodern

François Cusset

French Theory.
Foucault, Derrida,
Deleuze & Co.
și transformările
vieții intelectuale
din Statele Unite

traducere de
Andreea Rațiu

EMANIUEL COPILAȘ

Discuția despre aportul intelectualilor francezi poststructuraliști, postmoderni și postmarxiști din a doua jumătate a secolului XX la „culturalizarea” stângii, la diluarea marxismului și la „aerisirea” și chiar consolidarea teoretică a capitalismului neoliberal nu este una nouă. François Cusset analizează, cu lux de amănunte, disocierile ferme ale marxiștilor de ceea ce a ajuns să fie numit „French theory” în viața intelectuală a Statelor Unite (p. 44, 161-162, 197-198, 242-243), fără a neglija însă importanta influență a marxismului la configurarea acestui tip de teoretizare.

Înainte de ascensiunea unor Foucault, Deleuze, Guattari, Derrida, Lacan și nu numai, Braudel și Sartre au pregătit terenul intelectual pe care se va altoi ulterior „teoria franceză”. Pe atunci, în anii 1950-1960, teoria socială ocupa un loc important printre preocupările studenților americani. Ea se va estompa treptat în favoarea abordării mai culturale a noului val intelectual francez, concomitent cu protestele tinerilor hipioți împotriva războiului din Vietnam, a imperialismului în general și a segregării sociale și rasiale care traversa profund societatea americană. Nu în ultimul rând, protestele studențești erau orientate și împotriva confiscării universităților de

interese private, proces care se tot amplifică încă de la începutul secolului (pp. 34-36, 59).

Foarte interesant de observat este cum „teoria franceză” (denumire generică, în care sunt incluși atât autori poststructuraliști, postmoderni și postmarxiști) capătă în Statele Unite o viață proprie, cu mult peste anvergura protagoniștilor săi intelectuali în Franța. Conceptul lui Derrida de „deconstrucție”, de exemplu, ajunge să fie utilizat pe larg în mass-media, cinematografia și, în general, în cultura populară americană (pp. 136-137). Cauzele acestui neașteptat succes rezidă în principal în dinamica societății americane din anii 1960-1970, cu ai săi vectori emancipatori prea puțin sau deloc cunoscuți până atunci – emancipare sexuală și rasială, pe lângă emanciparea economică și de gen, care nu erau atât de „exotice” ca primele, asta neînsemnând desigur că nu erau neglijate, de unde și punerea lor vehementă pe tapet. O dinamică aflată în căutarea unei teoretizări pe măsură; vechiul marxism nu mai era considerat capabil a face față unei astfel de sarcini, pe care filosofii politice ale unor Foucault, Deleuze sau Derrida o puneau mai bine în problemă.

Revendicările studenților americani pentru o societate mai echitabilă sunt curmate brusc în 1970, când șase protestatari sunt uciși de către autorități iar mulți alții răniți (pp. 73-74). Însă aventura teoriei franceze în Statele Unite este de abia la început. Raportul putere/cunoaștere, normalizarea, biopolitica, gândirea rizomatică, mașinile dezirante, pulsionile libidinale canalizate consumerist, deconstrucția – toate aceste concepte plurivalente și-au găsit cale spre publicul american prin intermediul unor traduceri publicate în tiraje enorme, cu mult peste cele din Franța. În paralel aveau loc conferințe de anvergură la care erau invitați intelectuali francezi „la modă” ca Foucault, Deleuze sau Lacan, deși experiențele lor în aceste situații nu au fost întotdeauna agreabile.

Una dintre cele mai importante consecințe intelectuale ale teoriei franceze este aceea că a dat naștere studiilor culturale, decolonialismului și postcolonialismului, studiilor de gen, studiilor queer sau studiilor identitare (black studies, chicano studies) – toate acestea având o importanță majoră în conștientizarea opresiunii cotidiene pe care o

Una dintre cele mai importante consecințe intelectuale ale teoriei franceze este aceea că a dat naștere studiilor culturale, decolonialismului și postcolonialismului, studiilor de gen, studiilor queer sau studiilor identitare.

au de înfruntat tot felul de microgrupuri efectiv invizibile până atunci din punctul de vedere al unei agende sistematice care să le reprezinte și afirme drepturile. Dar, așa cum evidențiază Cusset, rupând cu structuralismul marxist, aceste noi poziții contestatate la adresa capitalismului au intrat curând într-o derivă normativă din care nu au mai ieșit niciodată, alunecând tot mai mult în brațele unui capitalism cultural compozit și tolerant, unde toată lumea este binevenită în calitate de consumator în timp ce producătorii, ca întotdeauna, sunt în cel mai bun caz neglijăți, în cel mai rău caz disponibilizați, atunci când mijloacele de producție sunt mutate pe alte continente pentru a optimiza costurile de producție.

Clasele lasă astfel loc microgrupurilor, care nu mai constituie o amenințare reală pentru capitalism, nici măcar sub forma sindicalistă social-democrată

***O altă consecință
deloc neglijabilă
a teoriei franceze
este ascensiunea
neoconservatorismului
politic.***

***Radicalismul dreptei
politice americane
a fost generat și
de radicalismul
intelectual al ceea ce
s-a numit în epocă
„noua stângă”.***

din primele decenii postbelice. A tolera diferențele culturale, sexuale, rasiale, naționale etc. în cadrul unui mod de producție este întotdeauna mai simplu decât a arăta că felul în care sunt produse resursele sociale creează în permanență inechități și violență structurală deoarece, în acest caz, revendicările țin de distribuția, nu de producerea de bunuri, și de multe ori ajung să se rezume la distribuția de bunuri mai degrabă simbolice decât materiale. Noua recunoaștere a grupurilor dezavantajate pe criterii nu numai economice se joacă deci pe un teren în care mizele reale ale unei emancipări sociale autentice sunt tot mai oculte. Și sunt oculte preponderent de noul activism postmodern, unde ceea ce Freud numea „narcisismul micilor diferențe” devine mai

important decât un proiect de societate comun. Anticapitalismul cedează astfel locul unui liberalism bazat pe hipertrofierea drepturilor umane negative, individuale, în detrimentul celor pozitive, sociale. Noul conflict este deci unul intracapitalist, în ciuda retoricii pe care o afișează, deoarece revendicările sale pot fi servite la fel de bine și cu mai puține riscuri de putere decât de o alternativă politică radicală. Un incident petrecut cu ocazia unei conferințe despre ideea de comunism la Londra în 2009 rezumă perfect situația: „Unii membri ai publicului și-au exprimat nemulțumirea că exista o singură femeie printre participanți, plus că nu era nicio persoană neagră și niciuna din Asia; la care Alain Badiou a remarcat că era straniu că nimeni nu era deranjat de faptul că nu exista niciun muncitor în rândul participanților, chiar dacă tema era comunismul”¹.

Însă nu toate aceste curente sunt ne- sau antimarxiste. Subaltern studies, de exemplu, derivate din studiile postcoloniale, sunt divizate între marxiști și postmoderniști, primii afirmând necesitatea „dezoccidentalizării” conceptelor progresiste pentru a le utiliza pe frontul anticolonial, iar ultimii insistând asupra renunțării integrale la acestea deoarece ar fi iremediabil contaminate de eurocentrism. Chiar și așa, direcția generală a noului progresism este din ce în ce mai puțin marxistă.

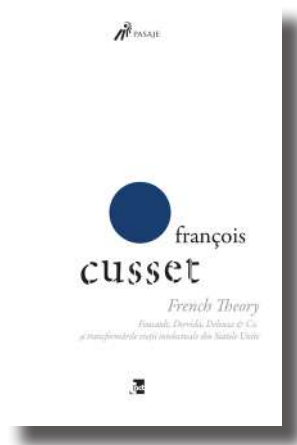
O altă consecință deloc neglijabilă a teoriei franceze este ascensiunea neoconservatorismului politic. Oricât ar părea de improbabil, universitățile dominate de studiile culturale au refuzat accesul vocilor de dreapta, care și-au găsit refugiul în think-thank-uri și în cele din urmă în politică. Radicalismul dreptei politice americane a fost generat și de radicalismul intelectual al ceea ce s-a numit în epocă „noua stângă”.

Relativ la criticile marxiste, „noua stângă” a ripostat argumentând că marxismul nu este altceva decât un discurs printre multe altele, care nu caută decât să își consolideze poziția pe piața discursurilor, respectiv că modalitățile prin care sunt enunțate, textualizate, evidențiate într-un context cultural polimorf problemele sociale, contează mai mult

¹ Slavoj Žižek, *Ca un hoț ziuă în amiaza mare. Puterea în epoca postumanității*, traducere de Ciprian Șiuilea, Editura Cartier, Chișinău, 2019, p. 238.

decât obstinația de a continua formularea acestora în limbaje politice desuete de secol XIX, neadaptate la provocările și dinamicele prezentului. Marxiștii au ripostat la rândul lor utilizând, pe lângă argumentele prezentate schematic mai sus, că miza enunțării este transferată dinspre microgrupurile care ar fi trebuit să beneficieze de pe urma ei înspre purtătorii înșiși ai enunțurilor, care își consolidează astfel pozițiile profesionale, culturale și în cele din urmă sociale. „Pentru a o spune pe scurt, o lesbiană neagră care își revendică «antifundaționismul» și «politica deconstructivă» va rămâne întotdeauna mai aproape de o societate bazată pe discurs decât de societatea politică – comparată cu cea al cărei mediu direct, mai puțin tolerant decât cel dintr-un campus, stigmatizează culoarea pielii și orientările sexuale. Capitalul simbolic al abordării teoretice nu compensează doar slabul capital politic al universitarilor izolați, ci uneori le permite acestora chiar să o justifice, reproșându-le actorilor de teren lipsa lor de autorefecție” (p. 201). Mai mult, filosofia politică a lui Foucault s-a pretat foarte bine unor interpretări de dreapta, în care societatea „riscului” era percepută ca având nevoie să se protejeze constant de „anormalii” care amenință să o destrame în baza unor revendicări nerezonabile și costisitoare politic (pp. 396-399).

Este însă foarte posibil ca vechea stângă să fi greșit în separarea ei radicală față de „noua stângă”, al cărei anticapitalism nu a fost totuși doar unul simulat, chiar dacă a depășit terenul structural pe care marxiștii se simțeau și continuă să se simtă confortabil: „oare atunci când (...) ultimii intelectuali publici ai stângii sociale blamau cu fiecare ocazie excesele mișcării «politically correct» în numele apărării libertății de exprimare, nu atacau ei inamicul greșit? Oare nu au comis ei o greșală tactică denunțând comunitarisme care, deși s-au rătăcit adesea în impasurile retoricii, au reprezentat totuși singurii aliați politici posibili ai stângii împotriva ideologiei «civilizației» și a pieței libere? Nu ar fi trebuit ei, dimpotrivă, să profite de ocazia furnizată de această dezbatere pentru a-i reformula termenii, pentru a-i cunoaște mai bine pe participanții ei, în loc de a-i ridiculiza principiile?” (p. 243, subl. în orig.). Numai că exact același lucru i se poate reproșa și noii stângi în relația ei cu stânga marxistă, faptul că s-a grăbit să se disocieze

condescendent de aceasta din urmă, arogându-și prematur merite care, deși s-au tradus ocazional în politici publice concrete, nu au putut împiedica deplasarea eșafodajului intelectual al noului progresism spre dreapta.

În definitiv, pentru a prelua un ultima pasaj din concluziile cărții, noua stângă, care s-a exprimat cu ajutorul vocabularului teoriei franceze a fost, în felul ei, o moștenire a lui Marx însuși, care, înainte de a fi acceptată sau repudiată partizan, ar trebui totuși studiată temeinic. „Într-adevăr, în ciuda a ceea ce ar putea spune detractorii marxiști ai teoriei franceze, succesul ei mondial nu a fost posibil decât alături de, în completarea sau poate ca o alternativă la, dar întotdeauna pe urmele lui Marx și ale marxismelor ortodoxe pe care istoria le-a făcut obsolete. Astfel, pretutindeni în afară de Franța, Deleuze, Foucault, Lyotard și chiar «hipercritica» derrideană încarnează posibilitatea *continuării* unei critici sociale, care, în raport cu Marx, este în sfârșit detotalizată, rafinată, ramificată, deschisă chestiunilor dorinței și ale intensității, ale fluxurilor de semne și ale subiectului multiplu – într-un cuvânt, instrumentele unei critici sociale *pentru astăzi*. De la Chicago la São Paulo, luptele sociale contemporane, chiar și cele care nu au mize îndepărtate sau care sunt prea metaforice, fiind adeseori limitate la militanții de campus și la casta intelectuală, au integrat totuși, în mizele lor și în formele lor tactice, chestiunea crucială a *diferenței* – fie că e vorba de o diferență sexuală, etnică, culturală sau chiar ontologică, însă mereu mobilă, schimbătoare, disponibilă pentru toate întrebunțările și toate intersecțiile” (p. 410). ■

Felicia Simion, „Not from here”, proiect realizat în cadrul rezidenței Tremplin Jeunes Talents residency for Festival Planche(s) Contact, Deauville (2017)

Felicia Simion, „Not from here”, proiect realizat în cadrul rezidenței Tremplin Jeunes Talents residency for Festival Planches(s) Contact, Deauville (2017)

„Cred că soția lui Socrate arăta ca mine”

Interviu cu Coca Bloos,
una dintre primele
actrițe „de generație”
care au acceptat imediat
să joace în teatrul
independent

UN MATERIAL REALIZAT DE CRISTINA RUSIECKI

Găsește câte un cuvânt frumos despre toți colegii care i-au fost alături pe scenă. Genul său singular, definit prin minimalism, finețea gesturilor și mai ales umorul, a făcut ca tinerii să o asimileze imediat, ca și când ar fi fost doar a lor.

Coca Bloos a făcut Facultatea de Filosofie, a devenit ziaristă la „Tribuna Sibiului”, pentru ca apoi să renunțe la jurnalism în favoarea carierei de actriță. A jucat întâi la Satu Mare, apoi la Brașov, la Piatra Neamț, iar ultimele decenii de carieră și le-a petrecut la București. A lucrat cu regizori mari ca Alexandru Dabija, Alexandru Darie, Alexandru Tocilescu, Silviu Purcărete. Unul dintre succesele importante ale carierei a fost spectacolul „Danaidele”, în regia lui Silviu Purcărete. Patruzeci de minute petrecea chircită într-o valiză până când să apară pe scenă. Dar și când apărea! Pe lângă rolurile din teatru, Coca Bloos are la activ un număr impresionant de filme – peste patruzeci. După 1989 a lucrat cu regizori foarte tineri pe vremea aceea, ca Gianina Cărbunariu („Norocul îi ajută

pe cei îndrăzneți” de Franz Xaver Kroetz, Teatrul ACT) sau Sorin Militaru („Ich bin Ofelia”, după Gertrud Fussenegger, Clubul Prometheus). Rolul din „Șefele”, în regia aceluiași Sorin Militaru, spectacol care a început la Teatrul ACT pentru ca apoi să se mute la Odeon, unde s-a jucat peste zece ani, i-a adus o performanță uluitoare, ca și colegelor ei de scenă, Emilia Dobrin și Dorina Lazăr. Paradoxal, despre toate rolurile sale magistrale vorbește cu modestie, aducându-și aminte mai mult de conflictele interioare și de emoțiile traumatizante din momentul premierei.

Din câte știi, ați terminat Facultatea de Filosofie la Cluj și v-ați început cariera ca jurnalistă.

După facultate, am ajuns în redacția din „Tribuna Sibiului”. Trebuia să-mi fac stagiatura de trei ani. Statul investise în mine. Am mers la Iași, unde se făcea repartitia guvernamentală, și am ales Sibiu.

Ca ziarist, ce fel de articole vă plăcea să scrieți? Care erau subiectele preferate?

Am lucrat la ziar cam trei ani. Cel mai mult îmi plăcea să scriu articole pe teme sociale. Nu scriam rău deloc. Îmi plăcea mult partea de documentare. Făceam

anchete, mergeam și prin tribunale. Am lucrat la ziar cam trei ani. Mi-ar fi plăcut să fiu și „cap limpede”, dar șefii nu mă lăsau, pentru că nu aveam destulă experiență. Aș fi vrut să văd cum se făcea ziarul în tipografie, să merg la corectură, dar nu și să răspund pentru el, pentru că eram prea tânără. Am trecut prin toate secțiile și până la urmă am rămas la Social. Acolo am învățat cum se face ziarul. Aveam un șef foarte exigent. Ajunsesem să țin o pagină de tineret. Făceam reportaje, mese rotunde, interviuri, anchete sociale, comentarii. Dintre toate, cel mai mult îmi plăcea să fac interviuri. Cunoșteam oamenii și se năștea un fel de încredere cu cel interviuat. Mi s-a părut un gen mai cald. Din păcate, nu m-au lăsat niciodată să scriu și editoriale.

Dacă vă plăcea meseria de ziarist, cum ați renunțat la ea în favoarea celei de actriță?

Mă cam săturasem să mă scol la șapte dimineața, să mă duc la ședința de redacție, să plec pe teren în satele din jur. A apărut un anunț în revista „Contemporanul” că la IATC (Institutul de Artă Teatrală și Cinematografică, n.n.) se dă concurs pentru postul de actriță în corp-ansamblu la Teatrul de Nord din Satu Mare. Concursul se ținea la Casandra. M-am dus, l-am luat și așa am intrat în teatru. Am ajuns cu trenul, la trei noaptea, într-un oraș unde nu cunoșteam pe nimeni.

Așadar, ați dat din mână vrabia jurnalismului de la „Tribuna Sibiului”, unde țineți o pagină întreagă, pe cioara figurației, că asta înseamnă actriță corp-ansamblu, de la Teatrul de Nord din Satu Mare. Apoi, ați plecat la Brașov și de aici la Piatra Neamț. Cum ați ajuns la București?

Ducu (regizorul Alexandru Darie, n.n.) a văzut spectacolul „Conu Leonida față cu reacțiunea” făcut de Sandu Dabija la Piatra Neamț. L-a văzut și Silviu Purcărete și atunci a pus la Piatra Neamț, în 1986, „Piațeta”. A fost un spectacol de excepție. Am venit de opt ori cu el la București, la Teatrul Mic și la Teatrul „Bulandra”. Nu se putea circula pe stradă în seara reprezentației, așa multă lume venea. Era un spectacol inspirat și frumos. Și trupa era foarte bună. Spectacolul era despre trei babe care aveau trei copii pe măsura babelor. O comunitate sărmană dintr-o

Dintre toate, cel mai mult îmi plăcea să fac interviuri. Cunoșteam oamenii și se năștea un fel de încredere cu cel interviuat.

piețetă unde era o foame... Fiecare visa că mănâncă, în condițiile în care în 1986 nu găseai la magazin decât cutii cu conserve de pește, iar pe scenă se aduceau bunătăți, curcan, tot ce era mai bun. Sala era înnebunită, dar și noi, cei de pe scenă de această... metafizică a stomacului. Se râdea de la început până la sfârșit. Fiecare reacționa, spectacolul era ca un vârtej. Avea și o coloană sonoră excepțională. Și a tot fost cerut la București.

A fost rampa de lansare către Teatrul Mic din București.

Datorită acestui rol m-a luat Dinu Săraru, m-a detașat timp de doi ani, pentru că Bucureștiul era oraș închis, iar eu nu aveam buletin de București. Țin minte că nici Victoria Cociș nu a putut să dea concurs la „Nottara”, ea era la Brașov atunci. Nouă fiind, la Teatrul Mic, am făcut foarte multe înlocuiri. Leopoldina Bălănuță a dorit să joace cu mine în „Monștrii sacri” și în „Elisabeta din întâmplare o femeie”. Jucam rolul cameristei ei. A fost o mare școală pentru mine, pentru că am văzut cum repeta doamna Leopoldina Bălănuță de la ora 9 la 14 sau 15 fără pauză. Apoi, repetam textul înainte de fiecare spectacol. Venea, îți spunea dacă nu jucai bine, te ajuta. Cum m-a ajutat în „Cameristele”, în regia lui Ducu Darie!

Am jucat în „Azi mă... UBU” după Alfred Jarry. L-am jucat de multe ori, l-am dus în multe locuri. A avut mare afluență de public, au venit tinerii, au mai venit și alții, moment în care am considerat că e bine să mă retrag. Mi-a plăcut totdeauna să fiu deschizătoare de drum.

Ați jucat din nou un spectacol în regia lui Ducu Darie, după „R.U.R.” de la Piatra Neamț, dar, de data aceasta, în București. Cum a fost experiența?

Nu cred că mi-a ieșit rolul. Eram la început, era un templu nou, o scenă nouă. A fost o năîmplinire.

Sunteți una dintre actrițele de vârstă cele mai primate de publicul tânăr și de regizorii tineri. După 1989 ați jucat în peste patruzeci de filme. Dar ați avut curajul să vă dați și pe mâna regizorilor de teatru care montau în teatrul independent. Ați avut și intuiție, și un fler deosebit. Ați jucat la Gianina Cărbunariu, Theo

Herghelegiu, Sorin Militaru, regizori foarte tineri pe vremea aceea, la început de drum.

Am jucat prin subsoluri. Am început la teatrul lui Voicu (Voicu Rădescu, fondatorul Teatrului LUNI de la Green Hours, n.n.) de lângă Librăria din fundul curții. Maia Morgenstern a ținut acolo un recital cu poezii de Mircea Dinescu. Mi-a plăcut foarte mult. Am zis să facem acolo un teatru și Voicuț a fost de acord. Întâi am avut un recital din poezia clasică națională și universală. Am participat la formarea Teatrului LUNI. Apoi am jucat în „Azi mă... UBU” după Alfred Jarry. L-am jucat de multe ori, l-am dus în multe locuri. A avut mare afluență de public, au venit tinerii, au mai venit și alții, moment în care am considerat că e bine să mă retrag. Mi-a plăcut totdeauna să fiu deschizătoare de drum. A fost extraordinar. După aceea, m-am retras.

Ați jucat și în multe filme studentești.

Am jucat la toată generația de regizori tineri de după '90. Studenții regizori la Film își făceau lucrarea și își dădeau licența cu un scurt-metraj. Cum nu aveau bani de producție, apelau de multe ori la mine. Am jucat toate mamele, bunicile și mătușile. Era extraordinar. În perioada aceea nu prea mai jucam la Teatrul Mic. Colaborând cu ei, îmi păstram tonusul. Luam din energia și din tinerețea lor. Îi tratam ca pe colegii mei. Am făcut „Visul lui Liviu” cu Corneliu Porumboiu și o voce, cea din finalul filmului „A fost sau n-a fost”. Au ajuns mari. Mi-a făcut mare plăcere să lucrez cu ei. După facultate, își făceau și masterul. Am jucat și în filmele de la master. Unii s-au împlinit, unii erau deja pe drumul bun. Mi-aduc aminte că lui George Chiper, care mă târâse printr-un apartament, nu i-a ieșit o zi de filmare. Spre disperarea mea, a trebuit să reluăm. Lucra cu o cameră care avea trepidul stricat și o puneam tot timpul pe un vraf de cărți. Am lucrat cu foarte mulți studenți și mi-a făcut mare plăcere. Am avut mare încredere în tineri. Dar a venit un timp când nu mai știam ce să fac nou.

Ați ajutat și studenții de la facultatea de Teatru, nu numai pe cei de la Film.

La teatru, la Casandra, au venit profesorii din Institut să mă vadă. Ar fi trebuit, în mod normal, să nu am

emoții, dar îmi era rușine. Cred și acum că o studentă de la Regie nu a luat nota zece din cauza mea, că nu am fost eu destul de bună.

E straniu. Aveați zeci de ani de experiență de scenă. Cum să aveți emoții atât de mari la un spectacol studentesc?

Cred că emoțiile mele au pornit dintr-o lipsă de încredere și de respect față de mine. Și când începeau spectacolele pe scenele profesioniste aveam emoții din cauza publicului. Am respectat publicul. L-am adorat. Unii spuneau „mulți văd, puțini pricep”, dar publicul îți transmite energia. Se întâmplă să ai seri mai scăzute, dar sunt și seri în care sala te capacitează. Emoții aveam totdeauna, deși nu știam cine e în sală. Nu am jucat în funcție de sală, de reacția spectatorilor. Nu am reușit să înțeleg de ce am fost tot timpul stăpânită de emoții. Mi-a fost ciudă, m-am culpabilizat, am fost obedientă și fricoasă și, din cauza asta, deciziile au fost pe măsura întunericii pe care îl aveam în mine. Dacă nu ești atent, te pierzi în propria ceață.

Ați găsit, până la urmă, o cale de a ieși din această ceață?

Vă spuneam, înainte de interviu, că am fost la mănăstire și am făcut ascultare. Ascultare am făcut și la regizor. Am fost o actriță, cred, utilă. Nu mi-am dorit să ajung actriță. În generația mea se făceau schimburi între actori. Acum artisticul a căpătat alte valențe, alte valori. Pe vremea aceea, nu se opera prea ușor cu vedete, dive etc. Actorii buni erau laureații de stat. Știai că sunt stâncile din teatrul românesc, patrimoniul lui. Păreau undeva în Olimp. Când spuneai artist al poporului, chiar era o stâncă, nu-l mai mișcai.

Vorbiți tot timpul despre ceilalți ca despre niște mari actori. De fiecare dată când discutăm, mă uluieste modestia dumneavoastră, a unei actrițe pe care mulți o consideră un monstru sacru.

Monstru, da, cred că soția lui Socrate arăta ca mine, de săracul de el pleca de acasă. De fapt, de aceea cred că s-a și otrăvit. Nu am operat niciodată cu asemenea concepte, nu m-am văzut niciodată ca pe

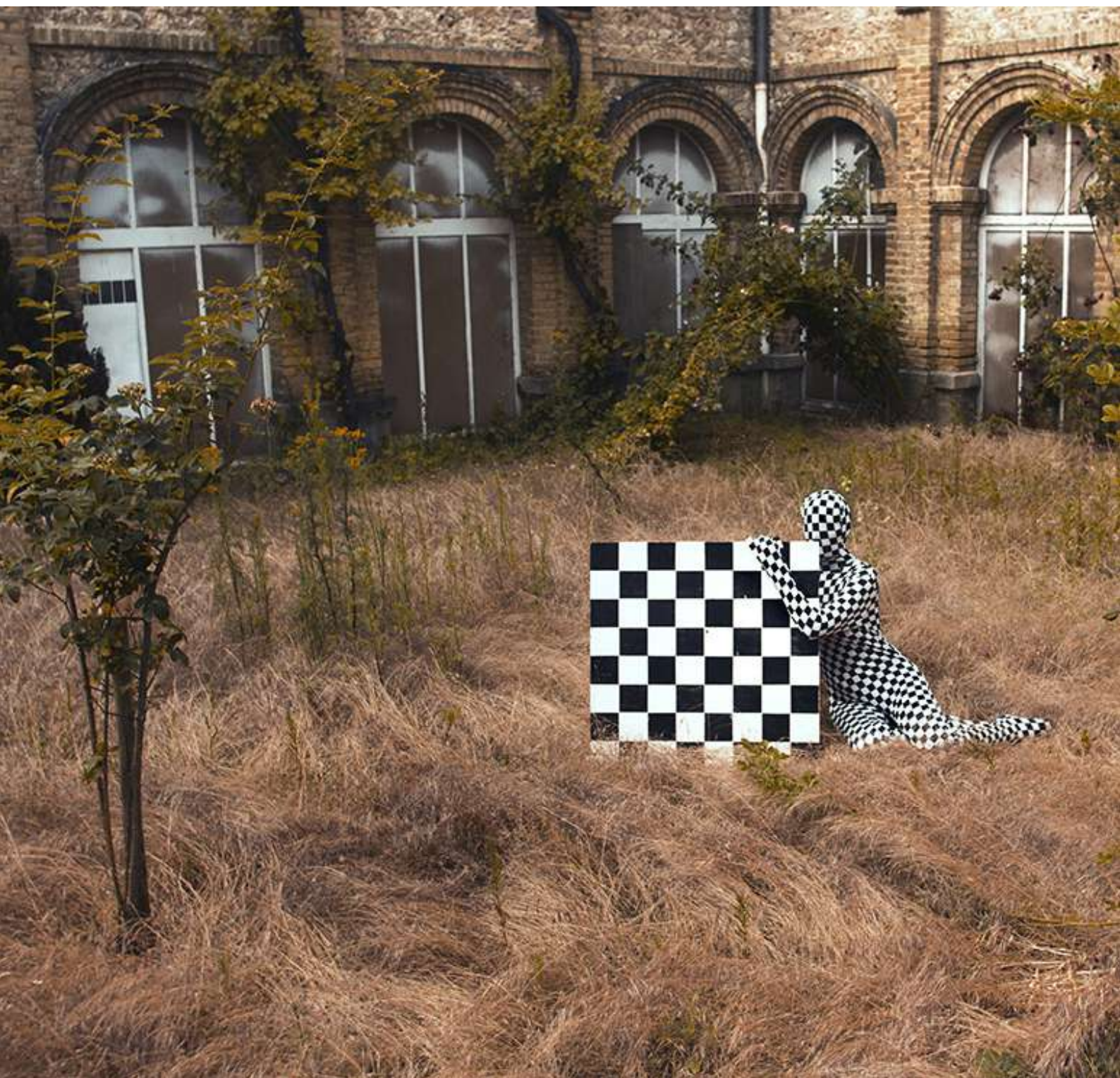
*Am fost o actriță, cred,
utilă. Nu mi-am dorit să
ajung actriță. În generația
mea se făceau schimburi
între actori. Acum
artisticul a căpătat alte
valențe, alte valori.*

o vedetă. Mie nu-mi place aurul, îmi place argintul. În teatru se spune că ai dus tava. Tava mea a fost de argint, nu de aur, dar de argint curat, care a strălucit pentru mine extraordinar. Sigur că e de ajuns dacă citești o singură carte, Biblia, dar eu nu am reușit să o pătrund în tinerețe. Târziu am înțeles rostul liturghiei. E la fel cum simți în teatru, pe scenă, într-un moment, că Cel de Sus își pune mâna pe capul tău. Este fascinant să constăți similitudinea trăirii din biserică cu cea din teatru. Am căutat un duhovnic, pentru că am nevoie de cineva care să mă asculte și pe care să-l ascult. Noi nu ne mai ascultăm unii pe alții. Trăind în viteză, vedem numai ce vrem noi să vedem. Acum este postul tăcerii, care e foarte greu. Nu mai am liniștea aceea pe care o aveam când eram mică.

Îi amintiți și îi numiți de fiecare dată pe toți colegii cu care ați jucat în spectacolele dragi. Ce v-a interesat în relația cu partenerii de scenă?

M-a interesat să transmit și să-mi transmită. Dacă joc o femeie de rând și sunt pusă în situația de a îngriji pe cineva, pentru mine este o onoare. Este o onoare și dacă nu ești pe scenă. Deasupra ta lucrează îngerii tot timpul. Când intră pe scenă, orice actor își face sfânta cruce. În special la premieră te ajută la întruchiparea personajului. Atunci tinzi către divinitate. ■

Felicia Simion, „Not from here”, proiect realizat în cadrul rezidenței Tremplin Jeunes Talents residency for Festival Planche(s) Contact, Deauville (2017)

Felicia Simion, „Not from here”, proiect realizat în cadrul rezidenței Tremplin Jeunes Talents residency for Festival Planche(s) Contact, Deauville (2017)

Nume vechi, nume noi ...

IOAN-AUREL POP

Am rămas surprins să văd cât de des și de neașteptat se schimbă la noi denumirile de străzi, de piețe, de instituții, de sate, de orașe, de unități administrative etc. În Paris, sunt străzi care poartă același nume din secolul al XIV-lea încoace. La fel se întâmplă în toate țările așezate.

Ministerele își schimbă denumirile aproape anual, încât nu se mai știe dacă ministerul educației este și al cercetării sau nu, dacă educația este națională sau publică, dacă tineretul și sportul au tangență cu educația sau nu.

După căderea comunismului, se revenise, pe bună dreptate, la denumirea consacrată de prefectură, provenită din termenul latin de *praefectus*, care însemna guvernatorul unui oraș ori al unei provincii. Prefectura era, prin urmare, conducerea unei provincii. De câțiva ani, nu se mai zice prefectură, ci „instituția prefectului”. Ce rațiune va fi condus la această schimbare este greu de spus, în condițiile în care toate organismele similare sunt instituții? După o astfel de logică, ar trebui să-i spunem primăriei „instituția primarului”,

rectoratului „instituția rectorului”, comisariatului „instituția comisarului” etc. Rămâne un mister de ce noțiunea de „prefectură” nu era bună.

Termeni precum comună, primărie, pretură, prefectură, gardă financiară, curte de conturi, tribunal, curte constituțională și mulți alții provin dintr-o moștenire, au o tradiție și au intrat într-o obișnuință a limbii noastre romanice. Că regimul comunist, străin de întreaga noastră tradiție, de valorile care-au consacrat-o și de moștenirea europeană, a schimbat aceste denumiri este de înțeles. Acel regim, adus pe tancurile sovietice dinspre Răsărit, avea nevoie de legitimare, de noi simboluri, de crearea unei noi baze. Astfel, județele au devenit regiuni, preturile raioane, primarii prim-secretari, prefectii președinți sau secretari etc. Dar astăzi, după trei decenii de la căderea regimului comunist, de ce schimbăm mereu denumiri de locuri și instituții, într-o frenezie demnă de o cauză mai bună? În 2013, aflam cu mare tam-tam că „Garda Financiară nu mai există, este istorie, fiind înlocuită cu Direcția Generală Antifraudă Fiscală (DGAF)”. De ce va fi fiind mai bun acest nume complicat și necunoscut românilor? Din câte știu, în Italia, „Guardia di Finanza” există de vreo două secole și jumătate și nimănui nu i-a trecut prin cap că denumirea aceasta este perimată. Curtea de Conturi (înființată la 1864) s-a numit multă vreme Curtea Superioară de Control Financiar, revenindu-se la denumirea consacrată abia în 1992. Ministererele își schimbă denumirile aproape anual, încât nu se mai știe dacă ministerul educației este și al cercetării sau nu, dacă educația este națională sau publică, dacă tineretul și sportul au tangență cu educația sau nu. De altminteri, de câțiva ani încoace, școlile nici nu-și mai schimbă firmele ca să se plieze după metamorfozele acestor nume devenite veșnic provizorii. O întreagă tevatură se leagă de antetele acestor ministere fluide, de ștampilele lor, de diplome etc. De-a lungul timpului, am fost campioni și la schimbarea numelor de localități, de unități administrative, de străzi, de piețe etc. Astfel, îmi amintesc de profesorul academician David Prodan, născut în satul Cioara din județul Alba, sat căruia comuniștii i-au dat numele de Săliște. Ajuns spre apusul vieții, profesorul, înainte de moarte (petrecută în 1992), a cerut ca nu cumva – după

obicei – cineva să reboteze satul său de naștere după numele lui, cum se întâmplase cu multe localități din România, chemate cu nume de oameni sau cu alte nume năstrușnice (Onești devenise Gheorghiu Gheorghiu-Dej, Ștei devenise Dr. Petru Groza, Ferdinand ajunsese Oțelul Roșu, Căvăran primise numele lui Constantin Daicoviciu etc.). Profesorul ne spusese mai mult, anume că ar vrea ca satul lui să revină la numele istoric de Cioara, în loc de Săliște, ca să înțeleagă lumea de ce călugărul Sofronie, din secolul al XVIII-lea, se chema „din Cioara”. În anii comunismului, un sat din Banat, numit de când exista memorie colectivă Valea Boului, fusese rebotezat, din pudoare prost înțeleasă, Păltiniș, iarăși fără nicio legătură cu tradiția locului. Contra acestei măsuri a protestat – cât se putea pe atunci – academicianul Constantin Daicoviciu, el militând pentru păstrarea denumirii istorice, care ar fi putut să fie o dovadă clară a continuității noastre, din moment ce, pe o celebră hartă veche de peste un mileniu și jumătate, figura în zonă numele de *Caput Bovis* („Capul boului”). Plin de spirit fiind și cunoscut pentru dezvoltatul simț al umorului, Constantin Daicoviciu le-a spus autorităților că substantivul „bou”, din vechea denumire a satului, nu se referea, când el a fost pus, la oameni, ci la vestitele animale, fără de care viața sătenilor nu avea sens. Între timp – spunea învățatul – și unii oameni au devenit boi, dar că aceasta nu trebuia să compromită în niciun fel numele satului și nici al nobilului animal de tracțiune.

Și străzile au încă la noi nume dintre cele mai ciudate. Schimbarea acestor nume se justifică, după 1989, numai în măsura în care comuniștii le-au botezat, pe unele, după simbolistica proprie, după activiști sovietici de partid, după „eroi” români comuniști, după noțiuni din arsenalul materialismului sau al „socialismului științific” etc. Evident că nume precum „Tânăra Gardă”, „Vladimir Ilici Lenin”, „Vasile Roaită” etc. nu mai aveau de ce să rămână în uz, multe dintre ele fiind înlocuite chiar în anii finali ai dictaturii lui Ceaușescu, care trecuse pe panta naționalismului excesiv. Au mai rămas, însă, multe nume anoste, ciudate, fără sens, precum „Mecanicilor”, „Lemnului”, „Fierului”, „Aluminiului”, „Pâinii”, „Păsărilor”, „Progresului”, „Privighetorii”, „Ciocârliei” etc., puse de comuniști, ca să se facă uitate anumite nume cu semnificații

Din păcate, noi nu știm să gestionăm nici numele de persoane vii, ceea ce ne face, de multe ori, ridicoli. Pe de o parte, dăm nume de botez inexistente, necuviincioase și chiar scandaloase, iar pe de alta, nu știm – deși ne pretindem popor european – că numele de botez se pune înaintea numelui de familie.

istorice „burgheze”. Evident, s-au produs, din lipsa cunoștințelor de cultură generală, și abuzuri. Astfel, sub un vajnic primar al unui mare oraș, s-a cerut și s-a obținut, după 1989, schimbarea numelui străzii

***Imnul de stat l-am
schimbat de vreo cinci
ori în ultimul secol și
jumătate, stema și
ziua națională cam
la fel, steagul era să-l
facem doar roșu, cu
seceră și ciocan la
mijloc. Chiar și azi,
sunt mulți oameni –
unii de bună credință,
dar fără cultură
generală temeinică
– care cer imperios
înlocuirea acestor
simboluri, ca și cum
ele ar fi gumilastic, ca
și cum ar fi ca frunzele
care cad toamna.***

„Feodor/ Fiodor Dostoievski” în „General Vasile Milea”, pe motiv că primul era un „scriitor comunist sovietic”.

Din păcate, noi nu știm să gestionăm nici numele de persoane vii, ceea ce ne face, de multe ori, ridicoli. Pe de o parte, dăm nume de botez inexistente, necuviincioase și chiar scandaloase, iar pe de alta, nu știm – deși ne pretindem popor european – că numele de botez se pune înaintea numelui de familie. Singurul popor european care pune, prin tradiție, numele de familie (clan) înaintea numelui de botez sau numele înaintea prenumelui este poporul maghiar. De altminteri, chiar denumirea românească de „prenume” – venită din latinește – înseamnă „înaintea numelui”. Prin urmare, prenumele se pune cel dintâi. De aceea, nu este corect când citim pe firme de avocatură, de notariat, de cabinete medicale etc. „Popescu Bogdan” sau „Vasilescu Grigore” sau „Popa Sabina”. Nici când ne prezentăm unor persoane străine, nu se cade să ne spunem doar numele de familie. Acesta trebuie precedat oricând de numele de botez. O carte nu se semnează „Ionescu Marin”, ci „Marin Ionescu”. Mulți români cred – din lipsa noțiunilor firești de cultură generală – că numai celebritățile „au voie” să-și pună prenumele înaintea numelui. Nu este așa, fiindcă orice om și, mai ales, orice creștin, are obligația să se cheme pe sine, în primul rând, după numele primit la botez. Nici prohodirea și pomenirea morților nu se face după numele de familie, care este parte a unei convenții târzii, apărute între oameni.

Din păcate, schimbarea deasă a numelor publice și private (de persoane și de instituții) la noi este dublată și de schimbarea deasă a simbolurilor naționale, a obiceiurilor, a tradițiilor. Imnul de stat l-am schimbat de vreo cinci ori în ultimul secol și jumătate, stema și ziua națională cam la fel, steagul era să-l facem doar roșu, cu seceră și ciocan la mijloc. Chiar și azi, sunt mulți oameni – unii de bună credință, dar fără cultură generală temeinică – care cer imperios înlocuirea acestor simboluri, ca și cum ele ar fi gumilastic, ca și cum ar fi ca frunzele care cad toamna. Motivele sunt, de cele mai multe ori, hilare sau inconsistente: imnul vorbește de tirani și azi nu mai sunt tirani; imnul are o linie melodică lentă, care nu este deloc mobilizatoare și nu curge în ritm de marș; la început de decembrie, este prea frig pentru Ziua Națională și românii nu pot să iasă la iarbă verde; pe stemă lipsește simbolul istoric al românilor transilvăneni (simbol care nici nu a existat,

fiindcă românii ardeleni nu au fost, în Evul Mediu, un grup privilegiat sau o comunitate participantă la exercitarea puterii; de aceea, nu au avut voie să aibă stemă de grup) etc. Simbolurile naționale nu există în funcție de opiniile noastre, de confortul nostru, de ideile noastre personale. Imnurile, drapelele, stemele, sărbătorile naționale au rosturile lor vechi. Toate vin din trecut și ne îndreaptă spre viitor. Dacă ne-am ghida după judecăți pripite precum cele enumerate mai sus, atunci imnurile Franței și Germaniei ar trebui scoase din uz. Imnul Franței este vestita *Marseillaise*, care s-a cântat prima oară în vremea Marii Revoluții Franceze, în 1792, și s-a chemat atunci „Cântecul de război pentru Armata Rinului”. Faptic, versurile lui nu mai au nicio legătură cu realitatea, fiindcă Franța nu mai este în război cu Germania, dar nimănui nu-i trece prin minte să-l schimbe. La fel, imnul Germaniei (cu melodia compusă la 1797 și cu versurile scrise la 1841) începe cu formula „Germania, Germania deasupra tuturor, deasupra tuturor în lume”, interpretată în vremea lui Hitler în sensul că „Germania ar trebui să conducă toată lumea”. Și, totuși, imnul acesta nu s-a înlocuit cu altul. Poate să ne placă imnul SUA, care se aude și foarte des, imnul Franței, vestit în toată lumea, imnul Germaniei, fiindcă exprimă gloria unei națiuni, dar noi avem imnul nostru și pe acesta se cuvine să-l prețuim exact așa cum este el.

Schimbarea deasă a numelor și a simbolurilor arată o lume nesigură, fără tradiție și fără puterea statornicirii unei tradiții, o lume aflată în bătaia vântului și supusă celor puternici. Ar fi mult mai bine

***Schimbarea deasă
a numelor și a
simbolurilor arată o
lume nesigură, fără
tradiție și fără puterea
statornicirii unei
tradiții, o lume aflată
în bătaia vântului și
supusă celor puternici.***

să cugetăm mai mult și să adaptăm formele fondului și fondul formelor, luând ca modele exemplele de succes și păstrându-ne acel specific național care ne face să fim noi înșine în Europa. ■

Împotriva analfabetismului spiritual Dreapta măsură a cărții

ADRIANA MOCA

La primele anunțuri de carantină s-au instalat panica, starea de confuzie, amestecate cu neîncredere, suspiciune, neputință. Informațiile contradictorii veneau pe toate căile, WhatsApp, Facebook, Messenger, mail, radio și TV. Videoclipuri, interviuri, tratamente homeopate sau vitamina C, vești despre lipsa măștilor și a combinezoanelor de protecție pentru medici, decese în China, Europa, America. Multe și la toate vârstele. Spaimă. O mare parte a omenirii fusese aspirată de un turbion al tuturor fricilor, declanșat în cutia Pandorei, larg deschisă. Au apărut apoi și bancurile legate de Covid-19. Unele, excepționale. Am râs cu lacrimi. Formă de protecție sau manifestare nervoasă? Nu mai conta, important era să rezist. Să rezistăm toți.

Proiectele mele cu date programate atent trebuiau amânate. O săptămână de la începerea izolării sociale, nu am reușit să citesc altceva decât știri, articole sau varii studii pe tema epidemiei. Minte nu se putea concentra pe pagini literare. Scrisori, telefoane, notificări către AFCN, mesaje pentru reșalonarea atelierelor de lectură Clara Lectio (proiect de promovare a culturii scrise) în șase localități din țară, modificarea biletelor de avion, a cazărilor. Toți cei implicați au răspuns rapid și cooperant la noul program pe care încercam împreună să-l redefinim. Dar, stresul că nu poți controla nimic (oare pentru cât timp?) se instalase temeinic. Să le citesc copiilor niște fragmente din cărți

(dar ce aleg ca să fie util, să aibă și un pic de umor, să le ofere un respiro?) pe Zoom sau în clipuri încărcate pe FB devenea – în noile condiții – obositor pentru ei, fiindcă toată viața lor se desfășura acum aproape exclusiv în fața ecranelor. Ceea ce, în vremuri normale, putea să genereze interes fiindcă era altfel, acum era încă o activitate de rutină, care-i ținea captivi online. Înregistrasem o serie de fragmente literare pentru platforma unei edituri. Toate planurile noastre au rămas suspendate, fiindcă politicile tuturor companiilor s-au schimbat aproape peste noapte. Intram într-o perioadă complet necunoscută, unde nimic nu mai funcționa cum preconizasem. Singura certitudine era frica fără măsură.

Am încercat să recitesc „Eseu despre orbire”, „Ciuma”, cărți în care aș fi regăsit – poate – răspunsuri la criza unică pe care o trăiam. Nu reușeam să trec de primele pagini, fiindcă în locul balsamului după care tânjeam, cuvintele lui Saramago și ale lui Camus, scrijeleau fragila crustă a rănilor proaspetei angoase. Să văd filme pe Netflix! Dar nici comediile, nici documentarele, nici seriile foarte bune („Unorthodox”, o miniserie excelentă) nu-mi puteau capta în totalitate atenția, așa cum s-ar fi întâmplat cu doar câteva zile înainte. Aveam nevoie de liniște. De altă perspectivă. Am găsit-o într-o carte a unui călugăr benedictin, „Arta de a găsi dreapta măsură” (traducere Viorel Zaicu, editura ALL). Anselm Grün este chelarul unei abații germane care se conduce după regulile Sfântului Benedict. Una din ele se numește Discretio și definește virtutea măsurii înțelepte. Dreapta măsură e o valoare, iar etimologia cuvântului „valoare” vine din latină, unde valere

înseamnă „a fi sănătos”. Mi-am amintit că o citisem în 2015, la data apariției ei. Cum de uitasem principiile sănătoase ale acestui minunat text? De ce de nu reușisem să integrez ceva atât de simplu și de limpede?

În toată această perioadă, singurele activități care m-au ajutat să-mi păstrez echilibrul au fost spectacolele de teatru, dans și operă de pe toate meridianele lumii, puse la dispoziție virtual de mari scene: Metropolitan Opera, Opera National de Paris, The Wooster Group, Schaubühne, Comedia Franceză, Royal Opera House, Festivalul de teatru Cehov (Rusia) și multe altele. Un adevărat cadou cathartic făcut omenirii de artiști excepționali și manageri culturali cu fler (în România, primii care au dat startul transmisiunilor online au fost Andrei și Andreea Grosu de la UnTeatru). Am recitat textul lui Shakespeare, după vizionarea spectacolului „Furtuna”, în regia lui Declan Donnellan. Două replici ale lui Prospero m-au determinat să reflectez diferit asupra actului lecturii. „Și, cum știa că țin atât de mult la cărți, mi-a dat, din propria-mi bibliotecă, tomuri ce-mi sunt mai scumpe ca ducatul” (actul I, scena 2), îi povestește Prospero Mirandei, istoria exilului lor de 12 ani pe insula pustie unde se petrece întreaga acțiune a piesei, între primul naufragiu (fondator al noii personalități de intelectual/magician), și ultimul naufragiu (regizat ca spectacol pregătitor al iertării/redobândirii umanității). Retragerea în bibliotecă e plătită scump de conducătorul Milanului, căci adversarii (mai puțin școliți și scrupuloși) îl uzurpă pe ascuns. Iată cum în realitatea politicii din toate vremurile, intelectualii nu rezistă asalturilor mediocrității, în turnul lor de hârtie, deși pot fi iubiți de popor chiar așa retrași (ceea ce îl și cruță pe Prospero de la moartea plănuită de propriul frate). Totuși, ce îndepărtează un conducător luminat de îndatoririle sale? Cunoașterea înaltă sau orgoliul cunoașterii? Ce rol are un intelectual în contextul contemporan, al unei societăți incapabile să-și gestioneze ignoranța? Instituie cartea o dreaptă măsură în societate? Înaintea epilogului, unde, fără ajutorul vrăjilor, Prospero rămâne „neajutorat și stingher”, promisiunea lui sună amar: „iar cartea mai afund am s-o înec decât s-a încumetat vreodată plumbul” (actul V, scena 1). Cum s-ar traduce această renunțare? În varianta optimistă, s-ar putea ca, odată

***Să ne observăm mai
atent pe noi înșine
când alegem și
parcurgem un text.***

principiile Cărții integrate, orgoliul depășit și dreapta măsură devenită regulă de viață, să nu mai fie nevoie de litera textului. Spiritul (Ariel) este eliberat, teluricul (Caliban) se face „om de ispravă”. Shakespeare pledează pentru dobândirea dimensiunii spirituale a umanității, care-și trage seva din înțelegerea ideilor, dar transformă cunoașterea în caracter forjat, drept, autentic și lucid.

În absența procedurii alchimice de distilare a Cuvântului în aurul Acțiunii, o carte își pierde efectul asupra omului. Un poet genial a remarcat că forța Verbului constă tocmai în magia operată de acesta asupra renașterii umane întru frumusețe și adevăr. Dacă ceea ce citim nu ne fasonază asperitățile, nu ne îmblânzește indignările superficiale, nu ne racordează just la context, trezindu-ne interior și făcându-ne atenți la derapajele politice, sociale, economice, fie am ales cărți proaste (da, există!), fie n-am reușit să depășim starea de analfabetism spiritual, oricât de amplă ar fi lista lecturilor noastre. De Ziua Mondială a Cărții în 2020, în stare de urgență, e necesară o reevaluare a motivațiilor și consecințelor actului lecturii. Să ne observăm mai atent pe noi înșine când alegem și parcurgem un text. Devenim mai recunoscători și mai responsabili față de natură și semeni? Dacă răspunsul e afirmativ, înseamnă că „ne-am dezlegat”, cum ne și roagă Shakespeare, de temeri, răzbunări, vanități și am atins dreapta măsură a Cărții care merită citită, în toate vremurile. ■

**GRAMPET
GROUP**

Motion is our business

**20
DE ANI**

**PROMOVĂM
SPIRITUL ROMÂNESC
PESTE HOTARE
DIN 1999**

Prima multinațională cu capital românesc.

Profesionalismul și perseverența noastră din ultimii 20 de ani au pus România pe harta feroviară globală și la conjuncția strategică a industriilor europene și internaționale. Suntem un pilon de dezvoltare a României și ne propunem să continuăm în aceeași direcție.

România

Austria

Serbia

Germania

Ungaria

Grecia

Bulgaria

Croația

DOCUMENTELE AUGUSTIN BUZURA

Interviu cu Augustin Buzura relizat de Vasile Lucaciu

„Tribuna”, 5 mai 1966

În cadrul discuției *Creație și actualitate* am adresat câteva întrebări prozatorului Augustin Buzura.

unele opere prin ochiul unui pasionat de psihiatrie?

— Nu prea aș dori să vă răspund, pentru că mi-e frică să nu fiu înțeles greșit. Literatura nu poate fi judecată numai din punctul acesta de vedere. De asemenea, când citesc o carte nu-mi iau halatul, deși uneori am fost obligat. Mai vreau să precizez că un diagnostic dat unui erou nu-l știrbește cu nimic din valoarea artistică, din mesajul operei. Dar cunoașterea lui — când e cazul — te poate scuti uneori de interpretări false. Astfel, Hamlet a fost succesiv: vesel, șiret, curajos, brutal, lucid, superstițios, ghiuș etc., motiv pentru a se discuta contradicțiile dintre feudalism și capitalism. Freudiștii bazează drama pe libido, întreaga poveste purtând numele de complex Oedip. Cred, însă, că e vorba de psihastenie. Din acest punct de vedere, Grigori Kozinșev a făcut un fel de Hamlet, un Hamlet al său, îndepărtându-se de la coordonatele psihice reale.

Tot prin această prismă, Emma Bovary este isterică, iar bătrînul rege Lear evoluează pe tabloul unei demențe senile. Nu am înțeles de ce este socotit înțelept, cu caracter titanice etc. ... Prin această prismă,

DOCUMENTELE AUGUSTIN BUZURA

Creație și actualitate

Cunoscându-vă formația științifică, ne-ar interesa părerea dvs. despre corelația dintre literatură și știință. Mai exact: există în literatura universală o serie de medici scriitori: Rabelais, Schiller, Keats, Cehov, Duhamel, Galina Nikolaeva, Cronin, V. Voiculescu, V. Papilian ș.a. În ce măsură credeți că formația lor științifică i-a ajutat în creația literară?

Întrebarea mi se pare foarte complexă, de aceea mă văd obligat să răspund indirect. Bătrânul Esculap, zeul medicinei, era fiul lui Apollon, suveranul poeziei, al artelor și al oracolelor. Numele amintite de dvs., a căror înșiruire, firește, ar putea continua, demonstrează concret înrudirea...

Dacă formația lor științifică i-a ajutat în creația literară? Sunt mai mult decât sigur. Aș vrea să citez dintr-o scrisoare de-a lui Cehov: „Nu mă îndoiesc că medicina a avut o mare influență asupra activității mele literare. Aceasta a dezvoltat în mai mare măsură sfera observațiilor mele, mi-a îmbogățit cunoștințele a căror valoare pentru scriitor o poate pricepe numai cel ce este el însuși medic.”

Georges Duhamel face o declarație asemănătoare: „Ea (medicina – n.n.) mi-a deschis ochii asupra lumii. Ei îi datorez ce e mai bun din ceea ce știu. Și apoi, tatăl meu era medic. Eu sunt medic. Doi dintre fiii mei și trei din nepoți sunt medici. Hippocrates este maestrul meu și-l voi saluta astfel până la ultima mea suflare.” Mi s-ar putea răspunde că, de fapt, cu medicină sau fără medicină, Cehov, de exemplu, ar fi fost tot Cehov. Însă nu pot să cred. Sunt convins că Cehov fără doctorul Raghin ar fi mult mai sărac... De asemenea, o seamă de nume uriașe, având cunoștințe științifice foarte serioase, s-au

orientat din *necesitate* spre studiul unor ramuri ale medicinei: Dante, Shakespeare, Dostoievski, Flaubert, Zola, Ibsen, Huxley, Joyce, Thomas Mann și mulți alții, deci tocmai cei mai citați... În această ordine de idei, dar deviind aparent de la întrebare – eroii lui Shakespeare au foarte serioase cunoștințe medicale: „Știu firea cum se tulbură și leacul pe care tot natura-l dă...”, mărturisește un erou din *Pericles* (III, 2) și această afirmație autorul o demonstrează magistral. Marele poet și-a însușit opinia revoluționară a lui Harvey despre circulație, cu mult înaintea admitterii ei de către lumea științifică. *Regele John* (III, 3) vorbește de sângele „ce aleargă viu în sus și-n jos prin vine”, iar spectrul regelui Hamlet e, de asemenea, la curent cu mecanismul răspândirii otrăvii (*Hamlet*, I, 3); alți eroi vorbesc despre acțiunea nefastă a alcoolului sau a greutății asupra „virtuților”. De fapt, datorită formidabilului său spirit de observație, dublat de cunoștințele medicale pe care le poseda, Shakespeare aduce servicii serioase psihiatriei, ocupând un loc important și în istoria acestei științe. Un mic exemplu. Prin Ofelia, descrie extraordinar de exact schizofrenia hebefrenică, cu 300 de ani înaintea oricărui alt autor...

Cu alte cuvinte, vreau să spun că, pentru a da opere la înălțimea veacului, cunoașterea științelor care au legătură cu omul (a științelor despre om), cred că este obligatorie. Intuiția singură nu le mai poate suplini...

Din cele spuse nu ar putea reieși că arta este subordonată științei?

Nu, indiscutabil... Sau nu am vrut să spun asta. Firește, dintr-o operă literară se pot extrage noțiuni despre cunoștințele epocii. Homer, de exemplu, te pune la curent cu toate meșteșugurile posibile, iar Shakespeare este la zi chiar și cu meteorologia. (La el vânturile bat numai din direcția nord și nord-vest). Dar nu acestea interesează în

DOCUMENTELE AUGUSTIN BUZURA

primul rând. Științele amintite facilitează cunoașterea omului din toate punctele de vedere – deci și a neliniștilor și a aspirațiilor lui eterne –, înlătură enigmele aparente, ferește scriitorul de mirajul nimicurilor lucitoare...

*Deci pledați indirect pentru multilateralitate...
Dar numai cunoștințele singure, oricât
ar fi ele de vaste, par insuficiente...*

Vorbeam însă de scriitori, în general și, presupun, se subînțelege că mai e nevoie în plus de muncă și, probabil, de talent... Mă gândeam la un scriitor ideal, la felul în care-l văd eu, un cititor oarecare... (În realitate, ca să dau un exemplu din atletism, doar Brumel a sărit 2,28 m. Restul, mai puțin, deși au făcut același antrenament...) Mă mai gândeam și la faptul că literatura are o răspundere majoră față de oameni. Cred că ea trebuie să-i învețe să se cunoască pe ei înșiși și să încerce a-i familiariza cu portretul lor spiritual de mâine. Tocmai din acest motiv mi se pare obligatorie cunoașterea celor mai avansate idei științifice și filosofice ale vremii...

*Exemplele marilor noștri scriitori
sunt concludente...*

Fără discuție. Păcat că unii, din cauza unor prezentări insuficiente sau false, sunt gustați mai puțin de către publicul larg. Mă gândesc la unele cărți ale lui Rebreanu, dar mai ales la Hortensia Papadat-Bengescu... Sunt însă convins că peste câțiva ani, împreună cu Camil Petrescu, Blaga, Barbu și Arghezi, vor fi scriitorii cei mai citați... Necunoașterea acestora sau ignorarea lor duce la apariția unor producții neosămănătoriste, străine mării noastre tradiții. Am citit numeroase cărți – și, din păcate, mai apar, pădurile au de suferit încă – pe teme în funcție de numărul ministerelor, cu eroi instinctuali, care nu pledează decât pentru o existență subcorticală, vegetativă, pentru

mâncare și reproducere. E foarte ușor să aduni un *El* și cu o *Ea* și, sub pretextul veridicității, după ce descrii în amănunt niște gesturi cunoscute, care tulbură hormonii adolescenților, să spui că scena se petrece pe ogoarele fără haturi ale C.A.P. „Drumul socialismului” sau pe malul unui lac de acumulare, perechea fiind compusă din doi bravi cooperatori sau constructori. Cred că n-am ales exemplul cel mai potrivit, iar titluri nu e cazul să dau. Dar se mai scriu încă proze încărcate de mese precedate de mici dispute de competența comisiilor locale de împăciuire, între un Plus și un Minus atenuați, în care autorii ambiționează, cică, să demonstreze cât de bine trăiește poporul român în socialism, că suntem un popor dionisiac și alte asemenea „lucruri semnificative” care ar răsuci în mormânt pe anonimii creatori ai *Mioriței*. Practic, asemenea eroi, scoși din carte și puși între oameni, prin carențele lor psihice ar fi incompatibili cu profesia pe care o au, incapabili să viețuiască pre departe de un sanatoriu de specialitate... În gura unor asemenea eroi, cele mai scumpe lozinci se banalizează, și asta, cred, e pierderea cea mai mare. În calitate de cititor vreau să văd oameni care gândesc, care să mă pună în inferioritate... Să mănânce, să se îmbrace și să facă dragoste știu și oligofrenii... Au știut-o și strămoșii din peșteri... Și din punct de vedere topografic creierul este situat deasupra gurii, or spunem că ne plac înălțimile. Cui folosesc atunci aceste cărți? Brâncuși a făcut, oare, *Masa dacică* pentru a sugera lumii că avem sau nu avem de mâncare?... Indicii de plan, „miracolul românesc” au convins despre superioritatea orânduirii noastre chiar și pe ultimii răuvoitori...

De aceea nu pot să cred în viabilitatea unor opere – un cunoscut scriitor le numea, pe bună dreptate, „de sezon” – ce reprezintă fragmente din viață incapabile să răspundă, prin prisma filosofiei noastre, problemelor general-umane. Problematika concret istorică nu poate fi despărțită de cea general-umană.

DOCUMENTELE AUGUSTIN BUZURA

O întrebare mai plăcută, cred. Cum arată unii eroi sau unele opere prin ochiul unui pasionat al psihiatriei?

Nu prea aş dori să vă răspund, pentru că mi-e frică să nu fiu înţeles greşit. Literatura nu poate fi judecată numai din punctul acesta de vedere. De asemenea, când citesc o carte nu-mi iau halatul, deşi uneori am fost obligat. Mai vreau să precizez că un diagnostic dat unui erou nu-i ştirbeşte cu nimic din valoarea artistică, din mesajul operei. Dar cunoaşterea lui – când e cazul – te poate scuti uneori de interpretări false. Astfel, Hamlet a fost succesiv: vesel, şiret, curajos, brutal, lucid, superstiţios, ghiduş etc., motiv pentru a se discuta contradicţiile dintre feudalism şi capitalism. Freudiştii bazează drama pe libido, întreaga poveste purtând numele de *complex Oedip*. Cred, însă, că e vorba de *psihastenie*. Din acest punct de vedere, Grigori Kozintsev a făcut un fel de Hamlet al său, îndepărtându-se de la coordonatele psihice reale.

Tot prin această prismă, Emma Bovary este isterică, iar bătrânul rege Lear evoluează pe tabloul unei demenţe senile. Nu am înţeles de ce este socotit înţelept, cu caracter titanic etc... Prin această prismă, s-ar putea vorbi foarte multe despre eroii lui Dostoievski şi Kafka. Joyce, bunăoară, te obligă să faci uz de toate cunoştinţele de psihologie şi psihiatrie, deoarece nu de puţine ori ajunge în zona confuziei mentale, a delirului sau a halucinaţiei. Oricum, n-am găsit nimic *nefiresc* în carte...

Mă jenează însă când întâlnesc eroi principali oligofreni, mai ales că această afecţiune nu este incompatibilă cu o bună parte din profesii...

Ce părere aveţi în legătură cu foarte mult discutata problemă a „experimentului”?

Sunt convins că toate aceste așa-zise „experimente” au la bază dorinţa cea mai sinceră de a găsi noi modalităţi şi mijloace de expresie şi se ştie, de asemenea, că tentaţia pentru căutarea continuă face parte integrantă din structura psihicului uman normal. De aceea îmi vine greu să înţeleg de ce încercările unor tineri au fost anatemizate de multe ori chiar de către scriitori serioşi, de ce li s-au lipit etichete cu totul colaterale? Nu voi reuşi să înţeleg dacă o lucrare este bună sau rea atunci când i s-a pus simpla etichetă de *angoasată*. Am impresia că nu se cunoaşte, de fapt, definiţia exactă a angoasei, că se întrebuiţează termenul fără acoperire. Henri Piéron, în al său *Vocabulaire de la Psychologie* (P.U.F., Paris, 1963), a dat o definiţie exactă acestei stări. Nu cred că angoasa ar trebui să aibă alt sens în literatură.

Am impresia că de fapt autorii acestor „sentinţe” se referă la neliniştea unor eroi. Dar, judecând foarte schematic, alta este originea neliniştii eroilor noştri. Fireşte, la noi, spre exemplu, nu se pune problema nesiguranţei zilei de mâine. Însă cum se poate numi sentimentul care-l duce pe tânărul scriitor de la o formulă la alta? Ce simte el când o formulă nu este bună, iar alta încă negăsită? De asemenea, cum se numeşte sentimentul unui om de ştiinţă care şi-a consacrat viaţa întregă studierii unei probleme (a cancerului, de exemplu), fără să obţină un singur rezultat salutar? Cum se numeşte sentimentul subsidiar dorinţei de autodepăşire? Ce este dragostea, în ultimă instanţă? Şcoala de la Würzburg a descris existenţa unui inefabil interior, a unei gândiri anticipative, dincolo de expresie, şi dacă ştiinţele le confirmă... Iar din moment ce există tipuri constituţionale, de ce nu-i just să fim din când în când şi trişti? Angoasa, pare-se, este un mijloc de cunoaştere. Şi atunci, în secolul rachetelor, de ce să călătorim cu birja?

DOCUMENTELE AUGUSTIN BUZURA

Se vorbește de tot soiul de imitații după Kafka, Proust, Joyce, Faulkner etc. Am citit majoritatea prozelor apărute în presa literară și, cu foarte, foarte mici excepții, nu am reușit să depistez mâini în buzunare străine. Sunt convins că dacă cineva reușește să-l imite pe Faulkner va fi, fără discuție, el însuși.

Așadar, cui strică asemenea experimente? Rebreanu, se știe, a experimentat o viață întreagă. *Ciuleandra* are foarte multe elemente de psihologie abisală. În ce mă privește,

respect pe cel ce greșește din sinceritate – încercarea presupune sinceritate – dar nu pot să respect pe cei căduți, pe cei ce fac eforturi disperate să nu cumva să greșească!

Mulți critici împart scriitorii în tineri și bătrâni, vârsta fiind, după părerile lor, un criteriu estetic. Asta îmi amintește de un umorist care propunea să dea scriitorilor grade. În cazul acesta, un scriitor-locotenent nu poate fi mai bun decât un scriitor-căpitan...

Literatura nu are vârstă.

Rubrică îngrijită de Ana-Maria Vulpescu

...aerul a viu în sus și-n jos prin vine", iar spectrul regelui Hamlet e, de asemenea, la curent cu mecanismul răspîndirii otrăvii (Hamlet, I, 3); alți eroi vorbesc despre acțiunea nefastă a alcoolului sau a greutății asupra „virtuților”. De fapt, datorită formidabilului său spirit de observație dublat de cunoștințele medicale pe care le poseda, Shakespeare aduce servicii serioase psihatriei, ocupînd un loc important și în istoria acestei științe. Un mic exemplu. Prin Ofelia, descrie extraordinar de exact schizofrenia hebefrenică, cu 300 de ani înaintea oricărui alt autor...

Cu alte cuvinte vreau să spun că pentru a da opere la înălțimea veacului, cunoașterea științelor care au legătură directă cu omul (a științelor despre om), cred că este obligatorie. Intuiția singură nu le mai poate suplini...

— Din cele spuse nu ar putea reieși că arta este subordonată științei?

— Nu, indiscutabil... Sau nu am vrut să spun asta. Firește, dintr-o operă literară se pot extrage noțiuni despre cunoștințele epocii. Homer, de exemplu, te pune la curent cu toate meșteșugurile posibile, iar Shakespeare este la zi chiar și cu meteorologia. (La el vînturile bat numai din direcția nord și nord-

nese precedate de mici dispute de competența comisiilor locale de împăciuire, între un Plus și un Minus atenuați, în care autorii ambiționează, cică, să demonstreze cât de bine trăiește poporul român în socialism, că sîntem un popor dionisiac și alte asemenea „lucruri semnificative” care ar răsuci în mormint pe anonimii creatori ai Mioriței. Practic, asemenea eroi, scoși din carte și puși între oameni, prin carențele lor psihice ar fi incompatibili cu profesia pe care o au, incapabili să viețuiască prea departe de un sanatoriu de specialitate...

În gura unor asemenea eroi, cele mai scumpe lozinci se banalizează, și asta, cred, e pierderea cea mai mare. În calitate de cititor vreau să văd oameni care gîndesc, care să mă pună în inferioritate... Să mănince, să se îmbrace și să facă dragoste știu și oligoreni... Au știut-o și strămoșii din peșteri... Și din punct de vedere topografic creurul este situat deasupra gurii, ori spunem că ne plac înălțimile. Cui folosesc atunci aceste cărți? Brâncuși a făcut, oare, Masa dăciică pentru a sugera lumii că avem sau nu avem de mîncare?... Indicii de plan, „miracolul românesc” au convins despre superioritatea orînduirii noastre chiar și pe ultimii răuvoitori...

De aceea nu pot să cred în viabilitatea unor opere — un

goasa, pare-se, este un mijloc de cunoaștere. Și atunci, în secolul rachetelor, de ce să călătorim cu birja?

Se vorbește de tot soiul de imitații după Kafka, Proust, Joyce, Faulkner etc. Am citit majoritatea prozelor apărute în presa literară și, cu foarte, foarte mici excepții, nu am reușit să depistez mâini în buzunare străine. Sint convins că dacă cineva reușește să-l imite pe Faulkner va fi, fără discuție, el însuși.

Așadar, cui strică asemenea experimente? Rebreanu, se știe, a experimentat o viață întreagă. *Ciuleandra* are foarte multe elemente de psihologie abisală. În ce mă privește, respect pe cel ce greșește din sinceritate — încercarea presupune sinceritate — dar nu pot să respect pe cei căduți, pe cei ce fac eforturi disperate să nu cumva să greșească!

Mulți critici împart scriitorii în tineri și bătrîni, vârsta fiind, după părerile lor, un criteriu estetic. Asta îmi amintește de un umorist care propunea să se dea scriitorilor grade. În cazul acesta, un scriitor-locotenent nu poate fi mai bun decât un scriitor-căpitan...

Literatura nu are vîrstă.

Interviu realizat de

VASILE LUCACIU

5

Despre noi

Fundația Culturală Augustin Buzura

Fundația Culturală Augustin Buzura a fost înființată în 2017, la puțin timp după dispariția academicianului Augustin Buzura. Inițiatorii sunt membrii familiei, animați de dorința de a păstra vie memoria academicianului Augustin Buzura și pentru a continua idealul de conștiință și responsabilitate pentru care scriitorul s-a luptat o viață. Urmând valorile și principiile profesate de academicianul Augustin Buzura, fundația se va preocupa de sensibilizarea societății românești asupra importanței păstrării și dezvoltării patrimoniului cultural național, va promova excelența și va sprijini valorile.

Fundația Culturală Augustin Buzura se va ocupa prin toate mijloacele de care dispune de promovarea în țară și în străinătate a operei literare și publicistice a scriitorului Augustin Buzura, precum și a filmelor realizate după scenariile sale. Se va îngriji, de asemenea, de perpetuarea numelui său și a actelor sale fondatoare și generatoare de cultură civică și instituțională.

Având ca scop sprijinirea și promovarea culturii, artei și civilizației românești, FCAB își propune să fie un factor activ

în societatea civilă, prin sprijinirea procesului de integrare și de afirmare culturală europeană și mondială, prin oferirea de soluții practice în domeniul culturii, artei și educației.

Fundația Culturală Augustin Buzura militează pentru încurajarea și stimularea creației originale în toate domeniile culturii, de la cercetarea științifică până la creația artistică, precum și pentru sprijinirea și promovarea tinerelor talente și protejarea și perpetuarea celor consacrate.

Promovarea și sprijinirea activităților de studiu și cercetare privind istoria și civilizația românilor, menținerea prin mijloace specifice a legăturilor cu alte fundații culturale din țară și străinătate reprezintă obiective relevante ale Fundației Culturale Augustin Buzura.

Fundația va organiza și va participa, singură sau în parteneriat, la expoziții, spectacole, festivaluri, concerte și alte manifestări cultural-artistice, în țară sau în străinătate.

Președinte al Fundației Culturale Augustin Buzura este Anamaria Maior-Buzura, fiica scriitorului.

Buzura Foundation Washington D.C.

Buzura Foundation supports and promotes Romanian and universal culture, art and civilization, aims to be an active factor in civil society by supporting the process of integration and cultural affirmation, by offering practical solutions in the field of culture, art and education.

OUR VISION

To keep the memory of Augustin Buzura alive and create a movement around his work rooted into his principles, values and courage of telling the truth under any circumstances.

WHAT WE DO

We support and engage with established and emerging artists, scientists and educators whose works reflect and carry on the principles and values present in Buzura's literary and journalistic work.

OUR COMMUNITY

Our community is diverse, with a sense of belonging and deeply rooted into the present. It's inclusive and serves as a forum for honest discussion, respecting and welcoming diversity of opinion, hence keeping a sense of ownership of ideas.